

Iz vsebine

Str. 5: *Komentira politkomisar Sime*

Str. 6: *Ko je pekel bližji kot nebo*

Str. 7: *Nemci bežijo iz NDR*

Str. 8–9: *O Romih v NOB in drugo*

Str. 15: *Šola se začanja*

Okovov že dolgo ni več

Že dolgo pred devetimi srečanjem voditeljev neuvrščenega sveta se je začelo ugibanje o njegovi življenski moči, njegovem mestu v svetu in o tistih področjih življenja, ki zagotavljajo ljudem veselje do življenja in srečo vsem, ki naseljujejo ta svet.

Udeležba na beograjski konferenci že sama zase veliko pove o plovni poti in pristaniščih, kjer se bo uresničevala ideja o svetu po novih merilih. Popuščenje napetosti mora doseči vsako vas »tretjega sveta« saj črnopolti materi enako poka srce ob ubitem sinu kakor materam sinov, ki so ostali v Afganistanu, na zalivskih bojiščih, v Vietnamu ali kjerkoli druge.

Ko se ne bo več dogajalo, da voditelj neke države živi v razkošju in si lasti bogastvo, namenjeno njegovemu ljudstvu, ko ne bodo več brez sramu hodili po svetu državniki, ki imajo na vesti milijone političnih nasprotnikov, se bo povečalo zaupanje v tiste politike in državnike, ki zdaj še sanjarijo in govorijo o pravičnem svetu za vse.

Dolgo že čakamo na zna-

menje, da se bodo vsi narodi postavili na lastne noge. Čakamo na obvestilo, da se bo Afrika kot celina tudi sama spopadla z napredujočo Saharo in ubranila rodovitno zemljo, da se bo še kak drug državnik odločil tako, kakor nepreračunljivi polkovnik Gadafi, ki je napeljal 1000 km dolg akvedukt od studencev, izviranih v puščavi, in iztrgal vodo notranjosti črne celine. Čakamo, da bo vsa Afrika stopila na prste divjim lovcem, ki delajo nepopravljivo škodo v rezervatih izumirajočih živalskih vrst, da bo dosegla enako spoštovanje človekovega življenja med Pigmejci in Hotentoti, kakor v veliki urbanih središčih, kjer že ni mogoče več potegniti ločnice med domačimi in priseljenimi bogatini.

To je naloga, ki je enakovredna prizadevanjem Latinske Amerike, da bi lahko sama, ne pa tujec, določila zgornje meje svojega gospodarskega napredka in sama izbirala politične partnerje, tako pomembne za uveljavljanje spoznanja o človeku – humanistu.

Neuvrščeni počasi spre-

njajo svet. Tisto, kar se je spremenilo v kratkem obdobju zgodovinskega pojava, ki mu pravimo neuvrščenost, je tako značilno in pomembno, da celo gibanje samo še ni povsem doumelo procesa. Na vodilna mesta stopajo mladi ljudje, prežeti z domoljubjem, ob katerem se človek najprej posveti domačemu

napredku, nato pa vsaj poskuša osrečiti še druge v svoji sosesčini in miselni sorodnosti. Neuvrščeni so začeli skromno, toda pogumno, zato zdaj govorijo samozavestno, pa čeprav so še nadalje zelo revni. Pred 28 leti, ko so se prvič zbrali v Beogradu, pa so bili večina še v okovih.

Florjan Lajmš

Makro in mikro

Če je eden največjih iranskih časnikov komentiral, da je današnja Jugoslavija daleč od tiste Titove, ki so jo občudovali, mu lahko do neke mere kar verjamemo. Kaže pa povedati, da komentator tega časnika pozablja, da se za vse nas čas vrti naprej, in da pogosto pretirano občudujemo stvari, ki jih poznamo le od daleč; iz razdalje se namreč lahko zdijo stvari čudovite. Svet pa se je z leti z neverjetno naglico globoko medijsko povezal, se prepletel z vsemi možnimi kukali, tudi s tistimi, ki si lahko z makro pogledom iz satelita ogledujejo prijazno mediteransko deželo, hkrati pa izostrijo leče na mikro poglede, ki so postali že tako natančni, da brez težav beležijo celo napise na vžigalnih škatlicah, kaj šele vidnejše spore in težave opazovane dežele. Trenutek, ko se množica zbere na zeleni požeti njivi na proslavi zgodovinske obletnice, trenutki, ko padajo streli na množico neoboroženih ljudi, številni prizori trgov, napolnjenih z ljudmi, ki nosijo transparente, na naslovnih natisnjenih strastni govori, številni drugi časopisni naslovi in stolpci, javna dopisovanja in pisma – vse to je nepri- merno natančneje opazovano z drobnogledi svetovnega obveščanja, kot je bilo pred leti. Takrat je bil pač zeleni vrt naše Titove Jugoslavije opazovan še v relativno večji goriščni razdalji. Nekateri si želijo nazaj tistih časov, ko so bile stvari vsaj iz razdalje videti urejene in prijazne, in ko je dežela, cvetoča ter v svetu spoštovana, sprejela prve moze neuvrščenosti z vsem bliščem in velikanskimi obeti.

Izdajalski drobnogledi in satelitski objektivni pa zdaj neusmiljeno stikajo za najrazličnejšimi »mikro motivi« živobarvne dežele, ki združuje narode in narodnosti, in ki se kobaca pod težo dolgov, hkrati pa s hrepenenjem pogleduje v prihodnji čas združene Evrope.

Žal nam samim sorazmerje med makro in mikro pogledi na lastno resničnost še vedno ne gre od rok, medtem ko v svetu ob poznavanju obojega brez milosti uveljavljajo načela trgovanja – predvsem z denarjem – ob njegovi pomoči pa seveda tudi z idejami.

Nashe opcije najbrž niso v retoričnem samospraševanju o tem, ali kaže odplačevati ali ne odplačevati dolgov. Najbrž jih bo treba iskati v skupnem (neuvrščenem) dogovoru za doseganje lastne večje solidnosti pa tudi v skupnem dogovoru za uporabo ti oderuštva bogatih. Kazanje s prstom na tiste »uspešneže«, ki so vse svoje tuje dolgove poravnali, in kometiranje z metodami privajanja ljudstva (Danas – intervju s Ceausescu) se zdi v tej luči, čeravno je komaj najhrajše nakazano – grozljivo.

B. Ž. J.

AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ

Pomembni borčevski slovesnosti na Primorskem

V Ajdovščini so 2. septembra proslavili 45-letnico ustanovitve 4. prekomorske brigade in znamenitega pevskega zbora Srečko Kosovel.

V Šebreljah pa so 3. septembra proslavili 45. obletnico vojaškega šolstva NOV in PO Slovenije. Ob tej priložnosti so odkrili spominsko obeležje oficirski šoli 9. korpusa; ta šola je namreč leta 1944 nekaj časa delovala tudi v tej vasi.

Slavnostna govornika sta bila: v Ajdovščini JOŽE BOŽIČ, sekretar RO ZZB NOV Slovenije, v Šebreljah pa LADO POHAR, podpredsednik RO ZZB NOV Slovenije. Orisala sta zgodovinska dogajanja, na katera so se nanašale slovesnosti, vsak izmed njiju pa se je dotaknil tudi naših sedanjih družbenopolitičnih razmer.

Nekaj poudarkov iz obeh govorov:

Ajdovščina

Vsak dan bi se morali potrjevati z visoko produktivnim delom, racionalnim gospodarjenjem in varčevanjem, zlasti pri neproduktivnih izdatkih, saj smo v zadnjih desetih letih dodobra spoznali, kaj se pravi živeti z dolgotrajno in nizkim dohodkom, kar vse iz dneva v dan peha vse večje število ljudi v nemogočo gmotno situacijo.

Če bi se v vsej Jugoslaviji bolj zavestno naslonili na lastne sile in jih združili, če bi bolj verovali v ustvarjalno moč ljudi, in če ne bi vsiljevali politike, ki spominja na negativna obdobja preteklosti, če bi bili bolj ustvarjalni in ekonomsko učinkoviti, če bi se hitreje razvijali v zares demokratično skupnost narodov in narodnosti Jugoslavije — bi lahko ob spoštovanju različnosti vsi mirno in složno živeli. Ne bi bilo toliko sporov. Ne bi drug drugemu grozili z raskosavanjem države. Ne bi grozili z nasiljem posameznikom, skupinam ljudi ali celim narodom.

V socialističnih državah se kot hiše iz kart podirajo v birokratskih glavah izoblikovane predstave o vladavini nad človekom in malimi narodi. Nas v Jugoslaviji kakor da vse to nič ne gane. Srečujemo se s pojavi, ki ne sodijo v humano in demokratično družbo.

Borci smo dolgo verovali v samoupravni socializem, ki naj bi slonel na delovni ustvarjalnosti in odločitvah ljudi, da bodo živeli z rezultati svojega dela. Tudi v bodoče se bomo zavzemali za razvoj takega samoupravljanja, v katerem naj bi prišla posameznik in vladavina dela najbolj do izraza. Gre nam za demokratično udeležanje človeka, ob katerem bodo postale jalove razprave, ali je bolj učinkovit kapitalistični ali socialistični sistem. Zato smo tudi v Temeljni listini Slovenije, katere vsebino borci sprejemamo, opredelili naš nadaljnji družbeni in nacionalni razvoj ter medsebojne odnose v skupni domovini Jugoslaviji.

Uresničenih je bilo veliko pobud delovnih ljudi, delavcev in strokovnjakov na vseh področjih življenja in dela — tudi tu v ajdovski občini. Toda bitke z državno administrativno in centralistično vođeno politiko še nismo dobili. Del politike se tudi v novih preoblikah trdoživno upira in zagovarja zasnove, ki zanikajo avnojske odločitve o našem skupnem življenju v Jugoslaviji. Ne bi smeli kar tako sprejemati ocen, da gre le za spore med republiškiimi vodstvi in med posameznimi funkcionarji, čeprav so tudi ti spori žalostna resničnost. Gre za usodne odločitve o novih družbenogospodarskih odnosih, politični reformi in prenovi ZK. V Sloveniji se že začnajo procesi demokratizacije in političnega pluralizma znotraj ZK. Ti so posledica dosežene stopnje demokracije v slovenski družbi. Nikakšne potrebe ni, da bi dramatizirali najnovejša nesoglasja v CK ZKS. Treba bo še pospešiti uresničevanje sklepov konference ZK.

Šebrelje

Armada, naša JLA je jamstvo naše svobode in neodvisnosti, čeprav živimo v drugačnih razmerah, kot so bile v NOB ali v času blokovskega zaostrovanja. JLA ostaja naša učinkovita zaščita proti zunanjemu sovražniku. Želja Slovencev je, da bi JLA ostala naprej tako naša, skupna in ljudska, kot je bila ob svojem nastanku.

Za priliv in šolanje mladih iz naše republike smo odgovorni vsi. Tudi armada, ki mora več storiti za to, da bo vojaška poklicna kariera postala privlačnejša za mladino. Na tem področju je JLA že napravila pozitivne korake. Z veseljem pozdravljamo, da se zagotavlja večja enakopravnost jezikov. K poglobljanju ljudskega značaja armade ter k večjemu medsebojnemu poznavanju in spoštovanju njenih pripadnikov pa veliko pripomorejo tudi delovne akcije pri gradnji cest, vodovodov in pri pomoči, ki jo vojska nudi prizadetim zaradi naravnih nesreč.

Kot težka mora nas vsak dan bolj teži občutek, da se naša družba pogreza v enega najbolj zapletenih in usodnih obdobij svojega povojnega razvoja. Tega občutka ne more omiliti niti plenarna konferenca neuvršenih, ki v znamenju boja za mir in sožitje v svetu poteka te dni v Beogradu. Kor organizator beograjskega vrha in bodoči koordinator gibanja se je doslej Jugoslavija izkazala. To vnaša trenutno optimistične tone tako v mednarodnih kot v domačih ocenah položaja. Vendar se bo takoj za tem vrnila k nam siva vsakdanjost z izrednimi razmerami in političnimi procesi, stankami, mitingi, nadvse vroča jugoslovanska politična jesen. Gotovo bi bil za nas eden največjih dosežkov beograjskega vrha, če bi vsaj malo pripomogel k ublažitvi naših lastnih mednarodnih razprtij; če bi vplival na mirnejše sožitje naših narodov.

Ker niso rešena temeljna vprašanja našega skupnega življenja in razvoja, seveda ne more biti uspehov na gospodarskem področju, kjer se Markovičeva vlada trudi spraviti ekonomska gibanja v nove kolesnice. Pri tem mora premagovati težka bremena strukturno neskladnega, zaostalega in prezadolženega gospodarstva, ki ga hromi inflacija. Hkrati se mora postavljati po robu vedno bolj odkritim političnim odporom proti reformam, ki naj bi nas izvlekle iz krize. Doslej smo v Sloveniji nešteto krat ponovili, da podpiramo politiko ZIS. Zavedamo se, da v petih mesecih Markovičeva vlada ni mogla popraviti vsega, kar je bilo zamujeno v desetih letih. Kljub temu sodimo, da mora takoj pripraviti in čimprej uresničiti dejanski in operativni protinflacijski načrt.

V strpni in argumentirani razpravi morajo zmagati stališča, ki bodo dobila vsesplošno podporo delovnih ljudi, hkrati pa svobodno privolitev vseh republik in pokrajin. Vsaj v teku teh razprav naj bi prenehala medijska vojna, ki divja po Jugoslaviji. Sredstva objave naj objektivno informirajo, iščejo in odkrivajo resnico. Pomagajo naj graditi, ne pa razbijati. V teh usodnih in prelomnih časih naj vsak pometa najprej pred svojim pragom. Preseči moramo krizne razmere, ozdraviti zastrupljene mednarodne odnose. Odločneje se moramo postaviti po robu tudi lastni, slovenski nacionalistični samozavertosti in podcenjevanju drugih narodov. Jasneje smo se dolžni opredeliti proti nosilcem separatizma, antijugoslovanstva, revanšizma in antikomunizma.

»Srečanje v Celju — za evropsko kakovost življenja«

Ceste grozljivka, ekološke zagate — katastrofa

Živopisno in pestro, za naše politične razmere pa prav gotovo nevsakdanje dogajanje na celjskem Spodnjem gradu in kajpak tudi okoli njega, v sobotnem popoldnevu in večernih urah, zanesljivo sodi v predvolilni boj. Simbolična je tudi zgodovinska podlaga, obletnica ustanovitve Zveze delovnega ljudstva Slovenije, ki je nastala v Celju pred petdesetimi leti in je skupaj s takratnim dogajanjem že kazala povsem razvidne oblike pluralističnega obnašanja. »Srečanje v Celju — za evropsko kakovost življenja«, takšen je bil namreč naslov dogajanja, je prineslo v slovenski politični prostor novo, svežo obliko soočanja idej in programov, kakršnega sodobna Evropa pravzaprav pozna že lep čas. S tega stališča so Celjani skupaj z govorniki zagotovo zaorali ledino in ponudili ustrežnejši politični marketing.

Poročevalec je seveda imel kaj videti. Za začetek stojnice organizacij, društev in še koga pa mažoretke in godba na pihala iz Radeč. Lahko ste si kupili papigo, pa tudi slike celjskega slikarja Borija Zupančiča, mimogrede pa tudi podpisali Majniško deklaracijo in Temeljno listino. Poskrbljeno je bilo za lačne in žejne. Obiskovalcem so celjski ekologi pričarali zaskrbljujočo in že kar grozljivo podobo ekološke katastrofe, ki se je nekateri kar preveč, z vsemi štirimi otepajo... odgovornosti zanj, namreč!

začela gneča, iz katere je bilo nekajkrat precej nedvoumno povedano, da je cesta, po kateri so prispeli v Celje, namreč tista iz Ljubljane, pravi obup in da se nikakor ne sklada z naslovom prireditve. Mojmir Ocvirk je govoril o nujnosti podaljšanja te prometne žile vse od Kopra do Murske Sobote, Vane Gošnik pa je menil, da preveč mačehovsko ravnamo z zemljišči, saj se kot predstavnik zelenih nikakor ne more strinjati s pustošenjem, do katerega bo nujno prišlo, če bomo pretiravali z avtocestami. Ci-

lahko zapišemo, da je za slovensko partijo še vedno najpomembnejša temeljita prenova, pač v smislu socializma po meri človeka, čemur ne oporekajo niti socialni demokrati, ki so za sodelovanje s partijo, vendar kot povsem enakovredni partnerji. ZSMS pa si je zastavila še nekoliko višji cilj: biti mora vselej nekoliko pred drugimi, tudi pred ZK. SDZ ni varčevala z besedami, še manj z ostrino in je izrekla nekaj žolčnih na račun dosedanje politike in njenih rezultatov, ki niso daleč od poraznosti. Vztrajajo pri slovenski okrogli mizi, zgledujoč se po Poljakih. Zeleni hočejo drugačen, seveda boljši volilni sistem, v katerem bodo kar najširše razpoznavni različni interesi in odklanjajo sleherno deklarativno, demagoško reševanje ekoloških problemov, do katerih smo se v preteklosti obnašali več kot malomarno in seveda skrajno neodgovorno. Socialistična zveza delovnih ljudi bi kajpak rada vse zvabila pod svojo streho in var-

Omeniti velja vrsto nastopajočih, ki so poskrbeli, da bi srečanje ne izvenelo preveč strogo, pravoverno politično. Citram se je predal Franc Roban, harmonikar Stanko Mikula, navdušilo je Plesno gledališče iz Celja pa pevski zbor Svoboda iz Soštanja, nekaterim je bila bolj všeč Jerca Mrzelova, drugim Štajerskih sedem, mlajši pa so seveda prisegli na Čudežna polja in Damjano Penič.

Kaj so s svojo gorečnostjo vnesli govorniki med stare zidove Hermanove zapuščine, za katero so menda pripravljeni že vsi načrti, po katerih naj bi dobila precej spodobnejši videz?

Ko je sekretar MS ZKS za celjsko območje, Janez Miklavčič, pozdravil zborovalce, se je na govorniškem odru

ril Ribičič si je zagotovo »prislužil« nekaj točk z besedami, ki se niso bale dotakniti vročega Popitovega pisma. Še več: Ciril Ribičič je takšno, Popitovo namreč, politiko zavrnil. Ploskanje občinstva je bilo dovolj zgovoren odgovor.

Na govorniškem odru so se zvrstili še Silvester Drevnšek pa Viktor Žakelj in še kdo, ni pa bilo predstavnika krščanskosocialnega gibanja, oglašili pa se niso niti predstavniki obeh kmečkih zvez, pač pa je bil v Celju domala ves cekajevski vrh. Nasploh je mogoče reči, da je bila slovenska partija najmočnejše zastopana pri razpravah o boljši, »evropski kakovosti življenja«.

Če bi na kratko strnili osnovne misli govorcev, potem

stvo, vendar ne za vsako ceno.

Okrogle mize, kakršno si je zaželel Janko Pirnat iz SDZ, sicer ni bilo, so se pa zato kaj kmalu za istim omizjem znašli vsi, ki kaj pomenijo v slovenskem političnem prostoru in si podajali, v nekakšni veselosti, ideje in zamisli, kako vendarle priti do skupnih ciljev in boljših rešitev, ki bi — med drugim — marsikaj prispevale k dokončni obliki dopolnil k slovenski ustavi. Zaradi tega smemo zapisati, da se je celjsko srečanje izteklo povsem zadovoljivo, še več, za nekatere pomeni to že kar pravi, če ne drugi korak k takojimenovani spravi.

Milenko Strašek

AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ RO • AKTUALNO IZ

»Zamudili smo priložnost za smelo iskanje novih poti!«

Precej ostro pismo, ki ga je nedolgo tega naslovil na CK ZKS France Popit, njegov član – in hkrati z njim ponudil tudi svoj izstop – je v javnosti naletelo na različne odmeve, v večini primerov odklonilne.

Ne nameravamo se spuščati v komentiranje Popitovega pisanja, na katerega je doslej odgovorilo več vidnejših predstavnikov družbenopolitičnega življenja v Sloveniji pa tudi izven njenih meja. Najbolj jedrnato se je odzval na polemike prav Milan Kučan, ki je dejal, da je »misliti o stvarih, s katerimi se ukvarjamo, po svoje legitimna pravica vsakega človeka, tudi vsakega člana naše organizacije. Enako tudi pravica javno povedati o tem svoje mnenje in zanj pridobivati svoje somišljenike. Legitimen je vsak poskus, če upošteva odnose in načela, kakršna veljajo, da svoje mnenje spreminja iz manjšinskega v mnenje in stališče večine.«

Kaj pravzaprav očita France Popit partijskim prenoviteljem, ko hkrati ugotavlja, da je pripravljen nositi del odgovornosti za posledice prenove ZKS?

Predvsem da gre za velike napake, ki jih je zveza

komunistov delala pri »izbiri prenovitvenih potez,« ko je popuščala pod različnimi pritiski, ki so »onemogočali ZK, da bi utrla pota sodobnega tržnega gospodarstva pri nas in stvarno udejanjanje procesov družbene osvoboditve dela oziroma človekove celotne osebnosti.« Dosedanje ravnanje slovenske partije v njenih prenovitvenih težnjah, mimo človeka kot soustvarjalnega subjekta, pa je v nasprotju s stvarnimi težnjami, »ki prihajajo do izraza v sodobnih, gospodarsko najrazvitejših družbah, predvsem v programih alternativnih gibanj, v sodobni krizi parlamentarnega sistema, ki je postal poprišče monopolne dominacije političnih strank nad politiko...«

Rezultati, ki jih dosega s prenovo slovenska Zveza komunistov, so za Popita zaskrbljujoči. Moti ga dogovarjanje s predstavniki in skupinami iz vodstev novoosnovanih političnih skupin in organizacij, nihče pa se menda ne pogovarja s svojimi člani, zato je človek kot politični subjekt porinjen v ozadje. Tudi naj bi bile nekatere ideje, oziroma programi (zamisli skupine levi-

čarsko usmerjenih izobražencev) znotraj same partije – odpravljeni z levo roko.

Potem ko na kratko obnovi nekaj zgodovinskih dejstev, Popit suvereno zahteva, naj sedanje predsedstvo CK ZKS »temeljito spremeni tudi svoj odnos do predlogov tistih, ki imajo v zvezi komunistov drugačne idejne in politične zamisli.«

Ni prav, da grajamo vse povprek, posledica tega pa je, da je gospodarstvo vključno s politiko v nemogočem položaju in je nesposobno postavljati se po robu nekaterim etatičnim apetitom. Spregovori o zahtevi uvedbe takojšenovanih izvornih funkcij federacije, ki nima ničesar skupnega s suverenostjo narodov in narodnosti.

CK ZKS pripisuje tudi prakso manipuliranja z ljudmi, »z njihovimi interesi in čustvi, na osnovi marketinga spreminja množice v objekt politike, namesto da bi bile ustvarjalni del političnih organizacij.«

Najprej se je na Popitovo pismo oglašil France Šetinc, ki je, v nasprotju s Popitom, menil, da je vsekakor treba pospešiti »miselne in praktične prenovitvene procese« in hkrati tudi priznati napake, ne pa zatiskati oči pred njimi. Popitova razmišljanja je zavrnil še Milan Kučan pa tudi Ciril Ribičič v Celju, ko je dejal, »da je svojevrstno protislovje, da danes tisti, ki so bili najbolj zagnani zagovorniki monolitnosti in političnega obračunavanja z drugače mislečimi, terjajo zase zavarovan položaj manjšine...«

M. S.

Prispevki italijanskih partizanov za Franjo ne presahnejo

Predsednik Vsedržavnega združenja partizanov Italije (ANPI) za tržaško pokrajino Arturo Calabria in tajnik Dušan Košuta sta se mudila pri tovariših tolminske zveze borcev pa tudi pri ravnatelju idrijskega Mestnega muzeja, ki vodi prenovo znane partizanske bolnice Franje po ujmi v januarju. Predstavnika tržaškega VZPI-ANPI sta ob tej priložnosti izročila denarni prispevek 1.600.000 lir za obnovitvena dela. Gre za sredstva, ki so jih jima zapu-
- VZPI-ANPI v Miljah; gre za drugi polog v višini 200.000 lir
- člani združenja ANPI iz Anzole Emilie (Bologna) 500.000 lir
- člani ANPI iz Conegli-

ana Veneta (Treviso) 350.000 lir

- člani združenja ANED (vsedržavno združenje bivših deportirancev v nacističnih taboriščih) iz Bologne 500.000 lir

- msgr. Pasquale Guion, župnik v Matajurju (Beneška Slovenija) 50.000 lir, 19. julija pa so v Mestnem muzeju v Idriji vknjižili naslednja prispevka za Franjo: člani ANPI VILES so darovali 105.000 lir, člani ANPI Gradišče ob Soči pa 200.000 lir.

Mirko Kranjc, upokojeni direktor Kompasove poslovalnice v Opatiji, je prišel v Idrijo in Mestnemu muzeju izročil 761.000 lir za sanacijo in obnovo Franje. Že vrsto let namreč vodi bivše italijanske partizane po Jugoslaviji,

kjer obiskujejo predvsem zgodovinske kraje iz NOB.

Tokrat je vodil avtobus članov ANPI Ville Unite Santo Stefano (Ravenna) in s pomočjo njihovega vodje Luciana Lagija zbral med udeleženci potovanja 761.000 lir za Franjo, ki je znana tudi med italijanskimi partizani, saj so se v njej tudi oni zdravili.

Ko je izročil prispevke, si je Mirko Kranjc ogledal sanacijo in obnovo Franje in obljubil, da bo tudi druge skupine italijanskih partizanov seznanjal z obnovo te enkratne partizanske bolnišnice. Omenimo naj še, da je Mirko Kranjc, doma iz Postojne, primorski partizan.

Pred časom so tudi gostje hotela Eta v Cerknem, ki jih je tja pripeljala danska turi-

stična agencija Slodania (izpeljanka SLOvenija-DAN-ska), darovali sredstva za obnovo partizanske bolnice Franje. Lastnika agencije Irene Fürberg ih Hasse Turnberg sta gostiteljem zagotovila, da bosta na Danskem predstavila katastrofo, ki je januarja prizadela ta spomenik partizanske človečnosti.

Zato bo v septembru v Cerkno pripotovala skupina novinarjev neodvisne tiskovne agencije, ki pokriva predvsem Švedsko in Dansko. Za njihova sredstva obveščanja bodo pisali o Franji, cerkljanski Eti in turizmu v tem predelu Slovenije. Danski novinarji so zaprosili Mestni muzej v Idriji, da jim med bivanjem v Sloveniji omogoči pogovor s predsednikom slovenskih komunistov Milanom Kučanom, da bi lahko svojim bralcem predstavili politične usmeritve Slovenije.

Jože Oblak

Glosa

Obsojamo

V ponedeljek je Delo prineslo vest – v črni kroniki, kamor gotovo ne sodi – da sta se na procelju ljubljanske pravoslavne cerkve pojavila napisa: Srbe na vrbe. Rečeno je tudi bilo, da preiskovalci še niso mogli odkriti, kdo je to storil.

Prevzema nas gnus. Ali je mogoče, da je takšno zavrženo dejanje zagrešil naš someščan, pa naj je skušal z njim izraziti svojo miselno in srčno »kulturo«, ali pa ga je vodila provokatorska strast?! Ni si težko predstavljati, s kakšnimi čustvi so srbski ljudje prebrali ta napisa. Ne preostane nam drugega, kakor da jim odločno povemo, da so z njimi vred enako ogorčeni vsi pošteni in dobromisleči Slovenci. Najbolj prizadeti so seveda tisti, ki so v drugi svetovni vojni kot izgnanci s svojimi družinami uživali srbsko bratovsko gostoljublje, pa seveda tisti, ki so se z ramo ob rami s Srbi bojevali za osvoboditev izpod fašizma.

Miselnost, kakršno odsevata napisa, je bila z vso ostrino obsojena že v predvojni delavskih gibanjih, tembolj pa v domovinski vojni. »Avtor« tega zloglasnega rimana rekla (nastalega l. 1914), klerikalni veljak in bivši ban Dravske banovine dr. Marko Natlačen, je svojo šovinistično miselnost, ki ga je pozneje nujno morala privedi v protirevolucijo, plačal z življenjem pod vosovskimi streli l. 1942.

Z vso zavzetostjo si moramo prizadevati, da izkoreninimo takšne pojave, ki nezasluženo mečejo sence na naš narod. Ne dovolimo, da bi kdorkoli izmed nas v času, ko v Jugoslaviji razrešujemo principialna vprašanja sožitja in mednarodnih odnosov, nasledal ščevanju, ki se kot v političnih izgredivih in »medijski vojni«, pa se pustil zavajati k žalitvam in nizkotni navadi, da skuša v nekem »pravičniškem« srdcu »vračati enako z enakim«.

Apeliramo na slovensko javnost in njeno zavest: premagajmo pojave, ki skušajo kaliti naše trajno prijateljstvo s srbskim narodom ter nam jemljejo demokratični sloves, čast in ugled.

Z. K.

Naš komentar

Novinarstvo s srebrnimi krili meri zemeljsko plat življenja

Naslov je morda malce nenavaden, saj novinarstvo v današnjih časih nima kaj dosti opraviti s srebrnimi krili, ki, kot smo sicer vajeni, bolj sodijo v polet domišljije in sanjarjenja. Pa vendar! Je že tako, da smo vedno bolj prisiljeni (četudi ne bi hoteli, da je tako) biti na stvarnih tleh in po njih hoditi z odprtimi očmi. Kaj vidimo, kakšno je življenje okrog nas, kaj vse nas tišči, ni treba ravno pokazati s prstom. Menda tudi ni treba posebej in znova povedati, da je vse daleč od rožnatega ali, drugače povedano, da nam je stresno stanje gotovo bližji sosed kot mirno in prijazno življenje. In če kdo, potem so gotovo (no, roko na srce, resda ne vsi) novinarji tisti, ki so »poklicani«, da to povedo, a hkrati tudi tisto, kar je lepega, vrednega človeka in sploh takega, kar v razbitih časih ljudi med seboj (lahko) povezuje in jim dá slutiti, da niso sami, in da je vendarle vredno živeti.

In kaj imajo s tem opraviti krila, še posebej srebrna, porečete. Veliko. Srebrna, torej letalska krila, kot ste najbrž uganili, so najhitrejša sredstva za potovanje, in torej za spoznavanje in povezovanje ljudi. In tu se pravzaprav tudi začne tisto, kar hočemo povedati. Letalsko podjetje Adria Airways se je namreč letos spomladi ob nakupu novega letala, tako imenovanega airbusa A 320, odločilo, da razpiše vsejugoslovanski natečaj za »najboljše, najbolj iskreno, najbolj prepričljivo objavljeno novinarsko delo«, ki bi ga lahko naslovili, nadnaslovili ali podnaslovili s pojmom »VEZI«. Tako naj bi to gotovo najsoodobnejše in najbolj napredno potniško letalo, ki je hkrati evropski izziv svetovni letalski industriji, tudi »na tleh« – če si privoščimo malo neskrom-

nosti – dobilo pisni izdelek novinarskih peres, ki je prav tako v funkciji povezovanja in napredka. Kajti, kakor letalo povezuje ljudi in kraje, ideje in izkušnje, kulture in omike med seboj, tako dober prispevek lahko opravi to morda še bolje, saj je, če drugega ne, bolj dostopen kot letalska vozovnica.

Torej – povezovanje, boljše medsebojno razumevanje in spoznavanje, ki ga tako zelo potrebujemo, je glavni namen in želja našega letalskega prevoznika. To je bilo izhodišče, ki ga je izbral, ko je maja objavil razpis, ki bo trajal vse do konca oktobra, vanj pa se lahko uvrstijo vsa prijavljena dela, objavljena med 20. majem in 20. oktobrom letošnjega leta. Naj dodamo, da pridejo v poštev vsi novinarski zapisi, reportaže, komentarji, intervjuji, feljtoni, radijska in televizijska dela, ki prispevajo k boljšemu razumevanju, poznavanju, preseganju razlik, spoznavanju in približevanju med nami in s svetom na katerem koli področju življenja.

»Nakup airbusa pomeni za nas veliko prelomnico v razvoju. Letalski prevoznik mora biti sodobno organiziran, saj letimo na najrazličnejše konce sveta in smo torej gospodarski subjekt, ki ima tudi širše družbene funkcije,« pojasnjuje generalni direktor Adrie Airwaysa, Janez Kocjančič. Ena od teh so vezi. Zato tudi nagradni natečaj, s katerim, kot pravi, želijo afirmirati nove pristope, razmišljanja in ponovno oživiti zamisli, ki bi odpirale nova obzorja. Pri tem velja dodati, da je, oziroma bo, upoštevanjo zlasti, da živimo v jugoslovanskih meridianih in naj bi v prispevkih prevladovalo predvsem to, kar nas že ali nas lahko povezuje v bodočnosti – v kulturi, znanosti, medčloveških odnosih...

Čigava bo zadnja beseda pri tem? Kot se spodobi, bodo o novinarjih presojali novinarji. Žirija, ki jo sestavljajo Zlatko Dizdarevič, Mile Šetinc, Aleksandar Tijanić in Jelena Lovrić ter Janez Kocjančič in Jure Apih (glavni urednik Media marketinga), bo pregledala vsa objavljena dela in podelila štiri nagrade, in sicer eno prvo in tri enakovredne druge. Izid natečaja bo objavljen v Delu, Vjesniku, Politiki, Oslobođenju, Slobodni Dalmaciji, Novi Makedoniji in Pobjedi do 28. novembra, ko bodo nagrajena dela v okviru možnosti tudi ponatisnjena.

»Živimo v državi, za katero je tradicionalno dokazano, da je v njej vedno zmagovalo neznanje. Ta akcija je dokaz, da se morajo pametni, strpni ljudje, ki vidijo, da je mogoče živeti tudi drugače in bolje, boriti za ta načela,« komentira Aleksandar Tijanić, ki nima dlake na jeziku. »Kaj pa naj bi bilo tisto »pravo«, si ne predstavljam čisto jasno,« odkritosrčno priznava Zlatko Dizdarevič. Toda, ker je zdaj nepovezovanje in norosti toliko, se bo resnična želja po povezovanju kaj hitro pokazala. »Natečaj je eden od skromnih poskusov, ki jih bo še veliko,« dodaja Janez Kocjančič. Ni dovolj samo rušiti, treba je kaj tudi graditi, in to izven dnevnih politike in strasti. Zato tudi odločitev, da naj bodo novinarski prispevki brez »ideološke in politične obremenitve«.

Marketingški mož Jure Apih seveda ne more iz svoje kože in pravi, da je do natečaja prišlo tudi iz tržnih pobud. Dejstvo namreč je, da tržno gospodarstvo povezuje (brez tega ne gre, saj denar obrača svet), vendar je natečaj, če si za konec še enkrat spodobimo besede A. Tijanića, predvsem prispevek k prepričanju tistih, ki mislijo, da se pri nas lahko živi tudi drugače. Člani žirije domnevajo, da v finalu ne bo ravno poplave prispevkov, toda, kolikor jih bo, bodo dragoceni in se je že zato vredno potruditi.

Katarina Novak

Strategija novega preboja neuvrščeni

Če opazovalce devete konference neuvrščeni v Jugoslaviji res najbolj zanima odgovor na vprašanje, ali bodo velike besede spremenjene v resničnost in ali se bo v praksi potrdila tolikokrat ponovljena (v besedah) pripravljenost na sodelovanje in dialog, potem moramo mi vsi, ki priznavamo vlogo neuvrščene gibanja v sodobnem svetu, še toliko bolj prisluhniti odgovoru.

Vprašanje je pravilno postavljeno, presenečati nas ne sme, kajti precej obtožujoče zveni spoznanje, da se na svetu vojskujejo praktično samo še neuvrščene države. Vrnitev včasih pomaga pri pohodu naprej. Neuvrščeni so se znova zbrali v Beogradu, od koder so pred skoraj tremi desetletji krenili s svojo globalno mislijo, za katero so bili značilni neizpodbitni uspehi, vendar pa tudi brezciljna tavanja. Ko se gibanje vrača v svoj prvotni kraj, je lahko upravičeno ponosno na dejstvo, da je del naloge opravljen, da so nekateri cilji doseženi. Prišel je čas, ko je treba izdelati strategijo novega preboja v bistvo spremenjenem svetu, pomirjenem, takšnem, kakršnega si je zamislilo gibanje na samem začetku, ko so udeleženci prve konference krenili po svojih poteh, da bi izpolnili sprejete naloge.

V današnji novi cikel globalnega popuščanja napetosti v svetu, v katerem odseva nov tip odnosov med super silami in bloki, je vgrajeno bistvo politike neuvrščeni. Če je morda treba ob tem zanemariti globalni vpliv politike aktivnega miroljubnega sožitja, politično, moralno in vsako drugo pomoč neuvrščanja nezadržnemu valu protikolonialne revolucije, vztrajno prizadevanje neuvrščeni za razoroževanje na svetu, nam ostane le še neizpodbitno dejstvo: Živimo v svetu enakopravnega dialoga, ali pa nam je takšen svet v dosegu roke. To pa zaradi tega, ker so mnoga načela neuvrščeni že vgrajena v spremembe, ki so nastale v odnosih med dvema super silama in blokoma.

Na začetku, leta 1961, so neuvrščeni iz Jugoslavije pozvali dve super sili, da začneta razgovore. Ta poziv je, ob enem z idejo o razširitvi dialoga na enakopravne partnerje z vseh strani sveta, brez dvoma odločilno vplival na pretekle desetletja v razvoju neuvrščeni.

Zdaj temu preprosto pravimo pluralizem in demokracija, pluralizem kot priznanje razlik in enakopravnosti, demokracija pa kot univerzalni politični dosežek civilizacije in kot okvir za uveljavljanje sprejetih razlik. V bistvu so torej neuvrščeni že zdavnaj anticipirali svet, ki se šele danes poraja na temelju sprememb v ameriško-sovjetskih odnosih po radikalni redefiniciji blokovskih interesov in po procesu postopnega ukinjanja absolutnosti ideologije nad celoto mednarodnega življenja, še posebno v zvezi z reformami socializma.

Najpomembnejše vprašanje 9. konference neuvrščeni je, ali bodo spoznali spremembe v bistvu sveta in ali bodo znali odgovoriti na nove izzive. Ni razloga, da jim ne bi zaupali. Ko so pred desetletji pošiljali pisma dvema najmočnejšima na svetu, Hruščevu in Kennedyju, in

videli v njuni zlovesči konfrontaciji, ki je na trenutke že mejila na jedrsko katastrofo, primerjavo s predvojnimi taktičnimi evropskih kolonialnih sil, so neuvrščeni dokazali, da so dorasli nalogi, ki je bila pred njimi. Zdaj, ko so se vrnili v Jugoslavijo, kjer so svojo strategijo izdelali na temelju analize močno razcepljenega sveta, so se vrnili k enakemu izzivu: izdelati morajo strategijo za možni pomirjeni svet.

Popraviti moramo napako, ki pravi, da smo imeli predolgo nekoliko idealizirani in kampanjski odnos do neuvrščanja. Navado smo imeli, da smo povečevali pomen gibanja, s tem pa tudi svoj položaj v mednarodnih odnosih. Zdaj nam v nekaterih krogih očitajo, da poskušamo gibanje reformirati – kot da bi imela beseda reforma pri nas kakšno čudodelno moč, pa vemo, da ni tako – ga uskladiti s svetovnimi spremembami oziroma ga »modernizirati«.

Ni dvoma, da je to predvsem izraz naše neučakanosti pri iskanju neke alternative v mednarodni opredelitvi Jugoslavije, ki bi nas – mnogi to res verjamejo – avtomatično spravila v ugodnejši gospodarski položaj.

Ni težko opaziti, koliko besed smo v pripravah na 9. vrh neuvrščeni posvetili »modernizaciji« in »reformiranju« gibanja. Menda zato, da bi s tem prikrili, kaj res mislimo o tem, na kaj smo pripravljeni v politiki neuvrščanja. Kot da tedaj, ko smo snovali gibanje in njegovo politiko, ne bi bili sodobni in moderni, kot da tedaj nismo bili realni in pragmatični! Brez vsega tega ne bi mogli izpeljati največje reforme v mednarodnem življenju – ko se je v izjemno težkih pogojih blokovskih pritiskov in politike s pozicije hegemonizma gibanje neuvrščeni praktično razširilo na vse države na svetu.

Vsi razumni ljudje so za posodabljanje gibanja in za okrepitev njegove vloge pri reševanju perečih mednarodnih vprašanj. Nihče ni proti večji priložnosti pri iskanju dialoga z drugimi partnerji. Še toliko bolj, ker smo se vedno ravnali po opisanih načelih. Zakaj bi opuščali tisto, kar je bistveno za gibanje in v kar je Jugoslavija res veliko vložila: spremeniti svet, vendar ne po naši, temveč po vsesplošno sprejeti viziji človeške sreče in napredka. Spremeniti je treba sedanje politično in gospodarsko ureditev na svetu, katerih krivic in slabosti ni treba posebej opisovati.

Res smo se znašli v nekoliko nesmiselnem položaju: zahtevamo reforme v gibanju, vendar v skladu z eno samo dimenzijo sprememb na svetu, s tisto na relaciji odnosov med super silama. Ne zavedamo pa se obsega celotnih sprememb, ki se na nekaterih relacijah slabšajo, na drugih pa obetajo bistvene izboljša-

ve. Zdi se, da še vedno nismo našli prave razlage za vse te spremembe, pa tudi ne odgovora na vprašanje, kaj bi morali in kaj bi lahko storili.

Med drugim smo doumeli, da je velikanska protikolonialna in osvobodilna revolucija postavila v ospredje mednarodnega dogajanja mlade narode in države, za katere sta bila bipolarni sistem mednarodnih odnosov in monopolizem preozka in neprimerne za ohranitev neodvisnosti in hitrejši razvoj. Prav ti narodi in njihove države so postavili na dnevni red mednarodne skupnosti problem demokratizacije mednarodnih odnosov in razvoja na svetu.

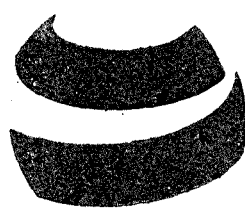
Morda nismo v celoti in strokovno izkoristili tega spoznanja v preteklih tridesetih letih. To se je zgodilo za-

Mrzlična dejavnost ob začetku zasedanj visokih funkcionarjev na 9. vrhu neuvrščeni je jamstvo, da bo konferenca izpolnila pričakovanja in usposobila gibanje za spopad z izzivi, ki jih prinašajo novi odnosi v sodobnem svetu.

radi znanih slabosti v gibanju in drugih prioritet, ki so nam jih vsiljevali bloki. Ohranili smo neodvisnost, preprečili smo globalno razdelitev sveta na bloke in s tem brez dvoma tudi obvarovali mir na svetu, nismo pa dobili globalne bitke na področju popolne demokratizacije mednarodnih odnosov ali pa na področju odpiranja procesa svetovnega razvoja. Nismo znali v celoti izkoristiti znane naftne krize, ki je prizadela svetovno ureditev in od katere so imeli veliki porabniki konec koncev več koristi, kakor pa proizvajalci nafte in njenih derivatov.

Zavedamo se velike drame odplačevanja mednarodnih dolgov, v kateri, kot v kakšni vrhunski fars, države – dolžnice v bistvu izvažajo kapital in finansirajo bančnike. To je samo del širšega problema globokega prepada med revnimi in bogatimi, svetovnega gospodarstva po receptih iz prejšnjega stoletja, za katerim stojijo tisti, ki se sklicujejo na svoje poslanstvo v humanizaciji mednarodnih od-

BEOGRAD '89
ninth non-aligned summit

nosov in pri razglašanju nedotakljivih človekovih pravic.

Zdi se, da se tudi ne zavedamo znanstvene in tehnološke kolonizacije »tretjega sveta«, ki se je že zelo razširila, vzporedno ali pa kot posledica industrializacije klasičnega tipa v državah v razvoju. Že zdaj se jasno kažejo obrisi nadaljnega zapiranja tržišča in polarizacije med bogatimi in revnimi. Od tod ni daleč do socialnih in ekonomskih eksplozij, do novih mednarodnih zaostritev, za katere vsi dobro vemo, kaj utegnejo pomeniti in prinesiti. Kako daleč je svet v celoti od novih idej, da bi se rešili iz takšnega položaja, potrjuje tudi dobra volja SZ, drugega velikega partnerja razvitega severa, da bi se priključila temu velikanskemu kartelu upravljanja in delitve v svetovnem gospodarstvu – tistemu krogu, ki ga poznamo kot

samega pomena, vsebine in načina ohranjanja politike neuvrščeni na mednarodnem prizorišču sredi sveta, v katerem zaznavamo zmanjševanje medblokovske polarizacije. Ponavljajo se vprašanja, kot so na primer »kaj še hočejo neuvrščeni«, »komu so še potrebni« in če so še potrebni, s čim naj se ukvarjajo?«

Vsako poenostavljanje teh vprašanj je sila tvegano. Če kdo trdi, da gibanje »ni več potrebno«, ker zdaj živimo v drugačnem svetu, je zmota na dlani. Lahkomiselna diskreditacija gibanja kot nepotrebnega pozablja, da so v sedanje ozračje mednarodnih odnosov vgrajena izvirna stališča in vizije neuvrščeni. Pozablja tudi, da bistveno izboljšano ozračje zgodovinsko gledano še ni dokončalo procesa preboja našega sveta iz stanja hladne vojne (ki, zgodovinsko gledano, traja v raznih oblikah že stoletja dolgo) v stanje vsesplošnega miroljubnega sožitja. Skratka, da imamo na svetu še vedno mnoga krizna področja in napetosti, ki v sebi skrivajo potencial, s katerim bi lahko zastavili sedanje pozitivne usmeritve.

Modernizacija gibanja neuvrščeni zahteva v vsebin-

sestankih – ni koristen zaveznik beograjske konference. En tok v gibanju je prepričan, da so dosedanja uspehi gibanja – konec koncev tudi dejstvo, da so celo »veliki« povzeli njegove ideje o multilateralnem, pluralnem in enakopravnem svetu – zadosten dokaz, da v strateškem pogledu ni treba ničesar spreminjati. Po drugi strani pa je bilo čuti tudi pričakovanja, da bo beograjska konferenca »čudežno križišče«, skorajda preokret, iz katerega bodo neuvrščeni prišli pred svetovno javnost povsem obnovljeni in z novo politično strategijo.

S čarovnikovo paličico zanesljivo ne bo nič. Ne potrebujemo nobenega mednarodnega spora, še manj pa vojne, vendar bo tudi glede tega težko doseči enotno stališče vseh neuvrščeni. Bistveno je omogočiti vsaki državi, da aktivno odloča o vprašanjih, ki so v njenem in splošnem interesu. To je tudi bistvo demokratizacije, ne pa razglašanje nekakšnih enotnih načel s težnjo, da bi jih celo vsilili.

Če modernizacija gibanja pomeni krajša in jasnejša stališča ter resolucije o tistem, kar je bistveno, potem je treba to pozdraviti. Vse drugo iz notranjega življenja in ureditve bi bilo treba podrediti temeljnim političnim interesom ob največji možnosti, tudi ko gre za sprejem novih članov in aktivnost nekaterih regionalnih ali kako drugače sodobnih skupin.

Z željo, da bi bili sodobni in učinkoviti, je treba preučiti vse možne opcije ter še naprej vztrajati pri dialogu, vendar pa tudi pri reševanju problematike svetovnega razvoja. Preučiti moramo ideje in možnosti za nadaljnje širjenje vpliva in politike neuvrščeni v tistih delih sveta, kjer se bo v nastopajočem obdobju o marsičem odločalo na relaciji odnosov med Vzhodom in Zahodom ter med Severom in jugom. To so področja Vzhodne Evrope, Kitajske in azijskega jugovzhoda, afriškega juga in velikega področja Latinske Amerike.

Zakaj bi čakali na razpustitev vojaško-političnih paktov, ko pa to še ni realno, zakaj ne bi dali priložnosti Poljski, Madžarski in drugim vzhodnoevropskim državam, da pridejo do svojih zgodovinskih nacionalnih interesov preko neuvrščanja kar bi zanesljivo postavilo na nove tire tudi popuščanje med Vzhodom in Zahodom?

Zakaj ne bi angažirali največje države v razvoju kot je Kitajska, za enega od aktualnih projektov neuvrščeni, če vemo, da se Peking že zanima za takšno nalogo in obliko sodelovanja? Zakaj bi zavračali sodelovanje s Francijo in drugimi državami, ki kažejo razumevanje za takimenovani tretji svet? Zakaj ne bi poiskali možnosti za kooperacijo s SZ ali ZDA na področjih, ki so v našem skupnem interesu. Gibanje bi s tem razširilo svoje delovanje in še okrepilo svoj globalni vpliv, kar bi ga po svoje prav gotovo osvobodilo primesi političnega sektašenja.

Beograjska konferenca neuvrščeni dokazuje, da živimo v času podjetnih ljudi, ki se zavedajo, da je prišel čas novih idej in novih odločitev.

Spremembe, ki so neizogibne, zahtevajo globlje, radikalno novo obravnavanje

Vse to je lažje spoznati in analizirati kakor pa uresničiti. Ozračje nerazumnega pričakovanja ali načelnega zavračanja – oboje je bilo mogoče opaziti na pripravljalnih

Politkomisar Sime zbira in komentira

Kje sta zdaj Mikulić in Dizdarević?

»Olimpijske igre so za nas predvsem spodbuda k hitrejšemu razvoju celinskega in še zlasti zimskega turizma ter turističnega gospodarstva, terciarnih dejavnosti in proizvodnje manjkajočih dobrin, za dosego večjega turističnega prometa ter neto deviznega priliva, za združevanje dela in sredstev v jugoslovanskem gospodarstvu na dohodkovnih odnosih, za bolj intenzivno in vsestransko sodelovanje turističnih organizacij v Jugoslaviji ter njihovo skupno nastopanje na tujem in domačem trgu s komplementarno in kompleksno turistično ponudbo, za hitrejši razvoj dela z lastnimi sredstvi občanov, za večjo stopnjo zaposlenosti prebivalstva, je med drugim dejal član predsedstva CK ZK Jugoslavije in predsednik organizacijskega komiteja 14. zimskih olimpijskih iger Sara-

voru za sarajevsko televizijo močno poudaril gospodarski pomen tamkajšnje olimpiade. Na vprašanje, zakaj se lotevamo tako drage športne manifestacije, je Dizdarević odgovoril, da gre predvsem za gospodarsko naložbo, ki jo olimpiada omogoča.

Zato ni prav nič čudno, da so sarajevski mestni očetje zimsko olimpiado z obema rokama sprejeli, seveda po tovariškem nasvetu sila vplivnih Mikulića in Dizdarevića, in temu primerno posodobili in očistili bosanskohercegovsko prestolnico, da je zasijala v vsej lepoti...

Za to nalogo je Sarajevo pri tujih bankah najelo za 140 milijonov dolarjev posojil, največ za projekt varstvo človekovega okolja od Mednarodne banke za razvoj in obnovo v Washingtonu. Pri Commercebank v Luksemburgu so najeli posojilo za rekonstrukcijo kurilnic, medtem ko je praška Škoda-Export kreditirala nabavo trolejbusov.

nje z redom junaka socialističnega dela...

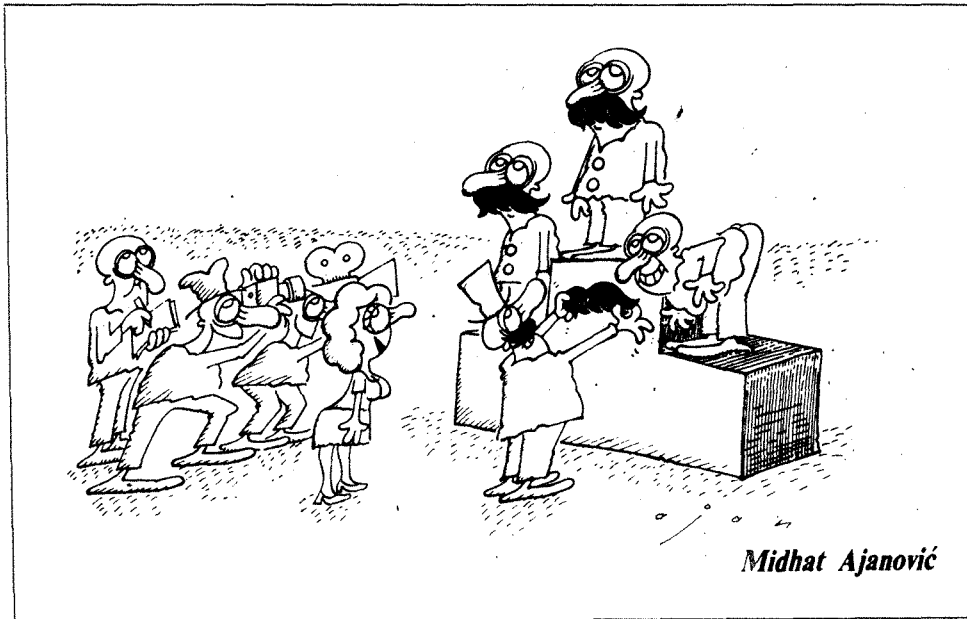
Ob tem sem se spomnil na še stare narodne: »Mica Kovačeva pila, nič plačala, pil bi pa vsak hudič, plačal pa nič...«

Protest srbskih delavcev

Po ostrem protestu predsedstva slovenskih komunistov ob surovem napadu beograjskih miličnikov na državljana SR Slovenije in SFRJ obenem in člana predsedstva jugoslovanskih komunistov Borisa Muževića je šef propagande v Belem gradu samo pritisnil na gumb in že se je »dogodila« vsa močno zgrožena javnost združene Srbije.

Slovensko partijsko vodstvo so začeli pri priči zasipati s tonami žvepla in hektolitri gnojnice. Ob tem se mi zdi zelo zanimivo pismo »delavcev« DO Vulkan iz Niša, ki ga v celoti navajam:

»Delavci DO Vulkan – Niš popolnoma zavračajo izjave v pojasnilu predsedstva CK ZK Slovenije glede prometnega prekrška tovariša Borisa Muževića, člana predsedstva CK ZKJ. Brutalne laži, navedene v tem pojasnilu, grobo rušijo ugled Beograda, SR Srbije in SFRJ kot celote, saj niso v interesu nobenega naroda in narodnosti naše države. Še posebej je v teh lažeh in provokacijah izpostavljeno mesto-heroj Beograd in SR Srbija, in to ne prvič. Več kot 40 let je bil svobodnjaški Beo-

Midhat Ajanović

da razpihujejo sovraštvo med dvema narodoma – slovenskim in srbskim – ki ju veže tradicionalno prijateljstvo in sodelovanje.

Če si želi slovensko vodstvo, v nasprotju z željami svojega naroda, svoj narod in republiko ločiti iz SFRJ, potem naj to stori odprto in naj tako podtikanje lastnemu narodu tudi definira z uradnim postopkom. Slovensko vodstvo mora preučiti svoja stališča, enako pa mora storiti tudi CK ZKJ na svoji prihodnji seji. Delavci DO Vulkan so imeli že 28. februarja 1989 popolnoma prav, ko so na protestnem zboru negativno ocenili vse razbijaške in protijugoslovanske tone, ki smo jih slišali v Cankarjevem domu v Ljubljani.

Zahtevamo, da CK ZKJ na prvi prihodnji seji popolnoma

državljeni enako spoštovati pravna pravila. S tem ne želijo izvajati nikakršnega pritiska na uradne institucije oblasti, pač pa jasno zahtevajo, da je treba neenotnost in laži nadomestiti z enotnostjo in argumenti. (konec navedka)

Močno me zanima, kaj bodo »delavci« niškega podjetja storili zdaj, ko je posebna komisija srbskega notranjega ministrstva uradno ugotovila, da je miličnik Petko Gavrić prekoratil službena pooblastila, uporabil silo in lažje poškodoval Borisa Muževića, ki pred tem sploh ni zanimal, da je storil prometni prekršek. Proti miličniku Petku Gavriću so vložili kazensko prijavo in sprožili disciplinski postopek zaradi težje kršitve delovne discipline in delovnih dolžnosti.

Ali se bodo sedaj niški de-

zdel preveč pikolovski ob ugotovitvi, da srbsko notranje ministrstvo ni obsodilo žalitve človekovega dostojanstva pretepenega Muževića, ki ga je miličnik Petko Gavrić poleg s pendrekom obdeloval še z balkanskimi folklornimi izrazi (ubiču boga u tebi, položim ti sve kosti; šta ćeš, to ti je život...)

Včasih besede bolj zaskelijo kot udarci pendreka...

Kolikor sem mogel ugotoviti, je ob aferi Mužević modro molčalo Društvo za negovanje slovensko-srbskega prijateljstva v Beogradu (Mesna zajednica »Dimitrije Tucović«, Prote Mateje 36).

Če je ta molk znak, da brutalni postopek z Muževićem ni ogrozil slovensko-srbskega prijateljstva in s tem plemenitih ciljev, za katere si društvo prizadeva, potem ne vidim prav nobenega zadržka, da se ne bi v Društvo za negovanje slovensko-srbskega prijateljstva v Beogradu včlanil tudi miličnik Petko Gavrić...

Seveda po prestani kazni...

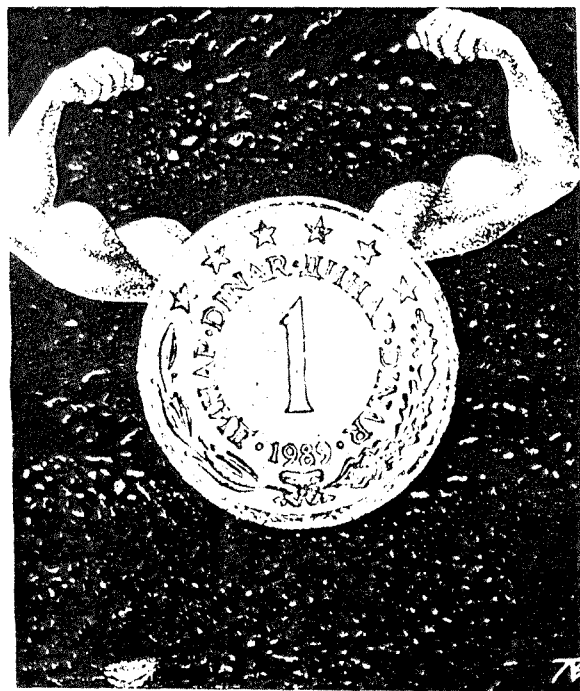
Trepča še brez vodstva

Kosovski kombinat Trepča, ki si ga je jugoslovanska javnost še zlasti zapomnila po stavki rudarjev v Starem trgu, še po več mesecih nima vodstva. Po »politični diferenciaciji« vodilnih v Trepči so objavili razpis za predsednika poslovnega odbora kombinata. Kljub temu, da so razpis že dvakrat podaljšali, se ni še nihče javil.

O podaljšanju razpisa sta namesto zakonito določenega delavskega sveta odločala odbor in komisija, kar pa za kosovske razmere ni nič nenavadnega. Kljub temu pa kandidatov ni.

Razlog za to neljubo dejstvo je v resnici, da so Rahman Morina in njegova ekipa tako temeljito »izdiferencirali« kosovske kadre, da bodo le stežka našli strokovnjaka, ki bo izpolnjeval vse partijsko-politične pogoje in še znal voditi kombinat.

Vaš Sime

jevo 1984 Branko Mikulić, ko je 28. decembra 1980 govoril političnemu aktivu Sarajeva o družbeno-ekonomskem pomenu te največje športne prireditve v naši državi.

»Gre torej,« je dejal Mikulić, »za razvojni program, ki nikakor ni v nasprotju s politiko stabilizacije, temveč ravno nasprotno: je na liniji te politike in predvsem zahtev za dosego večjega neto deviznega priliva«. Zatem je še kar mimogrede opravil z onimi, mednje spada tudi pisec teh vrstic, ki so trdili, da gre za naložbe, ki niso v skladu s politiko stabilizacije, kot da naj – po Mikuliću – stabilizacija vodi v stagnacijo, ne pa v zdravo gospodarsko rast in govoril še o nepotrebnih stroških, nepredvidenih in nepotrebnih naložbah, megalomaniji in podobnem. Po Mikuliću smo kritiki sarajevske olimpijade sejali dvome med poslovnimi partnerji v tujini in tako povzročali tudi neposredno gmotno škodo. Kritiki smo imeli takrat še srečo, kajti danes bi bili obsojeni kar – kontrarevolucije...

Mikuliću je zvesto stal ob strani Raif Dizdarević, predsednik predsedstva SR Bosne in Hercegovine, ki je v razgo-

Del dolga so Sarajevčani sicer odplačali, vendar pa bo treba vrniti še 98,4 milijonov dolarjev, pri čemer letna anuiteta znaša skoraj deset milijonov dolarjev.

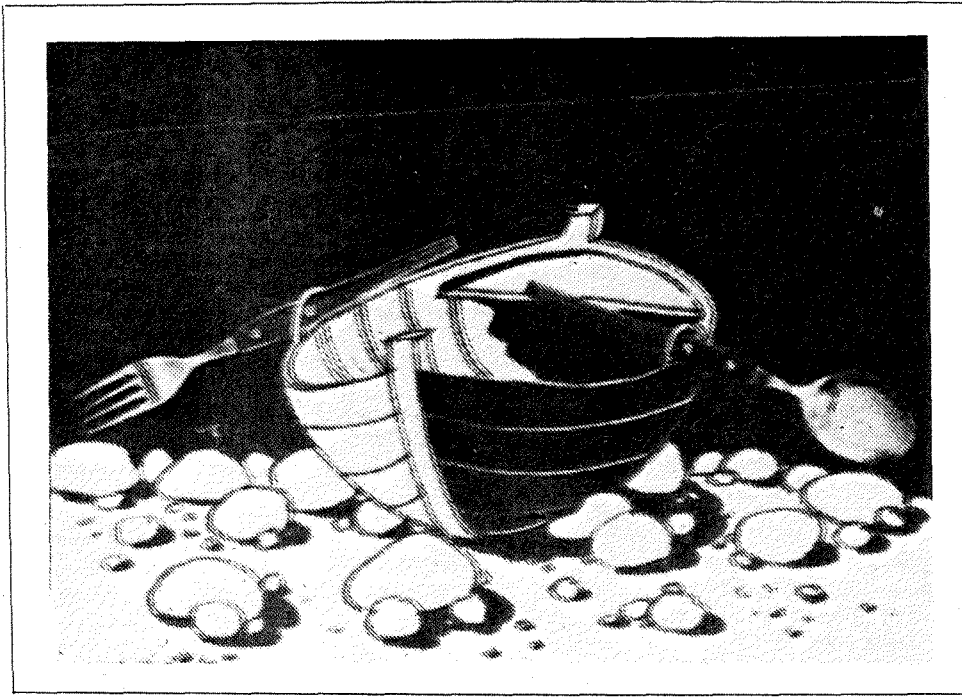
Mednarodnih posojil, s katerimi so »umili« glavno mesto BiH za zimsko olimpiado, sedaj ne morejo plačati niti sarajevska skupščina niti sarajevske komunalne organizacije iz sila preprostega vzroka: oboji nimajo ne dolarjev, ne dinarjev...

Sarajevski izvršni svet je s tem seznanil republiške in zvezne organe in pri tem ponudil nekatere variante, po katerih bi se izognili popolni blokadi proračuna Sarajeva. Ena od teh variant je tudi, da bi zelo visoke obveznosti, ki izhajajo iz tujih kreditov spreminili kar v skupni dolg!

Ob tem pa se Sarajevčani zaman sprašujejo, kje sta zdaj spoštovana Branko Mikulić in Raif Dizdarević?

Za olimpijske zasluge je Branko Mikulić prejel najvišje odlikovanje Mednarodnega olimpijskega komiteja, švedski kralj pa ga je odlikoval z visokim priznanjem Velikega viteza...

Raifa Dizdarevića pa so v BiH predlagali za odlikova-

grad neoporečen gostitelj najvišjih evropskih in svetovnih sestankov brez kakršnegakoli incidenta. V Beogradu se ne počutijo varne samo tisti, ki se tako želijo počutiti, in tisti, ki argumente zamenjujejo z insinuacijami, civilizirano obnašanje pa s primitivno grobnamernostjo.

Po napadkih na JLA, obrambi kontrarevolucije na Kosovu in zgodovinskih napakah v Cankarjevem domu najodgovornejši slovenski politiki že dalj časa ustvarjajo ozračje o nevarnosti v SR Srbiji, kar je doseglo vrh s tem pojasnilom predsedstva CK ZK Slovenije, ki brez argumentov in netolerantno ponovno napada Beograd in SR Srbijo. S tem želijo neposredno pred vrhom neuvršenih in sejo CK ZKJ ustvariti incidenten položaj, in sicer tako,

jasno izreče svoje stališče glede tega, saj bo samo tako lahko ohranil avtoriteto, ki mu zgodovinsko pripada, in ki so jo različne »nenačelne koalicije« v Centralnem komiteju uspele grobo porušiti. Delavci Vulkana želijo pravno državo, v kateri bodo morali vsi

lavci opravičiti slovenskemu partijskemu vodstvu za zvrhano mero klevet in žalitev, ki so jih bili napisali po »nasvetu« beograjskega propagandnega centra? Tega ne bo dočakal, po mojem mnenju, niti največji optimist...

Mogoče se bom nekaterim

**INDUSTRIJA
GRADBENEGA
MATERIALA**

GRADNJA ŽALEC

EDINI PROIZVAJALEC
IZDELKOV **schiedel®**
V JUGOSLAVIJI

LATKOVA VAS – DIREKTOR,
KOMERCIJALNI SEKTOR, TEHNIČNI SEKTOR IN SPLOŠNI SEKTOR
TELEFON: (063) 701-003, 701-009, 701-011, 722-027, 722-078
• TELEX: 33533 YU. SIGRAD
• ŽALEC – RAČUNOVODSKI SEKTOR • TELEFON: (063) 710-740, 710-741 • ŽIRO RAČUN: SDK ŽALEC 50750-601-19072

Ko je pekel bližji kot nebo

Poletje v znamenju naravnih katastrof

V Laškem je bilo po vseh neurjih in poplavih najhujše v dolini reke Lahomnice, v Spodnji Rečici in v okolici Brez. Na tem predelu tako rekoč ni hiše ali poslopja, ki ne bi bilo poškodovano. Poleg tega mnoge hiše ogrožajo plazovi, ki so za nekaj dni zasuli cesto in odrezali Breze in Olesče od sveta.

Na Šentjurskem je bilo najhujše v dolini hudourniškega potoka Kozarica in ob Voglajni. Kozarica, ki si je na več predelih naredila povsem novo strugo, je poplavlila okoli 250 hektarjev kmetijskih površin in jih popolnoma uničila. Poplavlilo je tudi spodnje prostore 15 hiš v dolini Jakoba in Šentjurja. Voda je odnesla nekaj mostov, v Šibeniku pa polovico nove, pravkar opremljene stanovanjske hiše. Prizanesla ni niti avtomobilom, v hlevu je vdrla, utopilo se je nekaj glav živine. Veliko škode je nastalo na cestnih povezavah in električnih ter telefonskih napeljavah. Poplavlilo je še prostore petih delovnih organizacij.

Ljudje so bili po vsakem neurju prestrašeni in obupani, po zadnjih poplavih 28. avgusta pa bržkone že kar apatični. »Saj nima več kaj uničiti,« so govorili. Nekaj dni prej pa so mi ženske, predvsem iz Tevč v krajevni skupnosti Marija Gradec v Laškem, jokaje pripovedovale, da so bile povsem prepričane, da bo odneslo tudi hiše. Nanje je namreč pritiskalo kamenje, hrup je bil neznan-ski in ubijajoč. Neka mamica je svojemu štiriletnemu otročičku že natikala rokavčke, misleč, da bi napihnjene blaznice otroku lahko rešile življenje. »Človek v obupu poskuša vse,« mi je pojasnila. Nekaj ljudi so rešili zadnji hip. Silvo Švalik iz Tevč so sosedje potegnili iz sobe v pritličju, ko ji je voda že segala do vratu. Družino Rajh iz Sopote, kjer so znani po starem mlinu, so iz naraslih voda potegnili z vrvo. Ti in še mnogi drugi so tako ostali brez domačij. Lahomniška dolina in dolina Kozarice ter mnogi drugi predeli v laški in šentjurski občini pa so ostali mrtvi.

Prizadevanja za odpravljanje škode

Ljudje so po vsakem neurju kaj hitro ugotovili, da obup njihovih domov ne bo spravil znova v red. Po vsakem naravnem opustošenju so v hišah in okolici poskušali postoriti vsaj tiste stvari, za katere niso potrebovali mehanizacije. Kajpak pa bi bila to le kapljica v morje, če Laščanom in Šentjurčanom ne bi priskočile na pomoč mnoge strokovne službe, delovne organizacije, prostovoljne delovne ekipe, vojaki in mnogi drugi, ki so prišli pomagat z znanjem, rokami, stroji in denarjem. V tem času še vedno potekajo dela, ki naj bi kolikor toliko normalizirala življenje na opustošenih območjih, odpravljanje škode pa bo kajpada dolgotrajno in predvsem zelo drago. Potrebno bo namreč sanirati več sto plazov, urediti vse rečne struge, obnoviti mnoge ceste, zgraditi nove mostove in podobno.

Zaradi velikih razsežnosti elementarnih katastrof v laškem in šentjurskem delu Slovenije so prizadeta območja obiskali tudi Dušan Šinigoj, Jože Smole in predsednica Rdečega križa Slovenije Ivica Žnidaršič. Vsi so poudarili, da je nujna širša družbena pomoč, in da krajani sami ne bodo zmogli

odpraviti vseh posledic sami, ne glede na njihovo pridnost in zavzetost. Ena izmed zadnjih sej Republiškega izvršnega sveta je bila namenjena le odpravi posledic naravnih katastrof v laški in šentjurski občini.

Republiška vlada je tudi pozvala vse sise k odvajanju sredstev za pomoč prizadetim krajem. »V primeru, da skupnosti tega ne bodo storile,« je dejal Dušan Šinigoj, »bo izvršni svet prisiljen izdati odlok o nujnem odvajanju sredstev.«

Sicer pa je zelo zanimiv tudi predlog, da bi se denar, ki ga slovenska podjetja namenijo za nerazvite, v letu 1990 porabil za odpravljanje posledic prizadetih območij v republiki.

Na kmetijskih območjih

v Šentjurju je poplavlilo površine do višine dva in pol metra. V dolini Kozarice, kjer je živinoreja zelo razvita, so pred letom uredili melioracijo z intenzivno obdelavo kmetijskih površin. Letos so zategadelj pričakovali nadpovprečni hektarski donos. Ujma pa je 19. avgusta prizadela 460 hektarjev, od tega nad 340 hektarjev kmetijskih površin. Ocenjujejo, da je približno 150 hektarjev pridelkov in strukture zemljišč popolnoma uničenih.

Na najbolj prizadeta območja v laški in šentjurski občini so prišle tudi mnoge prostovoljne delovne ekipe. Iz celjske kasarne je prišlo 80, iz mariborske garnizije pa 120 vojakov. Prišli so tudi prostovoljci iz rudnika lignita v Titovem Velenju, mnogi kar iz nočnega »šišta«. Pri odpravi posledic so pomagali tudi pedagoški delavci in pa mnoge mladinske delovne

ekipe. Posebno delovno akcijo so pripravili tudi na medobčinskem svetu ZSMS.

V akcije odpravljanja posledic so se vključile še občinske organizacije rdečega križa. Za družine, ki so ostale brez stanovanj, so že našli nekaj časasnih prebivališč, za druge jih še iščejo. Nekatere hiše so na-

mreč tako poškodovane, da jih je sploh nesmiselno obnavljati. Rdeči križ je pomagal še z oblekami, sanitetnim materialom in zdravstveno pomočjo, na njegovem računu pa se zbirajo sredstva za pomoč prizadetim v neurju v Laškem in Šentjurju. Številka računa je: 50101-678-51-579 (za pomoč o

neurju). Predsednica jugoslovanskega rdečega križa je ob obisku na prizadetih območjih povedala, da bo preko svoje organizacije sprožila širšo jugoslovansko akcijo za odpravljanje posledic. Poudarila je tudi, da mediji zunaj Slovenije premalo pišejo o teh naravnih katastrofah. **Vojko Zupanc**

»Krave so žalostno mukale in dvigovale gobce v zrak«

Dolina Lahomnice, konec prejšnjega tedna. Ozka, tu in tam nekoliko razširjena pokrajina bolj spominja na mesečevo površino, na ledeniško grobljo. Ogromne skale, zajeten zalogaj tudi za Titana in Kiklopa, so razmetane vsepovsod. Po poljih, kjer poljščin preprosto ni več, ker jih je dobesedno pobralo, leže izruvana drevesa, na stotine kubičkov peska in skalovja bo za nekaj let zaustavilo sleherni rast. Med gospodinjstvi mi stroji, električnimi grelci, večjimi in manjšimi sodi, deskami, tramovi, vsem, kar je voda požrešno in neusmiljeno potegnila za seboj iz lahomske hiše, je videti tudi igrače. Ogromne zaplate zelo tankega asfalta se kot v porog slabo opravljenemu delu sončijo po travnikih in poljih – cesta proti elektrarnici na koncu doline, skozi Tevče, Marija Gradec in Lahomno je več ali manj uničena.

Opustošenje je popolno. Potoček Lahomnica je v štirih ali petih ujmah nekajkrat spremenil svojo strugo in vsilil pokrajini novo podobo, nov način življenja. Vodovje se je vzpenjalo visoko, tudi do dva metra, večini prebivalcev doline pa je povsem uničilo pode in stene in z njimi vred gospodinjstve stroje in še marsikaj. Kljub začetni apatičnosti pa je dolina danes eno samo gradbišče, polno tovarnjakov, ki dovažajo in odvažajo zemljo in pesek ter skale, velikih gradbenih strojev, ki ravnavo nekdanje travnike, polja in vrtove, skušajo vsaj za silo urediti cesto, popraviti mostove, ki jih je ostalo bora malo...

Z Juretom Kraševcem, predsednikom borčevske organizacije v Marija Gradu, se izogibava blatu, ko obiskuje ljudi, ki jim obup še vedno visi na koncu živcev. Srečujeva se s solzami, bojaznijo, kako bo pozimi z živinsko krmo, kako s hrano nasploh... So dolinci, ki jim je ujma pobrala

Tone Knez

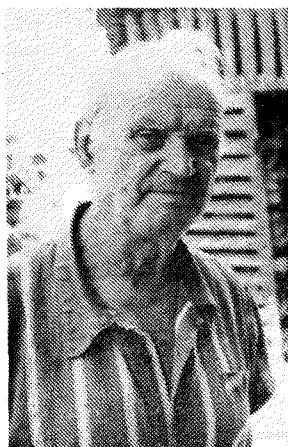
dobesedno vse, od koruze do krompirja, da o senu ne govorimo.

V tesni, ki se proti koncu razširi v nekakšen kotel, v katerem spokojno počiva novonastalo jezerce, žive **Rajhovi**, oče Franc, mati Marija in Bernarda, na drugi strani Lahomnice pa še sin Marjan – družina, ki se je v peklenskem vrvežu posbesnele narave reševala tako, da so preko strmih skal s pomočjo vrvi pobegnili pred naraščajočim vodovjem.

»Ničesar nismo mogli rešiti,« še vedno pretresen govori Franc, »nimamo hrane, ne drv (odneslo jim je okoli 30 m), plazovje nam grozi okoli hiše, zemlja je opustošena, ni nam še jasno, kako bomo vse to spravili z nje...«

Nekoliko nižje **Češnovar-jev Janez**, ki je med vojno partizanal v kozjanskem vojnem območju, nekaj brklja po že kolikor toliko urejenem vrtu, v neposredni bližini ogromnih kupov skal, ki jih je zneslo neurje tik pred prag.

»V hiši je bilo več kot pol metra vode,« pripoveduje, ne vedoč, kje bi začel, »saj niti ne vem, kaj vse je uničeno. Vrag je vzel elektromotor, avtomobil, osem metrov drv, drvarnico, vrt je popolnoma uničen, pretrgalo nam je vodovod – ta je že popravljen... pohištvo je uničeno, na novo bo

Janez Češnovar

treba ometati, tudi novi podi bodo potrebni; kje bomo dobili denar, ne vem. Upam le, da nam bodo dali za najnujnejša popravila, ne podarili, pač pa nam omogočili posojila pod nekoliko ugodnejšimi pogoji.

Saj sem reševal, kolikor se je dalo...«

Vera in **Franc Rebršak**, nekdanji prekomorec, sta še vedno pod vtisom apokaliptičnih dogodkov. Vera ne more skriti solza, Franc ne živčnosti in razburjenja.

»Bil sem na občini. Moral sem dati nekakšno potrdilo o prometnem davku, naročilnice, kaj vem, kaj še... Vse je neorganizirano, spet bodo priplavala na površje poznanstva, meni pa voda ogroža bajto, odnesla je škarpo, ki sem jo desetletja gradil, pa ni nikogar, ki bi si to ogledal in naju rešil strahu. Obvestil sem občino, povedal za škarpo... Če se priplazi voda še enkrat, mi bo odneslo kočjo. Kadarkoli pokaže voda zobe, govorijo, da bo treba Lahomnico urediti, potem pa vse utihne.«

Franc te dni več ali manj molči, posedla v hiši in okoli nje in se grize. Voda mu je uničila pode, stene, gospodinjstve stroje, tapete, odnesla drva, dobobra zmočila oblačila in posteljnino, neznano kam so izginile družinske dragocenosti... Upokojeni pismonoša, par-

Franc Rebršak

tizan Franc, ki mora živeti z dvesto desetimi starimi milijoni pokojnine ob ženinih dvestotih (z varstvenim dodatkom vred), je obupan: sam si pomagati ne more. Kdo bo kupil sesalec, kdo dva pralna stroja, električni štedilnik?!

Jure Kraševac pripomni, ko koračiva čez most (ki ga ni odneslo) proti Knezu, da bodo preko borčevske organizacije skušali dobiti nekaj sredstev za stanovanjske kredite, najnujnejše pa skušali reševati z enkratnimi pomočmi, ki pa so bolj kaplja v morje kot pomoč. Hkrati pohvali laško pivovarstvo, ki je zgledno poskrbelo za svoje ljudi z gradbenim materialom ali kako drugače. Nikakor ne skriva nejevolje nad celjskim podjetjem za urejanje vodotokov NIVO, saj meni, da iz improvizacijami, ki jih je bilo v preteklih letih ničkoliko (»regulacije so bile zgolj lepotni obliži«), doline Lahomnice ne bo moč rešiti. Potrebna je popolna in strokovno neoporečna ureditev potoka, pribije. Podobno velja tudi za cesto, ki so jo v želji po asfaltu dobesedno skrpali... Posledice so več kot očitne.

Ker je dolina brez živinske krme, hrane za živali nasploh, je v zraku nenehno viselo vprašanje, kako naprej. Tam pa je bil tudi odgovor, ki smo ga nekaj

krat slišali med prebivalci doline:

»Na vsak način bi morali obdržati stalež živine, za druga pa se, vsaj zaenkrat, nič kaj ne briga za to!«

Tone Knez, ki je večino vojne vihere preživel v 5. prekomorski, živi v prijetni hišici ob cesti sam. Letos mu je umrla žena, pred njo vnuk, ki je bil operiran na hrbtenici, s tem pa kalvarija še ni končana – podobno kot skoraj vse dolince je tudi njega vodovje pahnilo v obup, ki pa ga znevarle prikrivati z nekakšno umirjeno vedrostjo, človek bi dejal stoječim mirom, če že ne kar fatalizmom.

»Ob pol petih popoldne sem šel v hlev reševati molzni stroj. Voda je bliskovito naraščala, in ko sem se vrnil, je bila že v hlevu. Ničesar več se ni dalo storiti. Šel sem na pojato. Krave so bile že skoraj pod vodo, segala jim je čez hrbte, dvigovale so glave proti stropu, žalostno gledale in še bolj žalostno mukale, jaz pa jim nisem mogel pomagati. Tega ne bom nikoli pozabil.«

Knezu je odneslo dve kolesi, motor, škroplilnico, bivšo gostinsko lopo, kjer je imel vse orodje (»še toporišča ne morem nasaditi«), skobelno mizo, 500 kg umetnega gnojila, deset vreč cementa, vso njivo krompirja...

Kapelo v bližini je zbrisalo z zemlje.

»Ljudje nimajo kaj pokladati živini,« reče nekako sam zase. In tudi pove, da je bilo strašansko veliko obljub o pomoči, da pa je te zaenkrat kaj malo, pa tudi, da so se leta nazaj prepirali z NIVO-jem, ker ni nikoli ničesar pametnega ukrenil za urejanje brežin Lahomnice.

Tale zapis bi bil lahko pravzaprav eno samo naštevavanje. Podobno je namreč tudi pri Francu Romihu, Mačkovem Poldeku, Terškovem Ivanu in še kje.

Milenko Strašek

Spontano ali organizirano izseljevanje iz DR Nemčije?

Med dopustom ob Wolfgangseeju je zahodnonemški kancler Helmut Kohl naročil telefonski pogovor z voditeljem druge nemške države Erichom Honneckerjem v njegovem počitniškem kraju Werbellinsee. Celo uro sta zelo prizadeto razpravljala o naraščajočem valu beguncev iz Demokratične republike Nemčije, ki prosijo za zatočišče na zahodnonemškem ozemlju. Voditelja sta se sporazumela, da bodo diplomatska predstavništva njunih držav našla rešitev, ki bo vsem po volji. Prepričana sta bila, da sta spet rešila eno mednemško krizo.

Že Kohlov predhodnik na kanclerskem položaju, socialnodemokratski vrhak Helmut Schmidt, je navezal stike z vzhodnonemškim voditeljem, da bi brez prevelike pozornosti svetovne javnosti zgladila mednemška trenja. Generalni sekretar Enot socialistične partije Nemčije Honnecker je bil vselej pripravljen na pogovore z voditelji druge nemške države le med štirimi očmi.

Tako je bilo še sredi letošnjega poletja, dokler ni sredi avgusta predsednik državnega sveta Nemške demokratične republike v svoji poletni rezidenzi Hubertusstock blizu Vzhodnega Berlina zaman čakal na telefonski klic zahodnonemškega kanclerja. Namesto tega sta se nemški državi zapletli v nesmiselno konfrontacijo. Razlog so bili pobezi Nemcev z vzhoda preko na novo zrahljane madžarske meje v Avstrijo in od tam v ZR Nemčijo.

Nemška voditeljica od tedaj ni imela nič proti, če bi nekaj sto razočaranih ljudi iz Vzhodne Nemčije, ki so se umaknili v zahodnonemška predstavništva v Vzhodnem Berlinu, Budimpešti, Pragi in Varšavi, da bi po tej poti izsilili prost odhod v Zvezno republiko Nemčijo, tudi doseglo svoj namen. To ni bil problem, ki bi lahko ogrozil dobre odnose med državama. Pogumnejši med temi begunci so dobesedno naskočili še vedno zastraženo, vendar nič več smrtonosno mejo med Madžarsko in Avstrijo in se oglasili v zahodnonemškem zbirnem taborišču Giessnu. Tam so se že nekaj časa zbirali številni državljani Nemške demokratične republike, ki so jim domače oblasti dovolile izselitev.

Ko se je namestnik uradnega vladnega predstavnika v Bonnu Hebert Schmühling v začetku zavzel za vnovično normalizacijo mednemških odnosov, so bili ti v praksi že vse kar drugega kakor pa normalni. Zahodna sredstva javnega obveščanja so tedaj že na široko pisala in poročala o novem valu beguncev iz Nemške demokratične republike, ki prihajajo čez madžarsko-avstrijsko mejo, potem ko od domačih oblasti niso dobili dovoljenja za izselitev. Najprej so začeli oblegati zahodnonemško uradno predstavništvo v Vzhodnem Berlinu. Ko se je 131 prosilec za zahodnonemški vizum drenjalo v majhni sprejemnici predstavništva, je bila meja že prekoračena. Tako kakor v letu 1984, ko je bila poleti kritična številka 55 prosilcev na dan, so tudi zdaj predstavništvo preprosto zaprli.

Dan pred tem ukrepom je predstavnik mednemškega ministrstva v Vzhodnem Berlinu Walter Priesnitz pohitel, da bi s svojim vzhodnonemškim partnerjem osebno poiskal rešitev. Vse, kar je bilo doseženo, se je kazalo v sklepu, da se neuslišani prosilci lahko vrnejo na svoje domove, da se jim ni treba bati represalij in da bodo drugič, ko bodo zahtevali dovoljenja za izselitev, prej na vrsti. »Možnosti za pogajanja so bile izčrpane,« so govorili v ministrstvu za mednemške odnose. Vsak, ki se mu mudi naprej, ko je enkrat prišel iz Nemške demokratične republike v zbirno taborišče na zahodnonemških tleh, naj bi se oglasil za napotke — tako je slišati v poučenih begunskih krogih — pri Helgi in Dirku Bauerju ob Neckarju. Pravita, da ni tako težko, ko si enkrat na tej strani. »Nenehno si moraš prizadevati, ne smeš biti tako len, kakor so Poljaki ali Rusi, ki so prišli v prehodno taborišče,« je dejala Helga Bauman. Potem se bo že vse uredilo. Dva

tedna potem, ko sta pribežala iz Nemške demokratične republike, je imel njen mož Dirk že v žepu delovno pogodbo. Mehanik v Zvezni republiki Nemčiji je kar dober, primerno plačan poklic. Po šestih tednih sta se mlada zakonca preselila v dvosobno stanovanje. Pred enim tednom je Dirk razbil svoj avtomobil. »Nič zato,« je dejal, »dobil bom novega«.

»Kaj me je pognalo čez mejo,« je v televizijski oddaji spraševal neki 18-letni nezadovoljnej. »Brezperspektivnost življenja v Nemški demokratični republiki. Pri nas se še 100 let ne bo nič spremenilo.« Oglasil se je še en begunec, vzhodnoberlinski pisatelj Stefan Heym, in o novem valu pobegov dejal: »To je fenomen, ki grozi, da bo uničil Nemško demokratično republiko.«

»Na Poljskem se odločajo za demokratične poskuse, Sovjetska zveza preizkuša odpiranje družbe, Madžarska se kar očitno nagiba h kapitalizmu, Nemška demokratična republika pa je dovolila manj kot enemu odstotku svojih državljanov, da pogledajo čez mejo. Zdaj, 40 let po nastanku države, je njene prebivalce znova zajela »panika zaklenjenih vrat«. Rad bi stanovanje v novi hiši, rad bi košček vrta za svoje potrebe, občutek imam, da gre moje življenje po zlu,« je govoril ta begunec.

Veliko jih je, ki mislijo enako! Vodja oddelka na primer, ali obratni inženir, ki zasluži manj kot delavec v njegovi ekipi, pa čeprav dobro ve, da bi se brez njegova obrata ustavil. Pravijo, da je to v Nemški demokratični republiki pedagoški ukrep; inteligenca naj se zaveda, da so delavci vladajoči razred v državi. Ekonomisti v Nemški demokratični republiki se pritožujejo, da se vedno manj kvalificiranega kadra poteguje za vodilna mesta. Vođenje pomeni manj prostega časa, več stresov in strahu zaradi neizpolnjenih načrtov, pri čemer je vodja obrata nemočen, saj se prepogosto vse ustavi zgolj zaradi enega samega vijaka, ki ga ni v skladišču.

Nekateri nočejo po lestevici navzgor tudi zaradi tega, ker na določeni stopnji hierarhije, na primer kot vodja oddelka, ne morejo več zasebno potovati v zahodne države. Potovanje na Zahod pa veliko pomeni pri ocenjevanju družbene vrednosti vzhodnonemškega strokovnjaka. Tudi dopust je dejavnik, ki vpliva na razpoloženje državljanov vzhodnonemške države. Večina delovnih ljudi preživlja dopuste po domovih oddiha svojega lastnega podjetja ali pa v sindikalnih domovih, skupaj s kolegi, ki jim gredo vse leto na živce in z dnevnim redom, ki določa celo čas

skupne malice. Najti prostor v restavraciji ob Vzhodnem morju je za posameznika tako težavna naloga, kakor dobiti kozarec ohlajene mineralne vode ali sladoleb ob uri, ko sonce najbolj pripeka.

Sprejem beguncev iz Nemške demokratične republike in njihovo vključevanje v zahodnonemško družbo je priložnost za dokazovanje povezanosti in solidarnosti Nemcev. Leta 1986 so v skupni izjavi parlamentarnih frakcij CDU/CSU, socialnih demokratov in liberalcev v Bundestagu poudarili, da je »Zvezna republika dobro prestala preizkušnjo«. To poletje, ko zahodnonemška diplomatska predstavništva v Vzhodnem Berlinu in v Budimpešti oblegajo begunci, tako da so jih kar po vrsti zapirali, in ko najbližja prehodna taborišča za begunce že pokajo po šivih, ko Nemško demokratično republiko znova zajema panika zaprtih vrat, je solidarnost vseh Nemcev znova na preizkušnji.

Potem ko se je poleti 1986 poleglo veliko preseljevanje Vzhodnih Nemcev na Zahod, se je lani povečala bojazen, da bodo begunci ogrozili socialno varnost državljanov Zvezne republike Nemčije. »Zonis«, kakor že posmehljivo imenujejo priseljenice iz Nemške demokratične republike, so letos postavili na preizkušnjo novi zahodnonemški patriotizem. Oglasili so se potuhnjene propagandisti iz obdobja hladne vojne, ki so včasih vsakega begunca iz tako imenovanega »Ulbrichtovega koncentracijskega taborišča« častili kot udeleženca »referenduma pešcev« in počasi začeli sejati svoje seme zla. Predstavnik mednemškega ministrstva Walter Priesnitz je takoj pozval državljane Nemške demokratične republike, naj ostanejo doma, da se vnovična združitev Nemcev ne bi dogajala samo v Zvezni republiki Nemčiji.

Od ustanovitve Nemške demokratične republike leta 1949 do postavitve berlinskega zidu, ki je sredi avgusta slavil 28-letnico, je iz države — kot pišejo v Bonnu — pobegnili tri milijone ljudi (po nekaterih podatkih celo šest milijonov) in se naselilo na Zahodu. Potem ko je Walter Ulbricht 13. avgusta 1961 zaprl še zadnjo odprtino v berlinskem zidu in obzidal nekdanjo prestolnico tretjega rajha, so se pobezi nadaljevali. Na Zahod je po najrazličnejših poteh prebežalo še 650.000 ljudi, ki jim je bilo dovolj življenja v socialistični nemški državi.

Pri poskusu, da bi pobegnili čez berlinski zid, je bilo ubitih 78 beguncev, 111 pa jih je umrlo ob meji med dvema deloma nemškega ozemlja. Po izselitvi leta 1984, ko je še 35.000 Nemcev zamenjalo svoje modre potne liste z zelenimi, se letos obeta nov rekord v tej nenavadni izmenjavi ljudi. V Zvezni republiki Nemčiji do konca leta pričakujejo do 100.000 beguncev in priseljencev.

Vladni pooblaščenici v zbirnih in prehodnih taboriščih že ugotavljajo, da pripravljenost Zahodnih Nemcev za pomoč rojakom z Vzhoda pojema. »Vse bolj je čutiti zavračanje,« je dejala Birgit Reimann, svetovalka iz zbirnega taborišča pri Stuttgartu. Vse pogostejše prejemajo vsi begunci le hrano, za drugo pa morajo skrbeti vsak po svoje. Zaradi vse izrazitejšega odklonilnega stališča celo cerkveni predstavniki, kot na primer pastorka iz Stuttgarta Hella Osterman, pred-

lagajo, da bi sprejemali preseleljence samo, če bi imeli zanje pripravljena delovna mesta, stanovanja, čas in ljubezen.

Takoj ko pridejo na drugo stran, se begunci že seznanijo z zahodnonemško miselnostjo, znano kot DIN — A4. Prijava na policiji, posebna izkaznica za begunce, podpora za brezposelne, otroški dodatek, pokojninsko zavarovanje, socialna pomoč, nakaznica za stanovanje, stanarina, socialno zavarovanje, osebna izkaznica, denar za otroški vrtec in šolo ter povračilo selitvenih stroškov. Vse to je povezano z brezštevilnimi obrazci, številnimi obiski po uradih, čakanjem v marsikdaj res dolgih vrstah, skratka z uničujočim potovanjem po najrazličnejših stopnicah. Ta papirnata vojna zatre vsakršno navdušenje, ki ga begunec začuti ob prihodu v zaželeni del sveta. Enkratna pomoč za premostitvene težave v znesku 200 mark na osebo ter deželna pomoč v znesku 30 mark in po 15 mark za vsakega člana družine hitro skopnita, veliko prej, preden urad za delo lahko nakaže denar oziroma podporo za brezposelne. Vsakočiti mora urad za socialno pomoč. Ko družina dobi stanovanje, je upravičena tudi do brezobrestnega posojila v znesku največ

10.000 mark za ureditev stanovanja.

Ves ta čas pa so zahodnonemške televizijske postaje navdušeno poročale o »spektakularnem in spontanem pobegu« več sto vzhodnonemških državljanov iz Madžarske v Avstrijo in naprej v Zvezno republiko Nemčijo. Navdušenje je trajalo morda 24 ur, nato pa so prišli na vrsto treznejši toni pri obravnavanju mednemških odnosov. Priznavali so, da gre za akcijo, organizirano v trikotniku Bonn — Dunaj — Budimpešta. Oblasti teh treh prestolnic so po nekaterih podatkih dobro vedele, kaj se bo zgodilo; zahodnonemško veleposlaništvo v Budimpešti je vzhodnonemškim beguncem celo svetovalo, kako naj ravnajo, da bo njihova akcija uspešna.

V drugi polovici avgusta je bil na madžarsko-avstrijski meji v bližini Soprona tako imenovani »vseevropski piknik«. Organizatorja sta bila »Panevropska unija« bavarskega poslanca v Evropskem parlamentu Otta von Habsburga in opozicijska skupina »Madžarski demokratični forum«. Pokroviteljstvo je prevzel vodilni »reformator« med madžarskimi komunisti Imre Poszgay. Vrhunec te prireditve naj bi

bilo simbolično odprtje sicer zaprtih vrat na madžarsko-avstrijski meji in skupna proslava. Na kraj tega piknika je odpotovalo nekaj sto vzhodnonemških državljanov, ki so se pomešali med udeležence proslave, podprli lesena vrata in pobegnili v Avstrijo. Presenečenim madžarskim graničarjem so poskušali dopovedati, da gre za organizirano akcijo, saj so menda zvedeli zanj o letakov, ki so jih delili v Budimpešti.

Zvezni republiki Nemčiji so nekateri krogi takoj začeli hvaliti to »madžarsko dobrodušnost« in domnevno vnovično oživljanje »starega srednjeevropskega duha«, drugi pa so menili, da Madžarska očitno noče biti več ovčarski pes, ki bi vračal izgubljene vzhodnonemške ovčice. Vse to se dogaja ob dejstvu, da ima Zvezna republika Nemčija med zahodnimi državami najbolj razvite gospodarske odnose z vzhodnoevropskimi državami. Politični stiki spremljajo gospodarsko sodelovanje, pri čemer Bonn vztraja pri stališču, da sprejembe, ki jih je začel sovjetski voditelj Mihail Gorbačov, ponujajo zgodovinsko priložnost za odpravo obdobja hladne vojne v Evropi in začetek novega poglavlja sodelovanja na čisto drugačnih, trajnejših temeljih.

V tem procesu odpravljanja evropske razcepljenosti, ki ga v Zvezni republiki Nemčiji in drugje na Zahodu doživljajo tudi kot postopno odmikanje vzhodnoevropskih držav od njihove

smehnila. Selijo se z juga Zvezne republike Nemčije, kjer je lažje najti delo, ker tam stopnja brezposelnosti ni tako velika. Lani se je kar 17 odstotkov beguncev odpravilo na Bavarsko, Bavarska pa jih lahko sprejme le 13 odstotkov. V Baden-Württembergu jih je namesto dovoljenih 16,9 odstotka že 18,5 odstotka.

Večino beguncev privlači predvsem zahodni del Berlina. Petina vseh se jih seli tjakaj, zaradi česar sedanjih 228 prehodnih domov ne more sprejeti nobenega kandidata več. Dobrodelne ustanove, ki so najprej prevzemale skrb za te ljudi, ne zmorejo več same opravljati svoje naloge. V skrb za begunce se vse bolj vključujejo zasebne ustanove, ki so se že naučile, kako je mogoče po tej poti molsti državo in priti do državnega denarja. Ena sama zasebna družba je prevzela srb za 18 domov za begunce in priseljence.

V Bonnu že nekaj let govorijo o reformi na tem področju. Pripravili so zakonski osnutek, s katerim namerava notranji minister Schauble na račun priseljencev prihraniti pol milijarde mark. Socialno demokratska stranka nasprotuje omejevanju proračuna. Odločno zahteva, da mora vlada več storiti za zaposlovanje beguncev in priseljencev ter za njihovo socialno varnost.

Novinar osrednjega frankfurtskega časopisa Broka Hermann je naredil anketo med ducatom priseljencev iz Nemške demokratične republike, ki so prišli na Zahod v valu iz leta 1984. Zanimale so ga njihove izkušnje z življenjem v novem okolju. V štirih letih, odkar so prišli v zbirno taborišče Giessen, so precej razširili pahljačo svojih želja. Ugotovitev so prej porazne kakor pa pohvalne za Zvezno republiko Nemčijo in način življenja v njej. Samo dva od njihovih sogovornikov sta dejala, da se dobro počutita in da sta zadovoljna v novi domovini. Vsi drugi so se obotavljali. Eden je po dveh letih odpovedal službo šoferja, ker ni mogel več prenašati pritiska.

Neki mirovni aktivist je bil tako razočaran nad delovnimi razmerami v Zvezni republiki Nemčiji, kjer aktivistov za mir ravno ne manjka, da je vložil prošnjo za vrnitev v Nemško demokratično republiko. Nekega visoko kvalificiranega ključavničarja tako tare domotožje, da prihaja ob prostem času na mejo med Nemčijama, da bi z graničarji izmenjal nekaj besed. Še na misel pa mu ne pride, da bi se vrnil.

V Zahodnem Berlinu so mnenja, da bodo letos sprejeli 30.000 novih beguncev. Na mejnem prehodu, znamenitem Checkpoint-Charlyju, kjer so nekaj izmenjavljali ujete vohune in kjer je danes mogoče brez težav dobiti vzhodnonemški tednik »Die Neue Zeit«, je zdaj zelo gost promet v smeri Vzhod-Zahod in narobe. Zahodni stražarji v svojih paradnih uniformah delujejo že preveč hollywoodsko, da bi še kdo pomislil na nekdanje čase štirih okupacijskih con in poznejše zgodovine odnosov med nemškimi državama. Stari čuvaj ob berlinskem zidu dr. Rainer Hildebrandt, čigar »Muzej ob berlinskem zidu« še vedno obišče od 3000 do 5000 ljudi na dan, poskuša z novimi prijemi vzbuditi zanimanje tiska za dogajanje ob meji. Toda niti šest pobeglih vzhodnonemških vojakov ne vzbudi nobenega posebnega zanimanja več. Le kako naj tudi bi — v teh časih, ko so begunska taborišča po vsej Zvezni republiki Nemčiji tako polna, da ne vedo, kje bi še uredili kakšne sprejemne prostore in omilili razmere, v katerih živijo ljudje, prepričani, da so našli boljše domovino.

Tudi gorenjski Romi so bili v izgnanstvu

Pred časom je bil v TV 15 objavljen članek o Romih, ki je zajel številna vprašanja o njihovem življenju, ni pa omenjal njihove udeležbe v NOB, oziroma njihove usode v minuli vojni v Sloveniji.

Tudi nekateri zgodovinarji kaj radi pozabijo na Rome, ko opisujejo nacistično raznarodovalno politiko in pri tem naštevajo, katere skupine ljudi so Nemci leta 1941 izgnali iz Slovenije. Zato sem zapisal ta prispevek o Romih z Gorenjske v času druge svetovne vojne.

Cepprav je Hitler v svoji knjigi »Mein Kampf« svoj bes stresal na Žide, Slované in Cigane, so med vsemi begunjskimi zporniki najnižjo ceno plačali prav Romi. Do konca druge svetovne vojne in še nekaj let pozneje so se vsi gorenjski Romi pisali Rajhard. Leta 1971, ko sem o njih zbiral podatke, je imela samo ena romska družina drugačen ime.

Iz originalne begunjske zbornice knjige, ki jo hrani Gorenjski muzej v Kranju, je videti, da so Nemci 20. maja 1941 v zborniško knjigo vpisali 51 Ciganov in Cigank. Vpisani so pod zaporednimi števkami od 18 do 69, vsi s priimkom Rajhard. Prva je vpisana 13-letna Agata Rajhard.

Od zaporedne številke 112 je vpisanih še 6 Rajhardov, nato pa 36 s priimkom Roj. Te so pripeljali s Koroške.

V Begunjah niso niti enega Roma zasliševali ali topli in trdim, da so bili edini, ki so vojno preživeli brez žrtv. Zdaj že pokojna Albina Rajhard je obžalovala:

»V begunjskem zaporu so nam Nemci rekli, da ne spadamo med arijce. Nismo nemške krvi, zato moramo čim dlje od Nemčije. Nikogar izmed nas niso zasliševali. Le zakaj bi nas? Izselili so nas v okolico Kruševca v Srbiji, kjer je vsaka ciganska družina dobila hišo. Iz teh so se ljudje izselili iz nam neznanih razlogov. Župan tamkajšnje občine je občanom rekel, da nam morajo pomagati, ker smo politični izgnanci iz Slovenije. Res so nas zelo lepo sprejeli. Nikoli nismo bili lačni in žejni. Sploh nismo hodili po hišah, ker so nam ljudje prinesli dovolj hrane. Nihče nas ni

preganjal: ne Nemci, ne četniki in ne partizani. Še nikoli nismo tako lepo živeli kot med vojno v Srbiji.«

»Zakaj potem niste ostali tam?« sem jo vprašal.

»Domotožje. Mi smo Gorenjci. Težko smo čakali konec vojne in vrnitve v Slovenijo. Pa zakaj sploh to sprašujete? Saj smo vendar tu doma!«

»Albina, koliko ljudi poznate v tej okolici?«

»Vse, od Jesenic do Begunj.«

Pred dvajsetimi, tridesetimi leti je Albina prosjčila v družbi vnukov in vnukinj, vedno lačnih cigankov, pozneje sama. V začetku sva jo

Pavel Rajhard, borec 3. prekomorske brigade NOVJ

z bratom Andrejem podila od naše hiše na Selu pri Zirovnici, zadnjih sedem let njenega življenja pa ne več. Predvsem na zahtevo naše mame, ki je bila kljub kopici odraslih otrok in možu včasih dopoldne sama doma. Albina pa je prihajala le dopoldne. Naši mami je morala povedati vse vaše novice, seveda ob malici, za »poročila« pa je dobila popotnico.

Februarja leta 1976 sta obe ležali v sobi za intenzivno nego v jeseniški bolnišnici. Zdravniki so ocenili, da se jima življenje izteka, pa so nam dovolili zadnji obisk. Nas je bilo pet bratov in štiri sestre, oče in mamina sestra, skupaj enajst, Rajhardov pa

dvanajst. Stali smo na hodniku, po navodilu zdravnika pa smo vstopali posamično, eden iz naše družine in hkrati eden od romske. Vsak je lahko v sobi ostal le nekaj sekund. Obe sta bili pri zavesti in govorili. Pozdravil sem mamo, ji rekel nekaj tolažilnih besed, Albini pa le pomahal. Medtem ko smo bili mi resni in zaskrbljeni, so vsi Romi v hodniku jokali, da so se morali odstraniti od vrat, saj bi drugače bolnica slišala jok.

Naša mama je umrla čez tri dni, Albina pa točno mesec dni za njo. Obe sta pokopani na pokopališču na Breznici. Na pogreb za Rajhardovo so prišli Romi z Dolenjske, Prekmurja, Avstrije, Nemčije, Francije in Madžarske, med njimi je bil tudi naš znan, slavni pevec romskega rodu. Igrali so romske pesmi.

Na Dolenjskem in v Prekmurju je veliko več Romov kot na Gorenjskem, toda v izgnanstvo so morali samo gorenjski. Ponavljam: vsi od prvega do zadnjega so se vrnili, pravzaprav se jih je vrnilo celo nekaj več, ker so se nekateri rodili v Srbiji. Noben gorenjski Rom ni sodeloval s sovražnikom, v NOV pa sta bila zdaj že pokojni Pavel Rajhard iz Radovljice, poglavar gorenjskih Romov, in Avgust Rajhard, ki živi na Bledu.

Pavel Rajhard mi je v romskem naselju ob Savi pod Radovljico pripovedoval:

»Rojen sem bil leta 1913 v Bosanskem Petrovcu. Oče je imel vrtljak in strelišče. S konji in vozovi smo krožili po vseh krajih naše države. Tudi v Slovenijo smo večkrat prišli, a smo kmalu spet odšli. Po poklicu sem brusar.«

Z ženo Gizelo sva se poročila 1932. leta v Trzinu. Spoznal sem jo v Beljaku; je Korošica. Ob okupaciji leta 1941 sem se preselil v Ljubljano, kjer sem brusil nože, škarje in druga rezila. Stanovala sva pri nekem kmetu na Viču.

Belogardisti so me snubili v njihovo vojsko. Ker nisem hotel, so naščuvali tri ženske, da so na mene kričale: »Ribello, ribello (bandit, bandit)«. Zaradi teh spletk smo se trije Romi znašli pred sodiščem. Obsojeni smo bili vsak

na dve in po leta zapora. Zaprtil sem bil v Firencah, nato na Sardiniji. Tu je bilo zaprtih veliko Slovencev in Hrvatov. Končno so prišli Američani in nas osvobodili. Nekaj časa sem bil v ameriški vojski, potem so prišli odposlanci naše nove vojske in nam dejali:

»Mi se borimo lačni in bos. Ne boste imeli tega, kar imate tukaj. Kdor pa se želi boriti za novo Jugoslavijo pod vodstvom tovariša Tita, naj dvigne roko.«

Javil sem se. Z ladjo so nas odpeljali v Cagliari, nato v Neapelj, od tam pa v Bari. S Tretjo prekomorsko brigado sem prispel na otok Vis, nato v Dalmacijo...«

Pokazal mi je dokumente, da govori resnico.

Gorenjski Romi doma govorijo v romskem jeziku. Zmotno je mnenje, da se lahko vsi Romi med seboj sporazumejo v romskem jeziku. Romunski, francoski, finski ali gorenjski Romi se med seboj ne razumejo. Imajo različne dialekte. Gorenjski Romi se lahko sporazumejo v svojem jeziku z italijanskimi, avstrijskimi in nemškimi, ne morejo pa z dolenjskimi. Če se srečata gorenjski in dolenjski Rom, morata govoriti slovensko, da se razumeta.

Danes po svetu blodi okrog šest milijonov Romov. Romske družine so številne. Pavel Rajhard mi je povedal, da je bilo v družini njihovih staršev 12, v družini njegove žene pa 13 otrok.

Romi so bili stoletja preganjani in zatirani. V nacističnih taboriščih so ustrelili, zadušili s plinom ali pa obesili prek 400.000 Romov.

V Evropi so se pojavili pred 500 leti. Nekoč so zgodovinarji mislili, da so prišli iz Egipta, a so iz Indije. V srbski zgodovini se prvič omenja leta 1348, na Češkem 1399. leta, v Zagrebu 1378, na Danskem 1420, v Parizu 1427, v Rusiji 1500 in na Švedskem leta 1515. Tedanji nemški kronisti so zapisali, da so to črnomasi ljudje, ki potujejo navzgor ob Donavi v dolgih karavanah, nekateri peš, drugi na konjih, z veliko prtljago in otrok, najbrž Tartari.

Današnja romska otročad

Ohranjeni uradni spisi govorijo, da je pariški parlament že 1539. leta sprejel odlok o izgonu Ciganov. Ta odlok je 1607. leta obnovil kralj Henrik IV. To pa kralja ni oviralo, da ne bi samo leto dni kasneje ukazal, naj na dvor pripeljejo najlepše ciganske plesalke. Njegovo kraljevo visočanstvo je osebnostno, z zelo občutljivim nosom ugotovilo, da samo tri cigane smrdijo. Te je odstranil, druge pa so ostale in zabavale kralja in dvorjane.

Ko so v srednjem veku preganjali Rome, so jih ponavadi obtožili za težka kazniva dejanja, kot so ugrabitev otrok, posilstvo in celo ljudožerstvo. Oblasti so jih različno kaznovali. Na Češkem so jim najrajši odrezali uhelj in jih s tem zaznamovali, če pa so se vrnili, so jim odrezali še drugega.

1782. leta so na Madžarskem 41 Romov obtožili ljudožerstva. Vse obtožene so obesili ali pa so jim zdrobili glave, nekatere pa so razčrterili. V obtožnici je pisalo, da so požrli 48 ljudi.

Kraljica Marija Terezija je skušala tudi glede življenja Romov uvesti reforme. Prepovedala je Romom, da bi stanovali pod šotori, da bi trgovali s konji, sami niso smeli voliti starešin (romskih kraljev). Romi, ki sami niso mogli vzdrževati svojih družin, se niso smeli poročiti. Fantje so morali na odsluženje vojaškega roka, otroci pa obiskovati šole.

Dvajset let pozneje so tudi v Avstriji obsodili na smrt 45 Romov zaradi ljudožerstva. Jožef II., naslednik in sin Marije Terezije, je pozneje ugotovil, da obtožba glede ljudožerstva ni bila resnična.

V srednjem veku so bili Romi obtoženi oziroma pod prekletstvom, da »so pobili betlehemske otroke in skovali žebelje, s katerimi so pribili Jezusa na križ...«

Bilo je to v času, ko so v Romuniji cele romske družine kot sužnje prodajali na javni dražbi, v Angliji pa so jih obtoževali, da skrivajo katoliške duhovnike in rimske poslance. Leta 1563 je angleška kraljica Elizabeta Romom ukazala, da morajo takoj zapustiti Anglijo, sicer bodo usmrčeni. Toda čez dvesto let so bili še vedno tam – živi in zdravi.

Je beseda Cigan zanje žalitev?

O tem sem vprašal radovljiške Rome. Pavel Rajhard, starešina, mi je pred leti odgovoril:

»Zame beseda Cigan ni žalitev. Seveda je odvisno, kako jo nekdo izgovori ali v katerem pomenu jo zapiše. Ponošen sem na svoj rod. Živim pošteno, kar vedo vsi ljudje v okolici in na občini. Imam priznano dvojno delovno dobo med NOB, dobivam invalidsko pokojnino, pravzaprav borčevsko. Sicer pa nas Gorenjci poznajo le kot Cigane in ne Rome. Kako je druge, pa ne vem.«

Jože Vidic

Sonja Filipovič-Jugovar

Spomini trinajstletne partizanke

Po umiku bele garde smo se vrnili v Žužemberk. In šele takrat sem doživela pravi šok. Zvedela sem, da je pri tem napadu padla večina naših borcev s komande mesta. To je bila za nas, maloštevilne preživele, prava tragedija. Ni mogoče opisati bolečine, ko smo nemočno gledali njihova mlada trupla, ki so jih z vozovi vozili na žužemberško pokopališče. Natančnega števila takrat padlih borcev se ne spominjam, bilo pa jih je veliko. Zagotovo se pa spominjam, da je tisti dan padlo pet borkov. Med njimi Marija iz Novega mesta, takratna sekretarka SKOJ, pa Tilka Kasestnik iz Trbovelj. Še posebno me je prizadela Tilkina smrt; delala je na rajonu in sva si bili zelo blizu. Še dan poprej je z rajona prinesla neka poročila in je bila izredno dobre volje. Rekla mi je še, da ne bova več šteli dnevo, ampak le še ure do

odhoda domov. Žal te ure ni dočakala. Ž na pol mrtve so zvezli škornje, ki jih ji je dal moj oče kmalu po njenem prihodu v partizane. Prišla je z možem, obuta v lahke čevlje, poleg tega pa še noseča. Ker so menda ravno v tistem času partizani spraznili neko skladišče v Zagorju, ji je oče dal tiste škornje, ker je videl, kako slabo je bila obuta.

Komaj nekaj dni po tem žalostnem dogodku me je zelo prizadela moja osebna tragedija. Ob napadu na Ljubno v Zgornji Savinjski dolini je bila ranjena, sedem dni zatem pa je umrla moja ljuba, edina sestra Nada. Mamo smo nekaj dni kar lovili, ker je hotela skočiti v Krko. Moji sestri je bilo komaj sedemnajst let.

Vendar tragičnih udarcev ni hotelo biti konec. Kmalu smo zvedeli, da je padel naš priljubljeni komandant Stane Rozman. Spo-

3

minjam se, da tisti dan, ko smo zvedeli za to strašno novico, ni bilo borca v naši komandi, ki ne bi jokal. Ker je imela naša komanda mesta tudi telefonsko centralo, smo za vsako novico hitro izvedeli. Edina vesela, ki se je spominjam, je bila tista o osvobojenem Beogradu.

Ves čas so skozi Žužemberk prihajale nove kolone novincev, med njimi največ Revirčanov. V eni izmed teh kolon je bil tudi Aleš Kapla, po katerem smo po osvoboditvi poimenovali KUD. Bil je zelo izčrpan in mama mu je dala kruh za seboj. Še tistega dne je padel v Stavči vasi, kjer so kolono napadli belogardisti.

Ker so se napadi na Žužemberk stopnjevali, smo bili večinoma na begu. Iz tega obdobja se spominjam še ene podrobnosti. Nekega jutra, ko smo bili spet nepričakovano napadeni, smo se razbežali na vse strani. Kar naenkrat sem ugotovila, da sem se ločila od ostale bežeče skupine in se popolnoma sama znašla v gozdu. Nikjer nikogar, samo topovske granate so pokale okoli mene. Vse naokrog je žvižgalo in sem ter tja se je vžgalo kakšno drevo. Tekala sem od enega do drugega drevesa vse višje v hrib in od močnega pokanja skoraj oglušela. Ko sta hrušč in bliskanje malo ponehala, sem se vsa prestrašena stisnila k nekemu drevesu in jokala. Ta-

krat sem zaslišala šumenje v gozdu. Še bolj sem se stisnila k drevesu in strahu, da so belčki. Čez hip sem le malo pokukala izza drevesa, da bi videla kdo prihaja. Od veselja so solze kar nehale teči. Po gozdu je namreč prihajal moj bratranec Viktor – istih let kot jaz (13). Tudi on je zgubil svojo enoto in je kakor jaz taval po gozdu. Samo on je prišel s črnomalske strani, kjer je bila njegova mama za kuharico. Naj ob tej priložnosti povem, da nas je bilo po mamini strani v partizanih 15, od tega 3 sestre z družinami, ena teta in bratranec sta bila pa v taborišču. Padla sta 2 strica in moja sestra.

Ko sva se z bratrancem našla v tistem gozdu med gorečimi drevesi, sva od sreče oba zajokala. Bila sva umazana, raztrgana, lačna in srečna, ker sva ostala živa.

Nekega dne je naša patrolja pripeljala tovariša, ki je povedal, da se je zgubil. Ko ga je naš komandant zaslišal, naj pove ime komandanta brigade ali vsaj bataljona (da bi preveril, če je res iz omenjene brigade, kakor je trdil), ni vedel povedati nobenega imena. V tistih burnih časih je bila to zelo delikatna stvar in kaj hitro si se znašel v 13. bataljonu. To pa zato, ker je bilo toliko ovaduhov. Zgolj naključje je bilo, da sem ravno vstopila v sobo, ko so ga obravnavali. Ko me je ta tovariš zagledal, je skoraj zavpil

Pogovor z Alojzom Kosmačem, borcem Prešernove brigade

Sedemkrat ranjen

Lep sončen dan na Krasu. Toda ko sem prislunila pripovedovanju Alojza Kosmača, borca Prešernove brigade, 100-odstotnega vojaškega vojnega invalida s Kopriv na Krasu, o strahotah in trpljenju, ki ga je moral prestati, se je ta sončni dan kaj kmalu spremenil v mračnega. »Mučenik« (brez medalje ali kakšnega drugega priznanja širše družbene skupnosti) pa ni le Alojz, ampak tudi njegova žena Olga, ki skrbi zanj, in ostali družinski člani. Da bi slišala njegovo življenjsko zgodbo, sem se napotila na njegov dom v Koprivo.

»Rodil sem se 23. 9. 1925 v Volakah, v občini Škofja Loka, kot četrti otrok v sedemčlanski delavski družini. Oče je bil gozdar, mati pa gospodinja. Od 14. 2. 1943 do avgusta 1943 sem bil v Poljanski udarni četi, nato do 29. 9. 1943 borec Prešernove brigade, od 29. 9. 1943 do 15. 5. 1945 pa v raznih koncentracijskih taboriščih v Begunjah, Mathausnu, Dachauu, Insbrucku... Sem brez noge, očesa, v glavo pa sedemkrat ranjen.« je prišel svojo pripoved Kosmač in ob tem so se mu oči zarosile.

Kako ste prišli ob oko in nogo?

»Kot borec Prešernove brigade sem šel z dvema patroljama na jugoslovansko-italijansko mejo na Zirovski vrh, da bi prečistil mejo. Pobral sem 43 min. Kar naenkrat nekaj zaropota in poči. Nemci! Takrat sem izgubil oko in nogo. Odpeljali so me tri ure daleč na kmetijo v Zirovski vrh, kjer sem prebil tri dni in tri noči. Vsak dan je prišel k meni obveščevalec. Bil sem izdan. Nemci so me odpeljali v Žiri in Gorenjo vas v bunker. Iz noge sem krvavel, a nihče mi je ni obvezal. Šele v Gorenji vasi mi je zdravnik nudil prvo pomoč, njegova žena pa mi je celo skuhala kavo. Potem so me dali na kamion. Celo sestra Milena, ki je bila zraven, me ni prepoznala, saj sem bil preveč izmučen in spremenjen.

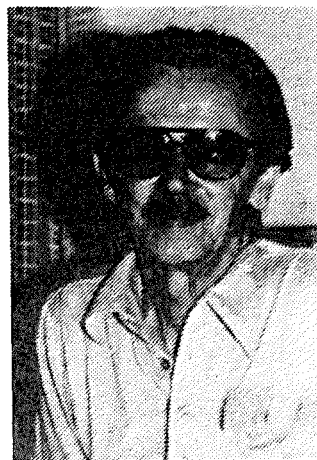
Odpeljali so me v Škofjo Loko. Mimo mene je prišel esesovec Maks. Po ranjeni nogi me je trikrat udaril s puškinim kopitom, kljub temu da mu nisem nič zalega storil.«

Med vojno je veliko naših ljudi pretrpelo v nemških tabo-

riščih. Tudi vi ste pričali krutosti tistega časa...

»Z reševalnim avtomobilom so me iz Kranja odpeljali v Begunje 2. oktobra 1943, kjer sem bil do 16. 1. 1944 obravnavan kot komunistični bandit, pod številko 1977. Doktor Šarec iz Radovljice me je vsak dan obiskoval, mi previjal in čistil rano. Da sem danes še živ, se imam zahvaliti prav njemu.

Na Golniku so mi amputirali nogo in oko. V Begunjah nas je ležalo po 8 v celici, vsi smo bili ranjeni. Med sedmimi obsojenimi na smrt sem bil tudi jaz. Smrtno kazen so Nemci izvajali na vrtu. Ko sem že gledal smrti

v oči, sem rekel, da bi želel nekaj povedati. Tolmač je to prevedel komandantu, ki mi je dovolil do besede. Pa sem prišel: »Vi ste Nemci, mi pa Slovenci. Kako ste vi junaško prikorakali k nam, ne vem. Če boste enako junaško še odšli, se lahko zgodi, da bo naša vojska junaško prišla na svojo zemljo!« »Dovolj! Konec! Proč z njim! V bunker!« je ukazal komandant. Tako sem ušel smrti. V bunkerju sem preživel 93 dni. Enkrat na dan so nam dali malo kruha in »zoca«, velika sreča je bila, če smo enkrat tedensko dobili košček mesa. Mati Urška je prišla prosit na komando v Park hotel na Bledu, naj me izpustijo. Njena želja ni bila uslišana, pač pa so nanjo spustili dva psa.

Od tam so me odpeljali v Mathausen, kjer sem imel številko 4993. Prišel sem med Ruse. Dali so nam tobak in nekaj hrane, da smo si opomogli. Najprej sem šel v ambulantno, kjer so me pregledali in mi vbrizgali injekcijo bencina. Da

je bil bencin, sem izvedel šele kasneje od ruskega zdravnika.

V Dachauu ste zaradi lakote shujšali na 36 kg. Mučenje se je nadaljevalo v Reichenau pri Insbrucku.

»tu so nas slekli do golega in v kopalnici kar naenkrat spustili mrzlo vodo. Tresli mo se, da nismo mogli več vzdržati. Nato so spustili toplo vodo. Bolelo je, ne le peklo. Nekateri so preklinjali... Stiskali so mi tudi prste med vrati, ker nisem hotel priznati dejanja, ki ga nisem storil.«

Rešitev iz taborišča in pot domov sta gotovo nepozabna dogodka...

»19-letnega Poljaka so obesili, ker naj bi posilil žensko. Širile so se govorice, da bodo z obešanjem nadaljevali še naslednji dan. Neki Slovenec je to slišal in povedal najprej meni. Prinesel je klešče za striženje žice in zvečer smo se odločili, kdo bo pobegnil. Ko smo luč ugasnili, smo prestigili žico, rešili ljudi in zopet prižgali luč. Rešilo se nas je trinajst. Sotovarši pa so me morali nositi, saj zaradi noge nisem zmogel dolge poti. Skoraj mesec dni smo potrebovali, da smo po težki poti prišli domov. Toda vojne še ni bilo konec, še so bombardirala nemška letala...«

Ob vsem tem trpljenju, ki ga je moral med vojno prestati, lahko rečemo, da je bilo njegovo življenje res mučeniško. Vprašuje pa se, zakaj žrtve nekdanjega nacističnega režima niso dobili odškodnine, čeprav se tej svoji pravici niso nikdar odrekale niti podpisale izjave, da pravico do individualne odškodnine prostovoljno prenesejo na državo. Pa mi je dal prebrati članek »Od lastne države okrađeni?«, avtorice Milene Ule, objavljen v Nedeljskem dnevniku 16. oktobra lani, kjer nekdanji interniranci zahtevajo odgovor, kam so se izgubili milijoni in milijoni mark, ki jih je Bonn izplačal Jugoslaviji.

Zadovoljen je, ker se ga bori iz Kranja, kjer ima domicil Prešernova brigada, spominjajo in mu ob novem letu tudi čestitajo ter ga vabijo na najrazličnejša srečanja, ki pa se jih žal zaradi zdravstvenega stanja ne more udeležiti.

Olga Knez Stojkovič

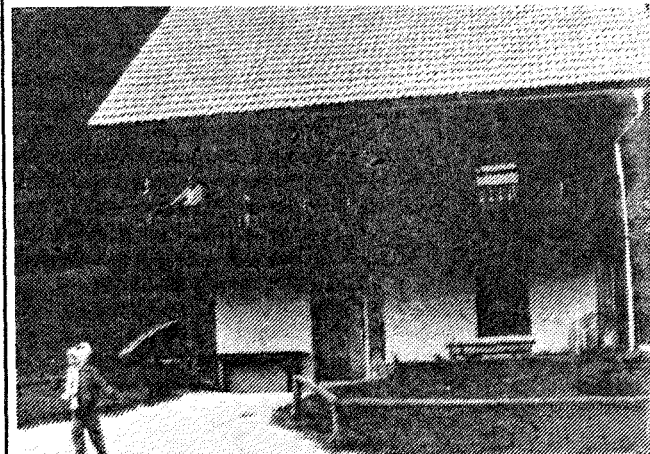
Na Zgornjem Veternem pri lovski koči Preteklost za sedanost v domačem okolju

Kriška gora je s svojim pobočjem prava legenda in spomin preteklih narodnoosvobodilnih bojev, na katere danes spominjajo spominska obeležja: od Čevdercev, kjer je bila 26. julija 1941 ustanovljena Tr-

Za vodovodom je prišla na vrsto cesta, saj jo nenehna neurja in nalivi stalno odnašajo. Makadamsko cesto so asfaltirali, urejen pa je bil tudi del drenaže in obcestnih jarkov. V sklopu telefonske akcije štirih krajev-

ob koncu poletja, ko se že čuti diš jeseni, moč srečati sprehajalce, izletnike in planince. Prihajajo v naravo in se pomudijo tudi v lovski koči na Zgornjem Veternem. »Včasih si ljudje kar eden drugemu kljuko podajajo,« pravi Tone Mali, ki z ženo Ivanka kot oskrbnik skrbi za postrežbo v lovski koči Lovske družine Udinboršt na Zgornjem Veternem. »Prostor v koči je kot nalašč za zaključne družbe, poleti pa imajo lahko tudi piknike. Da je veselo, večkrat poskrbi Jakšev Jože, ki potegne za domačo »fajtonarico«. »Tudi zavrti se kdo...« je povedala Ivanka Mali. Kočo so sami zgradili člani lovske družine, ki imajo na pobočju Kriške gore še lovišče. Namenjena je za društvene potrebe, sestanke in za zaključke lovske akcije ali običajev, kot je npr. krst za novospregate člane zelene bratovščine. Veselo je tudi pozimi in ob praznikih, koča pa je vedno odprta tudi za konec tedna – ob sobotah in nedeljah. »Pri roki je vedno kaj za postreči, dobi pa se tudi hrana po naročilu. Jeseni, ko je odstrel, pa včasih celo divjačina – srna, muflon, jelen... Pijače pa so od »ta zelenega« domačega žganja do drugih alkoholnih in brezalkoholnih vrst,« pravi Ivanka Mali. Lep je razgled na Kranjsko ravnino in proti Julijcem, Kamniškim Alpam ter Škofjeloškemu pogorju, če se na Veterno podate peš. Od lovske koče pa je pohod možno nadaljevati do partizanske vasi-ce Gozd (889 m n. v.) in poldrugo uro hoda še na Kriško drugo (1471 m n. v.)

Drago Papler

Pred šestimi leti zgrajena lovski koča je ponos tamkajšnji zeleni bratovščini na Zgornjem Veternem

žiška četa (prva ustanovljena partizanska enota v kranjskem okraju), pa do Gozda, kjer se je 7. oktobra 1944 z Nemci spopadel 2. bataljon Kokrškega odreda, po njegovem umiku pa so Nemci partizansko vas požgali...

Tokrat smo spomin na preteklost povezali z rekreacijo in poletnim sprehodom ter obiskali vasičo Veterno, ki leži nad Križami, nekeje na sredini poti do Gozda.

Na sončnem pobočju ležita oba zaselka, Zgornje in Spodnje Veterno – Zgornje ima 24 hiš, Spodnje pa 14. V te kraje se že vračajo ljudje iz mesta in gradijo počitniške hišice, pa tudi planincev in naključnih sprehajalcev je kar nekaj, vsaj ob nedeljskih popoldnevih. Vasiči sodita v krajevno skupnost Senično v tržiški občini in v zadnjem času sta dobro napredovali, predvsem po zaslugi samih domačinov. Dolga leta po vojni so imeli zajetja za vodo po nekaj hiš skupaj, v zadnjem času pa so se pod vodstvom Ivana Gregorca lotili izgradnje vodovodnega omrežja. Pridobili so načrte in s pomočjo SKCS občine Trzica naredili zajemalnik, naslednje leto položili vodovodne cevi za primarno omrežje z devetimi hidranti, potem pa se lotili še hišnih priključkov, in razbremenilnika na Spodnjem Veternem. Za primer požara pa je namenjen tudi sto kubični rezervoar...

nih skupnosti Križe, Senično, Kovor in Pristava je bilo tudi napeljavno nekaj telefonskih priključkov na Zgornjem Veternem – za tiste naročnike, ki so že pred leti zamudili prvo priložnost. Vas Spodnje Veterno pa je po novozgrajenem prostozračnem telefonskem omrežju dobila prvo neposredno zvezo s svetom. Krajanje so bili veseli telefonskih zvez, saj so se tako pomembne pri vsakdanjih opravilih, ker so oddaljeni od mestnega središča. Veliko nepotrebnih potov bo prihranjenih, lahko bodo poklicali zdravnika, veterinarja ali pa koga od domačih...

Na Veternem je v teh dneh,

Prijazna oskrbnika Tone in Ivanka Mali

odveselja: »Vsajta me pozna,« je dejal. Obrnila sem se, pogledala, kdo govori in sem zagledala Hrastničana Vidmarjevega Nandeta, ki je ves skrušen sedel na stolu. Ko me je komandant vprašal, če ga res poznam in če jamčim zanj, sem mu seveda takoj pritrdila: izpustili so ga in mu dali spremstvo, da je našel svojo brigado. Da ni vedel nobenega imena, je bilo krivo to, da je šele pred kratkim prišel v partizane.

Novembra 1944. sva bili na očetovo prošnjo z mamo premeščeni na Štajersko. Dobili sva propustnice s podpisom Petra Stanteta-Skale. Enajstega novembra smo krenili na pot: medve z mamo, Anica Rihter iz Liboj ter še dva kurirja. Bilo je ravno na Martinovo in so nam med potjo dali pri neki domačiji jesti štruklje. Hodili smo po kurirski poti, ki je bila zelo nevarna. Večinoma smo se gibali ponoči. Podnevi smo se pa zavlekli do kake partizanske kmetije, kjer so nam dali tudi jesti. Ker je bilo že precej mrzlo, smo največkrat spali kar v hlevih, ker je bilo pri živini najbolj toplo.

Po nekaj dnevih tega težavnega potovanja smo v mraku prispeli do samostana v Stični. Zelo smo se začudili, ko smo v njem zagledali Babčevo družino iz Hrastnika. Babčevo

je ravno spekla kruh, sin Ernest pa se je mudil v hlevu pri živini. Že po krajšem pogovoru nas je Babčeva začela priganjati, naj hitro odidemo, češ, da je nevarno, ker da bodo belogardisti vsak čas prišli. Ker se nismo hoteli izpostavljati nevarnosti, smo res hitro odšli in s seboj vzeli nekaj kruha, ki nam ga je dala. Hitro smo se oddaljili od samostana po poti, posuti s peskom. Kar naenkrat zaslišimo, da na tem pesku za nami nekaj škriplje. Eden od kurirjev je zavpil: »Hitro v gozd!« In glej, čim smo skočili pod cesto v varno skrivališče, so se na cesti pojavili neki ljudje. Mrzlično so se pogovarjali, da ne moremo biti daleč, in da nas morajo na vsak način dobiti. Takoj smo vedeli, da so to belogardisti, ki so nas iskali. Eden od kurirjev jih je hotel ustreliti, tedaj pa je moja mama hitro prišla za puško ter kurirju dejala: »Kaj res hočeš, da nas odkrijejo?« In tako smo toliko časa čepeli v tistem gozdu, dokler belogardisti, preklinjajoč svoj neuspeh, niso odšli. Sreča je bila, da se je med tem časom dodobra zmračilo in nas niso mogli videti.

Še danes, po tolikih letih, si nisem na jasnem, zakaj smo me morale bežati, Babičevi pa po vsej verjetnosti ne...

Po tistem neuspehu sta se kurirja odločila,

da ne gresta več naprej, ker je prenevarno in nosita preveč pomembno pošto. Odločila sta se, da se vrneta v Žužemberk in isto predlagata tudi nam. Me tri pa smo vztrajale, da gremo naprej. In tako smo se tam ločili – kurirji nazaj, me tri naprej. Prepustnice smo skrile v čevlje in se, ker smo bile v civilnih oblekah, odločile, da bomo potovale podnevi, da se ne bi izgubile. Pred tem smo se še zmenile, da v primeru, če koga srečamo, vse tri enako govorimo, da kupujemo sol. (Takrat je namreč zelo primanjkovalo soli.) In tako se je naša pot nadaljevala.

Vmes smo srečevale razne brigade in znane borce. Imele smo izredno srečo, da nismo našle na belogardiste. Nekega dne smo prispele v neko vas, mislim, da se je imenovala Sv. Križ. Že takoj, ko smo prišle v vas, smo zaslužile, da je bila tu pred kratkim bitka. Izredna tišina, vse naokrog polno praznih tulcev od nabojev, smrad. Smrad je prihajal od na polžazganih objektov. Na desni strani pa je še tlel skedenj. Drugače pa nikjer nikogar, kot da bi vas izumrla. Ko smo se vzpenjale po poti, ki je vodila k cerkvi, so se nenadoma pojavili trije moški in se nam začeli približevati. Obstale smo kot vkopane. Ko so prišli do nas, so nas vprašali, od kod smo in kam gremo. Kljub temu,

da so imeli vsi trije na glavi titovke s peterokrako zvezdo, smo dvomile, da so partizani ter začele jecljati. Vedele smo namreč, da so se tudi belogardisti ali pa črna roka preoblečili v partizane. Kar naenkrat je srednji in najvišji od treh začel prodorno gledati v mojo mamo. Nato je pa vzkliknil: »Ali niste vi gospa Filipovičeva iz Hrastnika?« Moja mama je začudeno pogledala in še bolj začudeno vprašala: »Od kod me pa poznate?« »Ali se me ne spominjate, saj sem bil pri vas za pomočnika?« je dejal. Šele ko ji je povedal, kdo je, ga je mama prepoznala. Seveda ga ni mogla prej prepoznati, ker se je precej spremenil. Bil je v partizanski uniformi, neobrit, ter že nekaj let starejši, odkar je delal pri nas. Sedaj smo si vse tri oddahnile. Potem so nam pripovedovali, da je bila tu dan prej ostra bitka med partizani in belogardisti, in da so oni prvi, kot patrolja po tej borbi, vstopili v vas.

Po prijetnem pogovoru so nas nekaj časa spremljali ter nam dajali napotke, kod naj hodimo, da ne bomo našle na belo gardo. Počutili so nas tudi, kje so nastajale mine. Spet smo vzele pot pod noge. Drugi dan smo prišle na vrh nekega hriba in se po drči, ki je namenjena pravilu lesa, spustile v dolino. Kmalu zatem? **(nadaljevanje prihodnjik)**

Opatje selo

Ob krajevnem prazniku in praznovanju 85-letnice ustanovitve prosvetnega društva »Kras« bo v Opatjem selu v nedeljo, 10. septembra 1989, ob 15. uri tudi odkritje spominskega obeležja v spomin na ustanovitev Okrožne komisije varnostne obveščevalne službe osvobodilne fronte (OK VOS OF) za območje Tržič (Monflacone) – Furlanija.

Ob padcu fašizma proti koncu meseca julija 1943, ko so se pričakovale velike spremembe na bojiščih, je pokrajinski VOS za Primorsko ustanovil na Primorskem prvo OK VOS OF za omenjeno tržiško furlansko območje. Zaradi reorganizacije okrožij se je v začetku leta 1944 to območje združilo v OK VOS OF za Kras. Vodstvo so sestavljali mladi, a že izkušeni partizani.

Že od leta 1941 so obstajale obveščevalne službe v prvih partizanskih enotah in na terenu. Na Primorskem so sicer obstajale te in druge sabotažne aktivnosti že od leta 1921, ko je Primorska postala del italijanske države, na primer TIGR in BORBA, zato pa so bili najsposobnejši in najpogumnejši uporniki v glavnem v zaporu, v konfinacijah, v internacijah in v begunstvu v Jugoslaviji in drugod. Večina možkih pa je bila ob začetku druge svetovne vojne v italijanski vojski. Nad primorskim prebivalstvom je fašizem izvajal nezasišano krut teror.

To je bil tudi glavni razlog, da so se na Primorskem bolj sistematične obveščevalne aktivnosti v vojski in na terenu začele spomladi 1943. Že v začetku organiziranja te službe je aprila 1943 padel v borbi z Italijani njen vodja za Primorsko. V tem času je Slovensko Primorje postalo pomembno izhodišče za obveščevalni prodor v Italijo, kar je bilo velikega pomena tudi za zaveznike NOV Jugoslavije.

Okupator je uporabljal vedno bolj prefinjene metode vojskovanja s partizani in se mu je bilo potrebno zoperstavljati z vedno večjo usposobljenostjo, tudi v obveščevalnem pogledu: z odkrivanjem petokolonašev in policijskih zaupnikov. Brez uspešne obveščevalne aktivnosti ni uspešnih akcij.

Tako ni bilo slučajno, da je bila prva OK VOS OF na Primorskem ustanovljena na pomembnem strateško-političnem, tranzitnem, dvojezičnem tržiško furlanskem območju, in sicer na Vrheh nad Doberdobom. Tudi v prvi svetovni vojni je bilo to območje zelo pomembno. Ob kapitulaciji Italije, 8. septembra 1943, so ob množični vstaji na Primorskem vosovci pomagali razporejati odhod ljudi v partizane. Obenem pa je v Tržič prišlo mnogo fašistov in Nemcev, da bi vstajo v kali zadušili.

Znano je, da je obstajala na Primorskem množična obveščevalna aktivnost; pred-

vsem mladinke so vzdrževale vez z mesti in zaledjem. Brez takih hrabrih obveščevalk in kurirk, ki so zbiralale in prenašale najpomembnejše podatke iz samih gnezd sovražnika, bi bila partizanska borba manj uspešna. Posebnost vojskovanja proti okupatorju v mestih so bili zelo mladi vosovci-sabotažniki, ki so se oboroženi gibali po mestih v civilnih oblačilih. Poznati so morali vse podrobnosti v mestu, se obnašati kot drugi meščani, govoriti italijansko in slovensko narečje, disciplinirano se javljati ob določenem času na določeni javki – tudi z brzostrelko pod plaščem. Mogoče še premalo poznamo pomembnost takih mladih vosovcev in mladink v partizanskem vojskovanju, predvsem v mestih in neposredno v zaledju.

Poleg obveščevalne in sabotažne dejavnosti so vosovci v glavnem varovali pridobitve pluralizma osvobodilne fronte. Ščitili so aktiviste OF in njihove ustanove. Kontrolirali so potovanja in prevoze blaga v mesta in obratno. Udeleževali so se tudi neposrednih spopadov z okupatorjem, sami in skupaj z drugimi partizanskimi enotami. V prvih akcijah so ugrabili in pregnali karabinjerje iz njihovih, na gosto posejanih postojank.

Navajamo samo dve pomembnejši akciji tržiških vosovcev: V bližini Doberdoba pri Palkištu, na cesti med Trstom in Gorico, so tržiški vosovci 11. septembra 1943 zajeli visokega nemškega oficirja varnostne policije v Ljubljani Krügerja, skupaj z dve-

ma višjima oficirjema italijanske policije, ki so prišli z banovinskim avtom na inšpekcijski obhod v Trst in Gorico. Na predlog Pokrajinskega vodstva VOS je prišlo do pobude za zamenjavo Krügerja s pisateljem Prežihovim Vrancem, ki je bil tedaj v zaporu v Begunjah. To pogajanje je preprečila »goriška fronta«. Pisatelj ima spomenik v Doberdobu in po njem je tudi poimenovana osnovna šola.

Znana je tudi uspešna akcija pod vodstvom tržiških vosovcev 18. septembra 1943, ko je okrog 100 borcev v dveh zasedah po 50 partizanov na cesti pod Doberdobom pri Dolu (Kučiste) in v bližini Gaberja uničilo nemško motorizirano kolono s sedmimi kamioni, blindiranim avtomobilom, sanitetnim vozilom in raznim orožjem. Prva zaseda jih je pustila naprej, druga jih je napadla, ob umiku pa jih je pokončala še prva zaseda. Zažgana so bila vsa prevozna sredstva, padlo je dvainštirideset Nemcev, 27 je bilo ranjenih in šest jih je pobegnilo. Ranjena sta bila dva partizana. Domačini radi poudarjajo, da so bili borci v zasedi izključno domačini, ki so se vrnili iz italijanske vojske, in so znali dobro upravljati z orožjem in vojnimi veščinami. V Tržiču so vosovci zelo dobro sodelovali s sorodno italijansko organizacijo »GAP«.

Do aprila meseca 1944., ko je bil VOS ukinjen in reorganiziran v VDV OZN in OZN, je na Primorskem padlo okoli 400 vosovcev.

L. M.

Nove obeležitve podružbljanja izročil NOB v ruški občini

Četrty in 22. julij so borci in aktivisti v KS ruške občine proslavili tako, da so med svoje aktivnosti vgradili novo kvaliteto – podružbljanje ohranjanja in prenašanja izročil NOB ter spomeniškega varstva na mlade. Trudijo se obeležiti pomembnejše dogodke iz zgodovine NOB, ki jih je v teh krajih veliko. Vse pomnike, ki že stojijo, so prevzele v svoje varstvo številne organizacije v občini.

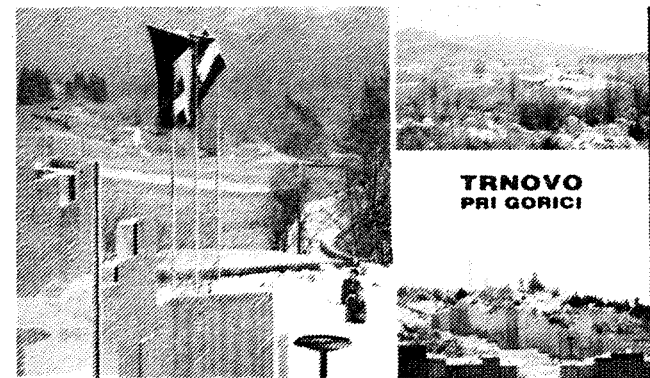
Ob letošnjem dnevu borca so na Apnici, v partizanski vasi Lobnici nad Rušami, predali v splošno rabo krožno pot »Po poteh pohorske in ruške čete – od Bistrice do sokolskega doma«, ki so jo pred tremi leti označili borci in aktivisti KO ZB Bistrica ob Dravi.

V trajno varstvo je to spominsko pot prevzela KO Zveze rezervnih vojaških starešin iz Bistrice, predvsem pa devet obeležij, ki ob poti spominjajo na akcije v času NOB. Pot se pri Sokolskem domu (med vojno je bil požgan) poveže s krožno potjo v KS Ruše in Smolnik.

Apnica je bila izbrana za to slovesnost kot osrednja spominska točka borcev Bistrice, Ruš in Smolnika. Pokroviteljstvo je prevzela OO ZRVS Maribor Rotovž, v imenu katere je ob tem prazniku govoril njen sekretar Stane Zemljčič. Prišli so tudi pokrovitelji drugih obeležij na Apnici in v njeni bližnji okolici. Položili so vence, nato pa so s krajšim kulturnim programom slovesnost končali. Zbralo se je precej borcev in drugih občanov.

I. B.

Izlet v partizanske kraje

Piranski borci smo 24. avgusta organizirali izlet v partizanske kraje Severne Primorske. Obiskali smo Goro, Trnovsko in Banjsko planoto. Med potjo so borci, ki so bili med vojno v teh krajih pojasnjevali drugim udeležencem izleta dogodke iz teh krajev. V tem spominskem parku na Trnovem smo položili venec, predsednik Krajevnega odbora ZB Piran tov. Stojan Ražem pa je imel kratek govor, posvečen padlim. Ni pa se iz-

ognil tudi najnovejšim dogodkom v državi in je omenil tudi, da se pojavljajo v nekatereh krogih močne težnje, da bi diskvalificirali NOB.

V krajšem počitku na Trnovem pri Gorici so nam nekateri domačini povedali, da občina Nova Gorica bolj slabo skrbi za vzdrževanje spominskega parka, saj hoče glavno breme prenesti na Krajevno skupnost. Ker pa KS tega bremena ne zmore, park ni vzdrževan, tako kot bi moral biti. Udeleženci izleta sicer glede parka nismo imeli pripomb. Mogoče tudi zato ne, ker smo bili vsi impresionirani ob pogledu na ta veličasten spomenik z imeni padlih in grobnico.

Zarko Žbogar

Za dejansko enakopravnost in samostojnost

Na Primožu nad Vuzenico na Pohorju so v okviru občine Radlje ob Dravi proslavili dvoje obletnic: napad na nemško orožniško postojanko v Ribnici na Pohorju, ki ga je v noči od 11. na 12. avgust 1941 izvedla manjša skupina prvih partizanov I. pohorske čete in 45. obletnico ustanovitve partizanske udarne brigade Miloša Zidanske-Pohorske. Osrednji govornik na proslavi je bil Jože Smole, predsednik Republiške konference SZDL Slovenije. Med številnimi predstavniki je bil navzoč tudi komandant mariborske garnizije generalmajor Vukašin Vilotič.

Govorec o sedanjih razmerah je Jože Smole poudaril, da ima temeljna lista Slovenije 88 toliko večji pomen, ko se srečujemo z jasno izoblikovanimi težnjami po drugačni in neavnojki Jugoslaviji, po Jugoslaviji, ki bo centralistična in unitaristično obarvana. Rekel je še, da je karakteristično, da se v dokumentu, ki ga je pripravila komisija Predsedstva SR Srbije, sploh ne omenjajo socialistične republike, ampak se dosledno uporablja izraz »federalne enote«. Le kako naj to razumemo? Ali s tem mislijo, da se bo vloga socialističnih republik skrčila na nekdanje banovine?

Ko je govoril o vzrokih za sedanje resno poslabšanje odnosov med narodi in narodnostmi, je omenil predvsem težnje po uvajanju centralizma, poizkuse spreminjanja avnojske Jugoslavije, spod-

kopavanje enakopravnosti in poizkuse omejevanja suverenosti narodov in državnosti republik, v centralistično-unitarističnem pojmovanju federacije, težnje po zmanjševanju obsega soglasij pri odločanju o bistvenih življenjsko pomembnih vprašanjih naše jugoslovanske skupnosti. Za SZDL Slovenije velja načelo »en državljan – en glas«, ki vodi v majorizacijo na ravni federacije, kot povsem nesprejemljivo. Zavzemamo se za enakopravnost narodov in narodnosti, ne glede na njihovo številčnost. Na ravni federacije se lahko sprejemajo bistvene odločitve zgolj s soglasjem. Mednarodnih odnosov ni mogoče popravljati niti s parolami o bratstvu in enotnosti, niti s poskusi ujanja prisilne enotnosti na osnovah nekakšnih izmišljenih in povsem »JUS standardov«.

Zaradi tega, je poudaril Jože Smole, se SZDL Slovenije odločno zoperstavlja tistim pojmovanjem, ki pojmujejo federacijo kot nekaj, kar je nadrejeno republikam, oziroma menijo, da je federacija tista, ki republikam podeljuje določene pravice.

Govoril je še o inflaciji in pri tem poudaril, da SZDL Slovenije ni mnenja, da je naša inflacija takšne strukturalne narave, da je treba najprej izvršiti temeljno reformo gospodarskega in političnega sistema, potem pa se lahko resno lotimo brzdanja inflacije. Če bi prevladala takšna logika, bi superinflacija ogrozila eno in drugo reformo, saj bi

nujno vodila v uvajanje drastičnih administrativnih ukrepov, ki bi bili objektivno naravnani zoper tržno ekonomijo in politično demokracijo, uvajali pa bi centralizem in unitarizem.

Zato sodimo, je nadaljeval Jože Smole, da so v tem tre-

Jože Smole na proslavi na Primožu

(foto: Dragan Grašič)

nutku potrebni takšni ukrepi, ki bodo bistveno zmanjšali proračunsko porabo federacije, republik, pokrajin in občin, zmanjšali režije, ukinili samoupravne interesne skupnosti, ki se v praksi niso potrdile, skrčili državni aparat, zmanjšali obseg srdstev v skladu za manj razvite republike in SAP Kosovo, ki bodo prispevali k delitvi osebnega dohodka zgolj na osnovi dejanske ustvarjenega dohodka, k takojšnji ukinutvi našega presežka v kliringu, k bistvenemu zmanjšanju vrednosti

klirinškega dolarja ter ostro omejevali emisijsko politiko.

Inflacije pa seveda ni mogoče omejiti brez žrtev. Dilema, pred katero smo, je torej naslednja: ali smo odločno za zaustavljanje inflacije, kar pomeni tudi pripravljenost na določene žrtve, ali pa se bomo sprijaznili s stihijskim na-

raščanjem inflacije, kar bo imelo neslutene posledice za življenjski standard in našo skupnost.

Nato je še opozoril, da se SZDL Slovenije zavzema za učinkovite protiinflacijske ukrepe, ne glede na ceno, ki jo bomo morali plačati. Gre torej za dejansko enakopravnost in gospodarsko samostojnost.

Na proslavi so podelili dvoje državnih odlikovanj in drugo priznanja.

Drago Miklavc

Tradicionalno srečanje vojaških invalidov občine Slovenj Gradec

Komisija za vojaške invalide pri predsedstvu Občinskega odbora ZZB NOV Slovenj Gradec je organizirala tradicionalno srečanje vojaških invalidov, družinskih invalidskih upravičencev in mirnodobskih vojaških invalidov, ki je bilo v soboto, 19. avgusta 1989 na Legnu.

Ob pogovorih in obujanju spominov na vse, kar smo na naši življenjski poti doživljali v času NOB, smo se ustavili tudi pri obravnavi sedanjih družbenopolitičnih in gospodarskih razmer v naši samoupravni socialistični domovini Jugoslaviji.

Informacije o teh razmerah je podal član republiške komisije za vojaške invalide in delegat za koroško regijo Stane Butolen.

Na srečanju je bilo govora tudi o temeljnih pravicah vojaških invalidov, družinskih invalidskih upravičencev in mirnodobskih vojaških invalidov.

O tem sta dala ustrezno informacijo in obrazložitev predsednik komisije Ivan Majcen in referentka za vojaške invalide pri SO Slovenj Gradec Franja Slemenik.

V dokaj živahni razpravi se je oblikovalo stališče, da ne bi smeli več zmanjševati sedaj uveljavljenih temeljnih pravic vojaških invalidov in drugih upravičencev, ampak naj se te v celoti in pravilno uresničijo.

Tudi letošnje srečanje je potrdilo potrebo po takem medsebojnem spoznavanju in utrjevanju tovarištva, ki je bilo grajeno v najtežjih pogojih naše zgodovine, in saj je tudi v sedanjih razmerah še kako potrebno, da bi lahko premagali stanje, v katerem smo. Da je srečanje dobro uspelo, so veliko prispevale organizacije združenega dela iz občine Slovenj Gradca. Vsem se lepo zahvaljujemo.

Adolf Ankon

Slovenci v letu 1789

Narodni muzej pripravlja v letu 1989 odprtje razstave SLOVENC V LETU 1789. Razstava se vključuje v praznovanje 200-letnice francoske revolucije, ki bo v letu 1989 potekalo v Evropi. Vključena bo v proslavo 200-letnice, ki jo v SR Sloveniji organizira Republiška konferenca SZDL, in prijavljena v proslave, ki bodo potekale v okviru Evropskega sveta.

Namen naše razstave je predstaviti javnosti obdobje druge polovice 18. stoletja na Slovenskem, s poudarkom na obdobju od sedemdesetih let 18. stoletja do leta 1789 – začetka velike francoske revolucije.

Predstavlja bo čas reformnih prizadevanj prosvetljene-

ga absolutizma Marije Terezije in Jožefa II., ki so poskrbela za temeljito preobrazbo države. Reforme so posegle na vsa področja življenja – ukinjale so predprave plemstva, poskrbele za uveljavitev načel merkantilizma in fiziokratizma v gospodarstvu, olajšale kmečka bremena z davčno in urbarialno regulacijo, razrahljale podložniške spono in izboljšale posestne pravice podložnikov, okrepile meščanstvo in postavile na noge udarno vojsko in zanesljivo uradniško upravo, preuredile šolstvo s splošno šolsko obveznostjo, sodstvo, zdravstvo itd.

Se zlasti pa bo razstava poudarila kulturne spremembe v tem času na Slovenskem.

Pri tem mislimo na pomen slovenskega narodnega prebujenja, povezanega z delom prosvetlencev in uveljavljanjem slovenskega jezika. Potreba po izobrazbi in omiki je terjala uveljavitev ljudskega jezika v javnem življenju in posamezni izobraženci so začeli materinščino – slovenski jezik študirati in uporabljati pri pisanju učbenikov, poljudnoznanstvenih knjig, pa tudi strokovnih in leposlovnih del. Hkrati s tem se je začela uveljavljati zavest, da so vsi Slovenci, ne glede na pokrajinske meje med njimi – sestavni del iste narodnosti celote.

Predstavitev dogodkov in življenja na Slovenskem bomo zaključili z letom 1789 – izbruhom velike francoske bužoažne demokratične revolucije – prelomnim letom v človeški zgodovini.

Obdobje, ki ga bo razstava zajela v slovenskih muzejih, doslej še ni bilo kompleksno

predstavljeno. Hkrati bo razstava pomenila doprinos k načrtovani stalni razstavi o zgodovini civilizacije in kulture na Slovenskem.

Gradivo za razstvo bodo poleg Narodnega muzeja prispevali vsi nacionalni specialni muzeji, pokrajinski in mestni muzeji, razstavljeno bo tudi gradivo iz arhivov in knjižnic SR Slovenije. Ob razstavi bo izšel katalog v dveh delih. V prvem delu bodo strokovnjaki za posamezna področja orisali pomen tega obdobja slovenske

zgodovine in osvetlili dogodke in spremembe v življenju ljudi v tem času. Drugi del bo obsegal katalog razstavljenega gradiva.

Razstava bo koncipirana tako, da bomo z njo lahko gostovali v drugih muzejih po Jugoslaviji.

Razstavo bomo dopolnili s spremnimi prireditvami. Dne 28. decembra 1789 je bila pod Linhartovim vodstvom v ljubljanskem stanovskem gledališču v slovenščini prvič izvedena Linhartova Zupanova Micka. Ob 200-letnici

tega dogodka bo amaterska gledališka skupina uprizorjela Zupanovi Micko. Narodni muzej hrani instrumente iz 18. stoletja – klavikord, pochette. Instrumente bomo restavrirali in jih usposobili do te mere, da bomo lahko pripravili krajše koncertne nastope z izvajanjem sočasnih glasbenih del.

Otoritev razstave načrtujemo v Narodnem muzeju v oktobru 1989. Odprta bo do srede januarja 1990.

J. H.

Nova zvezka Zgodovinskega časopisa

Izšla sta nova zvezka Zgodovinskega časopisa, glasila Zveze zgodovinskih društev Slovenije, ki prinašata vrsto strokovnih prispevkov – tako iz starejše kot tudi iz novejšje zgodovine Slovencev in Jugoslovijce. Morda kaže na področju našega očjega zanimanja še posebej opozoriti na nekaj zanimivih prispevkov. V drugem zvezku piše Branko Marušič o italijanski okupaciji Posočja v letih 1915–1917, Bojan Balkovec je obdelal temo o volilcih in glasovanju o vidovdanski ustavi, medtem ko je dr. Marjan Britovšek prispeval sestavek o Buharinovih ekonomskih in političnih pogledih ter o njegovem boju s Stalinom.

Slovenski umetniški klub je naslov prispevka Aleša Gabriča v prvem zvezku Zgodovinskega časopisa, ki osvetljuje dogodek okrog tretjega plenuma kulturnih delavcev OF (4. januarja 1944 v Semiču), po katerem so sklenili, da se na osvobojenem ozemlju ustanovi SNG in Znanstveni inštitut ter na osnovah katerega se je uresničila tudi ideja o ustanovitvi Slovenskega umetniškega kluba.

»...Svojo največjo vlogo je klub odigral pri razbijanju neumetniške teze o narodnoosvobodilni (NO) ali partizanski brezi, ki je bila izrazito tendenciozna in je od partizanskih umetnikov zahtevala, da ustvarjajo le dela, kjer bodo jasno vidni sledovi partizanske borbe. Te so nastale in jih je širil propagandni odsek Glavnega štaba slovenske partizanske vojske prek svojega časopisa Smernice. Zahtevali so umetnost, ki izraža borbo, tako da lirika v književnosti in tihožitja ter krajine v likovni umetnosti niso bili zaželeni motivi. Umeniki so ljudi, ki so zastopali takšna stališča imenovali NO breze. Zapisnika obeh članskih sestankov kluba kazeta, da je bil tej temi posvečen večji del diskusije.

Prvi sestanek je bil – kot je bilo napovedano – 14. oktobra 1944, vendar je bil Boris Kidrič zadržan. Uvodno besedo je imel namesto njega predsednik IO OF Josip Vidmar. Dejal je, da

v Sloveniji nihče ne bo predpisoval umetnosti, OF pa pričakuje, da bodo umetniki črpali motive iz tedanjega dogajanja. Zavrnil je teze o NO brezi: »Če hoče biti breza umetnost, mora biti pod njo partizanski rekvizit. To je zame burka, to je zame farsa. S tem pa še nočem reči, da bi se ne dala narisati breza, ki bi globljemu opazovalcu ne posredovala današnjih dni. Siže sam pa še ne zadoštuje, da bi kritik priznal, da je avtor narodnoosvobodilni umetnik.« V diskusiji, ki je sledila Vidmarjevi uvodni besedi, so bile slišati tudi kritike na račun tistih odgovornih ljudi, ki so pozivali k aktualnosti in že s tem skušali vplivati na tok umetniškega ustvarjanja. Ta poziv je bil ocenjen kot nepotreben, saj so umetniki ves čas NO stali na strani bojujočega se ljudstva in so že s tem pokazali svojo pravilno angažiranost.

Boris Kidrič se je nato udeležil drugega sestanka, ki je bil 8. novembra 1944 – prav tako kot prvi – v Črnomlju. V svojih besedah se je dotaknil umetnika in tendence. Umetnika je ocenil za tendencioznejše s tem, ker opisuje dnevno življenje kot ga sam občuti, pri tem pa je dejal, da ne misli »plakaterske tendence«. Kidrič je izrekel tudi naslednje misli: »Umetnost se ne da dekretirati s strani NO breze in se je ne da dekretirati niti z absolutne umetnosti. In tako sodim, da je ta debata nepotrebna...«

Poleg imenovanih in še vrste drugih tekstov, ki segajo tja do dubrovniških arhivov kot virov za slovensko glasbeno zgodovino so v obeh revijah tudi prigodni prispevki ob jubilejih nekaterih naših zgodovinarjev (Sergej Vilfan, Marjan Britovšek, France Filipič) ter poročila o znanstvenih srečanjih in sveži literaturi. Tokrat smo s ponatisom odlomka o Slovenskem umetniškem klubu hoteli spomniti le na še en dogodek iz naše novejšje zgodovine in na temo, ki v pregledu novejšje slovenske umetniške ustvarjalnosti stopa v našo zavest kot vprašanje »partizanske breze«.

B. Ž. J.

Kogojevi dnevi 89

Nove pridobitve

V Kanalu so se začeli tradicionalni, tokrat že enajsti Kogojevi dnevi. Odprli jih je predsednik CK ZKS Milan Kučan, ki je zbranim spregovoril v starem delu Kanala – na Kontradi. V uvod Kogojevim dnevom 89 so odprli tudi likovno razstavo zgodnejših del slikarja Lojzeta Spacala, pripravili pogovor z dr. Milkom Matičetovim, ki je predstavil Rezijane in njihovo kulturo, ter s predsednikom skupščine Kulturne skupnosti Slovenije Sergejem Pelhanom o problematiki kulture v naši republiki. Odprli pa so tudi prenovljeno gotsko hišo, kulturni spomenik prve kategorije, kjer je dobila prostor krajevna knjižnica.

Organizator letošnjih Kogojevih dnevov je Prosvetno društvo Soča iz Kanala. Za obiskovalce so pripravili pester, in po besedah Antona Nanuta, enega izmed članov organizacijskega odbora, kvaliteten program. Tudi tokrat bo moč slišati nekatere krstne izvedbe. Z izjemo koncerta simfonikov RTV Ljubljana, ki bo 20. oktobra v ljubljanskem Cankarjevem domu, bo vse dogajanje v mestecu ob Soči.

V okviru Kogojevih dnevov 89 so že nastopili Komorni orkester RTV Ljubljana (na otvoritvi), Pihalni kvintet RTV Ljubljana, obiskovalcem pa se bodo predstavili še Slovenski oktet, Novi ljubljanski godalni kvartet, trobilni kvartet Gallus, zbor Consortium musicum, pripravili pa bodo tudi večer poezije Alojza Gradnika in nastop čelista Andreja Petrača.

Kogojevi dnevi 89 se bodo končali 21. oktobra z otvoritvijo spominske sobe Marija Kogoj, tragične osebnosti v slovenski glasbeni ustvarjalnosti. Tudi ta bo urejena v obnovljeni hiši, kjer urejajo tudi prostor za prirejanje komornih predstav in likovnih razstav ter večnamenski prostor. Sredstva za obnovo gotske hiše so v tretjinskih deležih prispevali republiška in novogoriška kulturna skupnost ter delovne organizacije. Omeniti pa je treba tudi veliko prostovoljnega dela, ki so ga tako v obnovo gotske hiše kot v pripravo Kogojevih dnevov 89 vložili domačini, še posebej pa člani Prosvetnega društva Soča.

Jani Alič

Nova knjiga Jožeta Vidica

Angleški obveščevalci – vohuni ali junaki

Pred nekaj dnevi je v založbi Mladinska knjiga izšla knjiga Jožeta Vidica (to je njegova osma knjiga) »Angleški obveščevalci, vohuni ali junaki.« Bralci njegovih del bodo ob branju presenečeni, kajti pisec ne obravnava zločinov okupatorja, domobrancev, četnikov in drugih, temveč »grehe« naše OZNA po vojni. Gre za objavo ene najbolj varovanih skrivnosti pri nas.

Sekretar Republiškega komiteja za kulturo Vladimir Kavčič je v oceni, ki je objavljena na ovitku knjige, zapisal tole:

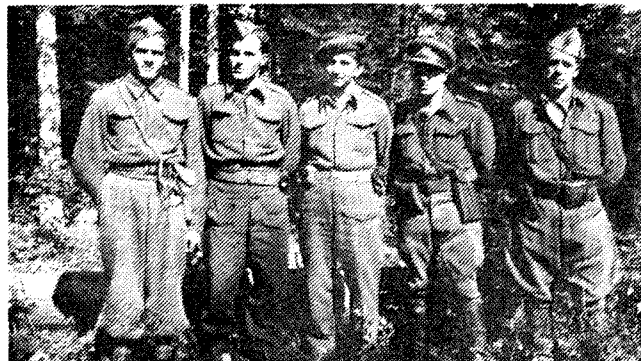
»V dokumentarnem slogu, ki je značilen za vse njegovo pisanje, se je Jože Vidic tokrat lotil nadvse zanimive snovi, ki doslej v slovenski in jugoslovanski publicistiki ni bila obdelana in je širši javnosti ostala neznan.

Gre za delovanje in na koncu za tragično usodo naših ljudi, večinoma Primorcev, ki so se kot italijaski vojaki znašli v angleškem ujetništvu (ali kot bivši jugoslovanski vojaki v Kairu) in se vključili v različne aktivnosti, ki naj bi pomagale osvobodilnemu gibanju v domovini.

Mnoge od njih so Angleži usposobili za obveščevalce in diverzante in jih v skupinah od pomladi 1943 naprej pošiljali v Jugoslavijo. Pričujoči tekst govori predvsem o tistih, ki so bili poslani k partizanom. Večinoma se ukvarja s tistimi, ki so bili poslani v Slovenijo in so se priključili slovenskim partizanom.

V sporazumu z zavezniki so se namreč bili vsi zavezniški obveščevalci dolžni priključiti partizanom in svojo nalogo opravljati z njihovim sodelovanjem. Delovanje teh obveščevalcev je bilo v skupnem interesu vseh zaveznikov, še posebej partizanov, saj so z njihovo pomočjo dobivali zavezniško vojaško pomoč, širili resnico o osvobodilnem boju v Jugoslaviji po zahodnem svetu in tako pomagali k njegovi vojaški in politični uveljavitvi.

Obveščevalci so bili vsi po vrsti patrioti in naklonjeni osvobodilnemu gibanju, njihov delež v tem gibanju je bil celo izjemno po-

Na fotografiji so člani britanske misije pri Glavnem štabu NOV in POS.

memben. Zato je povem nerazumljivo, bolje neopravičljivo, da so bili vsi osumljeni vohunjenja v korist Angležev in po koncu vojne na tihem likvidirani.

Ta zločin nad dokazanimi domoljubi je bil posledica tedaj vladajoče stalinske miselnosti, pa tudi posledica nevednosti in neznanja o vlogi in namenu angleških tajnih služb, ki so sodelovale s partizani in je njihova operativna in strateška naloga bila podpora osvobodilnemu gibanju in ne njegovo rušenje, kot so to razumeli naši varnostniki, šolani v enakovrednem duhu.

Gre za odkrivanje še enega segmenta naše mračne, revolucionarne zgodovine, ki revoluciji in revolucionarjem nikakor ne more biti v čast. Zadeva zasluži javno objavo in žrtve javno rehabilitacijo, Jože Vidic pa prizna-

nje, da je vse to raziskal in opisal.

Na sliki je britanska misija pri Glavnem štabu NOV in POS. Od leve na desno: Alojz Sivec iz vasi Libušnje pri Kobaridu, po vojni komandir čete v Cankarjevi brigadi (tajno aretiran in likvidiran), šef misije kanadski major William Jones, in Hrvata, ki sta delala v Kanadi, Alekdander Simić in Pavle Pavlič.

Zdravko Lenšček je bil pred vojno najbolj nadarjeni dijak ljubljanske Poljanske gimnazije in je tekoče govoril angleško, italijansko, francosko, portugalsko, nemško in špansko. Med vojno se je poročil s partizansko učiteljico Mileno (živi v Ivančni Gorici) – njemu je bil za poročno pričo Božidar Jakac, njej profesor Drago Korošec, brat opernega pevca Lada Korošca.

J. V.

Bil je hrast

Bil je hrast na obali, grčast, gol in star

in je vendar uporno stal, vzvišen kot redar,

morje mu je spodjedalo dno in korenine, štrleče v vodo,

pa je hrast, trmast, kljuboval na skali, zvrnan kot Titan;

nanj smo po akcijah privezali čoln in počivali.

To je ena od pesmi o morju in partizanski mornarici iz cikla, ki ga je avtor Miro Kocjan spesnil v času od pomladi 1943 do konca druge svetovne vojne. Naj bo ta objava prispevek k 10. septembru, dnevu jugoslovanske vojne mornarice in reminiscenca na pesmi iz vojnih dni.

Ob dnevu vojne mornarice

Naj plujejo v miru

V nedeljo, 10. septembra, bodo svoj praznik praznovali pripadniki naše vojne mornarice. Spomnili se bodo, kako so se njihovi dedje in očetje začeli skoraj goloroki bojevati za svobodo našega Jadrana in vse Jugoslavije. Boj je bil težak in pogosto neenakopraven, toda partizanski mornarji so znali slabšo tehnično opremljenost, oborožitev in izurjenost nadoknaditi s svojim bogatim pomorskim znanjem, s poznavanjem razmer na Jadranu, predvsem pa s svojim pogumom.

Partizanska mornarica, iz katere se je razvila naša sedanjaja vojna mornarica, pa ni nastala sama od sebe, ampak se je razvila iz potreb parti-

zanske vojske. Tako je bila na pobudo tovariša Tita in Vrhovnega štaba NOV decembra leta 1942 ustanovljena sekcija za vojno mornari-

co, ki je delovala pri štabu 4. operativne cone Hrvaške. Z ustanovitvijo Primorskega voda kot prve partizanske enote na morju se je začel proces nastajanja partizanske mornarice.

Iz oboroženih čolnov različnih velikosti, maloštevilnega topniškega orožja na obali in iz nekaj partizanskih odredov na otokih se je razvijala mornarica, ki se je v letih 1943 in 1944 razvila v po-

membno in organizirano vojaško silo srednjedalmatinskega območja. Takšen razvoj dogodkov na Jadranu je pospešil ustanovitev utrjenega pomorskega oporišča na otoku Visu. To je omogočilo mornariškemu odredom in 26. diviziji NOV in POJ še uspešnejše osvobajanje okupiranih srednjedalmatinskih otokov. S tem so nastali tudi pogoji za prihod najvišjih organov našega osvobodilnega boja na otok Vis.

Prav z Visa je septembra 1944 stekla ofenziva za dokončno osvoboditev Dalmacije in kasneje severnega Jadrana. Mornarica narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije se je preimenovala v Jugoslovansko mornarico, ki je štela približno 14.000 pripadnikov in imela približno 270 plovil za različne namene in različno oborožena.

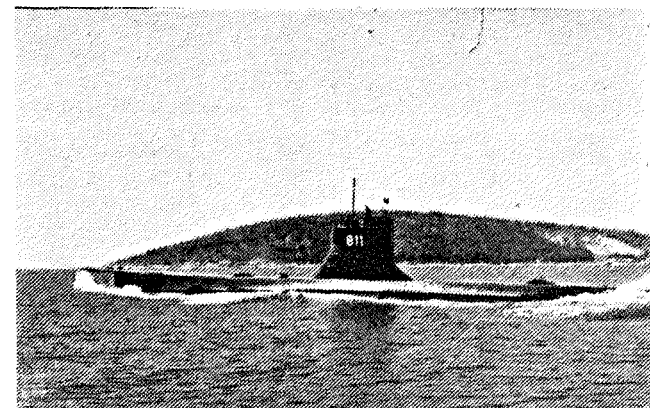
V povojnem obdobju so bile pred jugoslovansko mornarico postavljene zahtevne naloge, saj je morala razminirati obsežna pomorska in rečna območja, ki so v sebi skrivala več kot osem tisoč eksplozivnih teles.

V tem času so lesene čolne in druga oborožena plovila zamenjale trofejne bojne ladje in nekaj sodobnejših torpednih čolnov, ki smo jih dobili od zahodnih zaveznikov. Prva povojna flota je bila v glavnem zastarela in v slabem stanju, tako da ni mogla več v celoti izpolniti svojega namena.

Zaradi tega je bila nujna čim hitrejša preusmeritev

vseh kadrovskih, intelektualnih in gospodarskih potencialov države v sistematično šolanje lastnih kadrov, ustanavljanje znanstvenih, raziskovalnih in projektivnih ustanov, gradnjo oziroma dograjevanje ladjedelnic in druge spremljajoče industrije, kar je omogočilo skorajšnjo lastno proizvodnjo bojnih ladij. Ta-

in opazovalni sistemi, sistemi zvez, mornariške helikopter-ske in letalske enote in drugo pomenijo zahtevne sisteme in področja dela, ki jih upravljajo oficirji in vojaki danes. Velika ognjena moč vseh teh in drugih bojnih sredstev ter sistemov pehotnega, topniško-raketnega, torpednega in drugega podvodnega orožja

Po uspešno opravljenem urjenju se podmornica vrača v pristanišče.

ko smo začeli izdelovati lastne torpedne čolne, patroljne ladje, minolovce, minopolgalce, podmornice in druge. Posebno pozornost pa smo namenili krepitvi in organizaciji pomorske pehote.

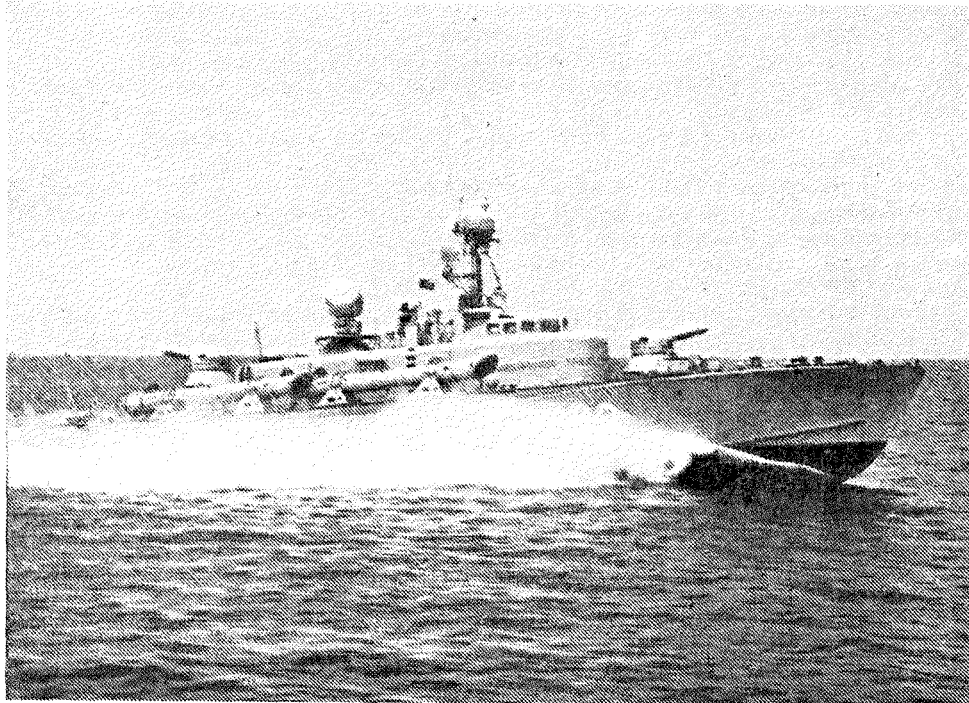
Jugoslovanska vojna mornarica sodi danes med srednje razvite vojne mornarice na svetu. Uspesobljena in pripravljena je za bojno delovanje na vsem jadranskem prostoru, jezerih in rekah.

Velike in druge patroljne ladje, raketni in torpedni čolni, raketne topnjače, podmornice, minolovci, minopolgalci, desantne ladje in enote, druge bojne, oskrbovalne ladje, obalni topniško-raketni

zahteva visoko vojaško, strokovno, moralno, idejnopolitično ter splošno znanje in razgledanost oficirskega kadra, ki se za te potrebe šola in usposablja v izobraževalnih ustanovah naše vojne mornarice.

Prav tako kot sami mornarji in njihovi oficirji tudi mi želimo, da ne bi nikoli uporabili svojega znanja in orožja. Najbolj smo veseli, kadar izvedemo, da so naši mornarji pomagali porodnici, da so prepeljali v bolnišnico ponesrečence, da so pripeljali na otoke, ki jih pesti suša, pitno vodo...

B. K.

Torpedni čoln med vožnjo na odprtem morju

Obiskali smo stražnico Kosta Nadj v Hodošu

Zgledno sodelovanje graničarjev s prebivalstvom

Obiskati katerokoli izmed stražnic vzdolj slovenske pa tudi jugoslovanske meje je vsekakor doživetje. Obmejne enote jugoslovanske ljudske armade letos praznujejo 45-letnico ustanovitve, 15. avgust pa je zapisan kot dan graničarjev. Pripadniki teh enot so na ta jubilej ponosni. Če pa gre povrh še za stražnico na Hodošu, ki je bila na osrednji proslavi poimenovana po narodnem heroju in generalu Kostu Nadju, je bil obisk na njej povsem upravičen. Tudi vse prepogoste in napihnjene pa tudi namišljene trditve »o napadih na JLA« na eni strani, na drugi pa o zglednem sodelovanju s tamkajšnjim prebivalstvom so bile iztočnice za našo odločitev, da obiščemo pripadnike obmejnih enot.

In če so kljub odprtosti

tamkajšnjih starešin in pripadnikov nekateri vendarle pričakovali zadržanost in ozkost, so se krepko zmotili! Vojaki in starešine so nam postregli s podatki, ki so nas, zlasti v sedanjem trenutku, najbolj zanimali. To pa so napadi na JLA, vsakdanjik graničarjev v stražnici in ob meji in pa sodelovanje s tamkajšnjim prebivalstvom, ki je zares na spoštljivi ravni. Pa ne samo s prebivalstvom! Cariniki, milica, predstavniki družbenopolitičnega življenja občine Murska Sobota in krajevnih skupnost Hodoš in Šalovci so pomembni dejavniki pri uspešnem varovanju tega dela naših meja.

»Tak način varovanja je prispeval k temu, da so ob meji, ki jo varujejo graničarji našega korpusa, lani preprečili kar 600 poskusov ilegal-

nih pobegov čez mejo,« je poudaril generalmajor Vukašin Vilotić, poveljnik mariborskega korpusa.

Med starešinami stražnice je tudi Zoltan Verbaj, ki že leta in leta opravlja odgovorno službo na meji in ob njej, je pa tudi predsednik Krajevne konference socialistične zveze Hodoš in Šalovci. »Sožitje in sodelovanje s tukajšnjim prebivalstvom je enkratno. Kaže se v medsebojni pomoči, srečanjih pa tudi ob priložnostnih prireditvah. Kar zadeva pomoči, naj povem, da je na območju mariborske garnizije v letu dni 277 graničarjev sodelovalo v raznih akcijah pomoči prebivalstvu in opravilo pri tem 700 delovnih ur. Vojaki so kopali kanal za vodovod pri dveh stražnicah, pomagali poplavljenecem v Apaški dolini, gasili požar pri sosedu stražnice Šrh, napeljali 15 kilometrov telefonskih linij in pomagali pri spravlanju letine ostarelim kmetom. In če me vprašate, kaj menim o napadih na JLA, vam moram povedati, da jih ne jaz ne vojaki v teh krajih nismo opazili. Sicer pa ste se lahko sami prepričali!« Tako Zoltan Verbaj.

Krivični pa bi bili, če ne bi omenili tudi sodelovanja pripadnikov obmejnih enot JLA s prebivalci na območju Nove Gorice, Sežane, Tolmina, Koprivnice, Radovljice, in še bi lahko naštevali. Kar štiri strani je dolg seznam podatkov o tem, kakšno je to sode-

Pozornost in budno opazovanje sta temelj uspešnega varovanja meje

lovanje. Priznati moramo, da je pomoč graničarjev prebivalstvu, zlasti v manj razvitih krajih in tam kjer so pustošile naravne ujme, velika. V prenekateri dom je pritekla voda in zazvonil telefon prav po zaslugi vojakov-graničarjev, ki tudi na ostarele kmete pri-

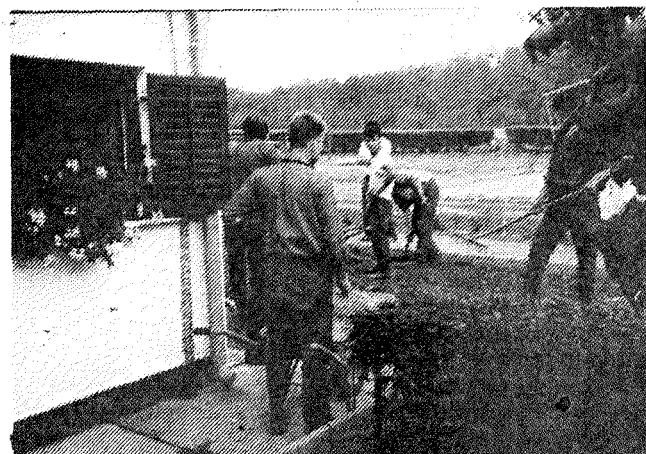
pravilu letine niso pozabili. O tem smo se dodobra prepričali ob našem obisku pri graničarjih stražnice na Hodošu.

Kmetje ob meji svojo hvalenost izražajo tako, da obveščajo varuhe meje o poskusih ilegalnih pobegov, tiho tapstvu in vsem, kar je skregano s črko zakona. In če upoštevamo, da je samo v letošnjem prvem polletju prestopilo jugoslovansko mejo več milijonov ljudi, je tako sodelovanje na pravem mestu. Varovanje in nedotakljivost meje je zelo odgovorno delo, zato kljub sodobni opremljenosti brez tesnega sodelovanja najbrž ne bi bilo tako učinkovito, kot je. To sožitje vojakov in starešin s prebivalstvom priča o povezanosti ljudi z armado. Pripadniki obmejnih enot so po-

gostokrat deležni domačnosti in se ne glede na oddaljenost domačega kraja, pripadnost in jezik počutijo kot doma. Zato ni zgolj naključje, če se marsikdo izmed vojakov, ki odsluži svoj rok, vrača nazaj med te ljudi.

Stražnico na Hodošu, ki od 15. avgusta nosi ime legendarnega narodnega heroja, so obnovili in polepšali, ves čas našega obiska pa so v neposredni bližini brneli stroji, saj se želijo čimprej rešiti prahu na cesti od Hodoša do stražnice. Zadovoljni z vtisi smo se napotili proti Ljubljani. Tistega dne je zopet divjalo neurje in posledice so danes že znane. Bodo graničarji spet priskočili na pomoč? Prav gotovo — kot vedno in ob pravem času.

Tekst in foto: Jože Čurin

V prostem času urejajo graničarji okolico stražnice, saj dela nikoli ne primanjkuje

Starešina Zoltan Verbaj

Voda – vir življenja in zdravilo

Hidroterapije so načini zdravljenja z vodnim elementom, stari toliko kot človeška civilizacija. V tisočletjih pa so se z razvojem zdravilstva izpopolnjevale in imajo svoje spoštovano mesto tudi danes.

Grki in Rimljani so zapustili o zdravilnosti vode, kopaljšč, toplic in kopanja v raznih vrelih najslavnejša poročila. Že Plinij je trdil, da so parne kopeli zanesljivo zdravilo zoper revmo, medtem ko je Horacij prisegal na kopeli kot spodbudo za uživanje. Današnja medicina niha v ocenah o zdravilnosti vodnega medija in ga včasih prišteva k rednim metodam zdravljenja, včasih pa ne. Angleška medicina se tako še danes oklepa trditve, da so razne hitroterapije del alternativne medicine. Kakorkoli že, naj drži prvo ali drugo, dejstvo, da so učinki zdravlje-

nja (ali rekreiranja – in uživanja) z vodnim elementom pri ljudeh priljubljeni, da se po teh terapijah počutijo bolje in to je navsezadnje tudi končni cilj vsakega zdravljenja, mar ne?

Kakšne načine zdravljenja z vodo poznamo? No, kopel je prvi in najbolj razprostranjen način, ki pa je najbolj cenjen, če ga izvajamo v toplicah. Slavni dr. Kneipp je v sodobnem svetu obudil metodo vzdrževanja zdravega življenja s »knajpanjem« – postopkom umivanja in masaže s posebno mrzlo vodo. Z raziskavami znanstveni-

kov prihaja v novejšem času na dan pomen in koristnost ravnovesja soli v človekovem organizmu. Zanimivo je, da je vstopilo zdravljenje s slano morsko vodo v moderno medicino šele zelo pozno, najintenzivneje z raziskavami, ki nastajajo ob spremljanju življenja in zdravja vrhunskih športnikov. Talasoterapija, ki je tudi zdravljenje s slano morsko vodo, vpeljuje še pitje morske vode v kombinaciji s kopelmi, sončenjem in vodno masažo ter blatnimi kopelmi.

Vročinske kopeli (savna), v kombinaciji s polivanjem ali kopanjem v ledeni vodi (nitaranjem s snegom), ter parne-turške kopeli, so postale že del vsakdanjega življenja zaposlenih ljudi po vsem svetu.

Čeravno so še pred dobrimi dvajsetimi leti te kopeli redno uporabljali predvsem Skandinavci (turške pa orientanci), so savne danes že na vsakem koraku. Mnogi ljudje prisega na njihovo zdravilno delovanje, medtem ko se del uradne medicinske stroke še vedno ograjuje od priporočanja te metode kot načina vzdrževanja dobrega zdravja.

Nočemo vam ponujati vedno skeptičnih uradih medicinskih mnenj o zdravilnosti vodnega elementa na človeško telo, nočemo špekulirati s temo, ki je vendarle stvar stroke, vendar pa najbrž ni narobe opozoriti, da velja za zdravljenje z vodo podobno kot za celo vrsto tako imenovanih alternativnih načinov zdravljenja: če resnično neposredno zdravijo ali ne, najbrž ni bistveno, nadvse pomembno pa je, da bolniku pomagajo, četudi le psihološko.

B. Ž. J.

Zdravnikovi nasveti

Starostni bolnik

Najpomembnejši korak pri blažitvi starostne demence je priti do vseh sestavin te bolezni, kajti na sestavne dele bolezni lahko do neke mere vplivamo. Kako naj ravnamo?

Bolnik naj preneha jemati vsa zdravila, ki zanj niso življenjsko nujna, zlasti pomirjevala in uspavalila.

Bolniku moramo omogočiti bivanje v varnem in ugodnem okolju če je le mogoče, naj živi tam, kjer se je že p. ej dobro počutil. Vedeti namreč moramo, da takšnega starostnega bolnika (po njegovem mnenju) sovražno okolje še bolj utesnjuje, zmede in dezorientira. Po drugi strani pa moramo vedeti, da si starostniki, ki so prve znake zmedenosti pokazali v bolnišnici hitro opomorejo, ko se vrnejo v domače okolje. Posledice osamljenosti ublažimo, če starostniku zagotovimo ustrezno stopnjo privatnosti.

Našemu starostniku moramo zagotoviti primerno prehrano, lahko in obogateno z vitamini. Hkrati moramo nenehno skrbeti za zdravljenje njegovih drugih obolenj.

Dejstvo je, da zaenkrat še ni zdravil, ki bi utegnili zaustaviti potek senilne demence. Pomemben dejavnik zdravljenja je pomoč družinskih članov, pa tudi pomoč družbe družini, da z bolnikom lažje shaja. Pri nas še ne poznamo prostovoljno organiziranih človekoljubnih skupin, ki bi se ukvarjale tudi s takšnimi bolniki. To področje vsekakor kliče po novih človekoljubnih pobudah pri nas, medtem ko so v svetu takšne prostovoljne organizacije že dolgo uspešna oblika socialne pomoči uradnim institucijam in družinam.

Takšne pobude so se pred časom že pojavile pri nas, vendar pa niso doživele zaželenega razmaha. Zdi se, da je takšen pomanjkljivi odziv tudi v tem primeru plod našega nezadostnega znanja.

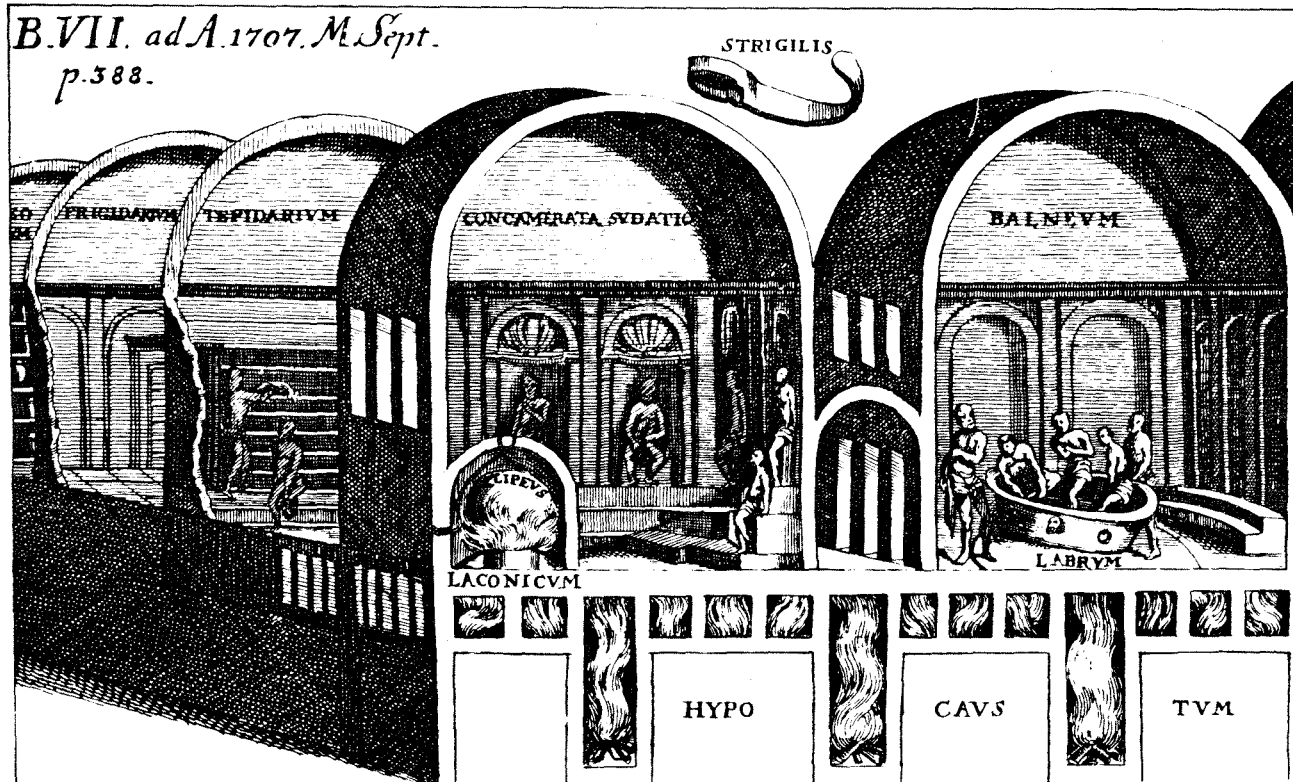
Znova moramo poudariti, da je treba zgodnje pojave senilne demence zares pozorno spremljati, da jih ne bi zamenjevali z znamenji navadne potrnosti in nenevarne pozabljenosti. Kljub temu da idealnega zdravlila proti potrnosti ni, jo vendar lahko vsaj skušamo omiliti z nekaterimi zdravili (antidepresivi).

Ta zdravila se med seboj razlikujejo predvsem po svojih stranskih učinkih, le-ti pa so, kakor vemo, pri vsakem različni. Jemati jih je treba, vsaj na začetku, v majhnih odmerkih. Spremembe na bolniku je treba ves čas pozorno spremljati in povečevati količine zdravil do zaželenih učinkov. Nihče tega ne more delati bolje kot tisti, ki stalno živi z bolnikom. Zato še tako prizadeven zdravstven ali socialni delavec tega dela ne bo mogel opraviti bolje.

Starejšim bolnikom, zlasti pa njihovim mlajšim sorodnikom, morajo zdravstveni delavci dati vsa potrebna navodila in jih tudi opozoriti na možne stranske učinke zdravil, da jih ne bi dodatno pripisovali procesu staranja.

*dr. Danijel Brezic
(nadaljevanje prihodnjic)*

B.VII. ad A. 1707. M. Sept.
p. 388.

Stari Rimljani so bili neprekosljni uživalci. Kopaljšča so bila sestavni del njihovega življenja, srečevanja v javnosti in tudi shajališča.

Tudi sadje je zdravilno

V mnogih knjigah o zdravilnih rastlinah in tudi v knjigi Zdravilne rastline Pavleta Rožnika ter Janeza Kromarja najdemo poleg zdravilnih rastlin in zelenjave tudi – sadje. Sadež ima kot jedilo izredno nizko kalorično vrednost (100 g sadja daje od 20 do 100 kalorij) in vsebuje celo do 94 odstotkov vode. Beljakovine so v njem zastopane v manjših količinah in podobno maščobe. (Nekaj več maščobe je predvsem v semenih, kjer lahko dosežejo tudi visok odstotek.) V samih sadežih najdemo od 35 do 45 odstotkov maščobe v koščicah, v lešnikih in orehih pa celo do 56 odstotkov.

Tista posebna vrednost sadja, ki jo vedno poudarjamo, je v vitaminih, rudninah, organskih kislinah in še nekaterih drugih sestavinah. Čeprav ne po količini vitaminov ne po vsebnosti rudninskih snovi ne dosega zelenjave, je za človeško zdravo prehrano nujno potrebno, saj vsebuje še nekatere druge sestavine, ki so za človeški organizem nepogrešljive. Zlasti v šipku, marelicah, breskvah in višnjah je polno karotina, provitamina A in več vitaminov skupine B. Le-te najdemo v majhnih količinah v vseh vrstah sadja, zastopani pa so tudi vitamini C, H, P in drugi. Najpomembnejši – C vitamin – je posebno obilno zastopan v limonah, pomarančah in grenivkah, pa v šipku in v jagodičevju (posebno v črnem ribezu).

Rudninske snovi, kot so kalij, natrij, kalcij, magnezij, železo in druge, so prav tako zelo pomembne sestavine sadja. Prevladuje kalij, ki ga je največ v figah, malinah, limonah in jagodičevju. Istočasno z vsemi temi koristnimi snovmi pa prejemamo s sadjem tudi sladkor in organske kisline. Različne vrste sadja vsebujejo fruktoze, glukoze in saharioze; zreli sadeži vsebujejo povprečno 10 odstotkov sladkorja.

Nič manj niso pomembne tiste sestavine, ki poganjajo v tek našo prebavo: to so celuloza, hemiceluloza, lignin, škrob, čreslovina, flavoni in druge. Za okus in dobro počutje pa so potrebne še aromatične spojine.

Nekateri sadeži imajo poleg vitaminskega pomena še druge zdravilne učinke. Tako na primer

pravijo, da sveži sadovi murve pomirjajo, da je njihov sok priporočljiv za vročinske bolnike (zlasti je primeren za otroke), medtem ko sirup teh sadežev uporabljajo pri vnetju grla in kašlju. Za borovnice pravijo, da so najboljše naravno zdravilo pri vseh črevesnih težavah – od vnetij do prebavnih motenj. Izjemno uspešne so gosto zakuhane borovnice in borovničevo vino. Nič manj uspešne niso kot sredstvo proti drobnokrvnosti; prekuhanje jagode hitro uničijo tudi znani Ebertoni mikrob, ki povzroča tifusno mrzlico. Za banano je znano, da iz njenih različnih vrst pridobivajo škrob, iz katerega proizvajajo dietetne proizvode. Za breskev se ve, da rada žene na vodo in ima rahlo odvajalni učinek, medtem ko je njen sok priporočljiv za vročinske bolnike. Različni izcedki in drugi izdelki iz gozdnih brusnic urejajo prebavo in znižujejo visok krvni pritisk; češnje priporočajo zaradi izredno nizke kalorične vrednosti za najrazličnejše shujševalne kure, medtem ko čaj iz češnjevih pecljev cenijo pri boleznih mokril. Ekstični detelji nudijo v krajih, kjer rastejo, visoko kalorično in poceni hrano, v naši dnevni rabi pa so dobrodošli pri prehrani okrevajočih bolnikov in otrok, ki neradi jedo.

Slastne gozdne jagode niso le ena najbolj spoštovanih slaščic, ampak so tudi posebno priporočljive za prehrano rekonvalescentov. So dobra dietična hrana za sladkorne, ledvične in žolčne bolnike. Že v zdravstvu starih ljudstev so bile znane po tem, da blažijo revmatične bolečine, manj znano pa je, da jih še posebej priporočajo srčnim bolnikom za umirjenje srčnega utripa in zniževanje visokega krvnega pritiska. Ravno pri jagodah pa je treba opozoriti na to, da utegnajo pri nekaterih posebej občutljivih ljudeh povzročiti alergijo!

Jabolka, to naše najbolj razširjeno sadje, imajo poleg hranilne še celo vrsto drugih vrednosti: dobro naribana kislina jabolka odlično zdravijo črevesno vnetje in ustavljajo driske, nekateri prisegajo na uspešne diete pri revmatičnih boleznih, svež jabolčni sok čisti kri, odpravlja kožne izpuščaje in mladi kožo. Omenjajo tudi zdravilne učinke jabolčnika (ob uživanju ustreznih količin), vse več pa je zapisov o kar čarobni vrednosti jabolčnega kisa, ki da lepša kožo (kopeli), zboljšuje prebavo in sploh uravnava človekov prebavni sistem.

Tudi kutina, v starih časih bolj cenjen in pogostejše uporabljan sadež, je zdravilna. Tako njen

sveži sok zdravi vnetja ust, grla in dihal. Pravijo, da pomaga zoper slabokrvnost, medtem ko so kuhane kutine zaradi velikih količin pektina in čreslovine odlične za zdravljenje črevesnih bolezni ter za ustavljanje diareje. Zdrobljene kutinove peške izločajo sluzasto snov, ki je blažilo za preležanine, razpokane ustnice, prsne bradavice doječih mater, opekline in manjše ranice v ustih. Za naše vrtičkarje bo najbrž zanimivo, da ima vse podobne lastnosti tudi okrasna japonska kutina.

Za nešplje pravijo, da vsebujejo kisline, ki krepijo delovanje želodca in jeter, medtem ko ne do kraja zreli plodovi pomagajo zoper diarejo.

Najbolj razprostranjeni divji sadeži so zagotovo robidnice. Tudi te urejajo prebavo in pomirjajo, njihov sok zmanjšuje krvni pritisk, dobro dene vročičnim bolnikom, medtem ko je robidovino vino priporočljivo za bolnike, ki se le počasi zdravijo.

Na koncu omenimo še eksotični ananasov plod, ki je sicer v naših sedanjih okoliščinah prav zasoljeno drago sadje, če pa ga že

imamo priložnost kupovati in jesti, je dobro vedeti, da z njegovim sokom uspešno preganjamo trdovratno zaprtje, si pomagamo ob pomanjkanju želodčne kisline. A ta zdravilni učinek je le v svežem soku.

O zdravilnosti limon najbrž ni treba ob tej priložnosti posebej pisati, saj so že lep čas tako dragi, da jih v hiši uporabljamo skoraj izključno v zdravilne namene. Ne bo pa odveč vedeti, da je lahko limona tudi zdravilo zoper utrujenost, zaspanost, zoper glavobole. Pravijo, da pomirja želodec, da vsesplošno dobro deluje na prebavo, da njene soli odvajajo odvečno vodo iz telesa ter lajšajo delo ledvicam in srcu. Limonin sok topi ledvične kamne, pomirja srbečo kožo in še kaj bi se našlo...

Tako torej vidimo, da se dobri zeliščarji ne ukvarjajo le s travicami in drugimi bilkami iz divje narave, ampak sežejo tudi po sadju, iz katerega so, mimogrede, jedi, sirupi, sokovi ali čaji, pogosto privlačnejši od drugih zeliščnih zvarokov.

B. Ž. J.

Lepo je bilo v Bohinjski Bistrici

V Bohinjski Bistrici so se v nedeljo, 3. septembra, zbrali na priložnostni slovesnosti nekdanje borke in borci Jeseniško-Bohinjskega odreda, ki je bil ustanovljen pred 45 leti v vasi Predjama pri Postojni. Odred je bil ena od prvih enot narodnoosvobodilne vojne, ustanovljenih na območju radovljiške občine. Ta je skupaj z jeseniško občino pred dvajsetimi leti podelila odredu domicil.

Po pozdravnih nagovorih gostiteljev srečanja in pred-

sednika domicilnega odbora Jeseniško-Bohinjskega odreda Ivana Lebana je zbranim odredovcem, gostom in predstavnikom družbenopolitičnega in kulturnega življenja Radovljice, Jesenic in Bohinjske Bistrice spregovoril predsednik radovljiške skupščine Marko Bizjak. V svojem govoru se je dotaknil najbolj žgočih problemov, kot so reforme, ustavne spremembe, težave v poslovanju gospodarskih organizacij, padanje kakovosti, osebnega in druž-

benega standarda in vse večje zaostrovanje v političnem prostoru.

Precej aplavza pa so poželi izvajalci pestrega kulturnega programa. Predstavili so se folkloristi in ženski pevski zbor DPD Bohinjska Bistrica s povezovalko Dragico Cvetrežnik, recitatorka Anica Bajt, pionirji OŠ JBO iz Srednje vasi in pa dramska skupina iz OŠ Bohinjska Bistrica.

J. Č.

Obvestilo upravičencem do zdraviliško-klimatskega zdravljenja

Republiški komite za borce in vojaške invalide je na podlagi dodatno dodeljenih zveznih sredstev za upravičence do zdravljenja po zveznih predpisih (vojaške invalide, imejke partizanske spomenice 1941, narodne heroje in druge odlikovance) posredoval zdravniškim komisijam, ki odobravajo zdravljenje na I. stopnji razdelilnik možnega števila zdravljenj v II. polletju t. l.

Pri pripravi razdelilnika so v okviru denarnih sredstev upoštevali dejanske potrebe po zdravljenju v posameznih okoljih. Pri tem so upoštevali tudi obravnavani primeri iz I. polletja, ki zaradi pomanjkanja sredstev niso bili realizirani.

Iz dodatno angažiranih, tudi republiških sredstev bo možno odobriti zdravljenje tudi manjšemu številu borcev pred 9. 9. 1943, najtežjim civilnim invalidom vojne ter borcem za severno mejo v tistih občinah, kjer jim

zaradi denarnih težav Zdravstvene skupnosti ne morejo zagotoviti nujno potrebnega zdravljenja.

Zdravniške komisije na I. stopnji bodo predloge za zdravljenje obravnavale v mesecu septembru ter odobrene bolniške liste posredovale zdraviliščem. Merila za odobravanje zdravljenja ostajajo nespremenjena. Zdravljenje morajo posamezniki pričeti, da dobe poziv iz zdravilišča. Preložitve zdravljenja na poznejši termin je dovoljena le iz medicinsko upravičljivih vzrokov, ki morajo biti dokumentarni ter posredovani v presojo zdravniški komisiji, ki je odobrila zdravljenje. Če posameznik preloži zdravljenje iz drugih razlogov, krije razliko v ceni zdravljenja sam.

Za vsa nadaljnja pojasnila naj se interesenti obračajo na upravne organe, pristojne za zadeve borcev in vojaških invalidov matične občine.

RK BVI

Živahni ruški upokojenci

Kmalu jih bo 1000!

Mestna zveza DU Maribor šteje 28 društev, med katerimi je ruško na 2. mestu z devetsto tridesetimi člani. Na letni konferenci smo lahko slišali spodbudna poročila o njihovi društveni in rekreacijski dejavnosti.

Društvene dejavnosti vodi petnajst-članski izvršni odbor, najvažnejše naloge pa opravljajo predsednik Franc Kosi, tajnica Anica Kmetec, blagajničarka Silva Vute, ekonom Karel Topolnik in vodje sekcij.

Najstarejša ljubiteljska dejavnost ruških upokojencev je **moški pevski zbor**, ki slavi letos svojo trideseto obletnico. Zbor šteje petindvajset pevcev, njegov umetniški vodja pa je prof. Tone Gorjanc. Sodelujejo domala na vseh proslavah in drugih prireditvah. Nastopili so na srečanju pevskih zborov severovzhodne Slovenije v Ptujju in republiškem srečanju zborov v Celju. Lani so v Mariboru in sosednjih krajih s pesmijo pospremili na zadnjo pot enainpetdeset občanov. Predsednik zbora je Rudolf Žunko, ki v njem poje že od začetka.

Ruške upokojenke in upokojenci so veliki ljubitelji gora, zato so vključeni v **planinsko sekcijo**, ki jo že vrsto let uspešno vodi izkušen in zagnan planinec Srečko Podlesnik. Lani so pripravili kar enajst izletov v različne planinske predele Slovenije, ki se jih je udeležilo 164 članov. Tudi izlet z avtobusom po naši ožji domovini so priljubljeni. Odlični organizator in vodja izletov Karel Topolnik jih je lani pripravil kar šest, udeležilo pa se jih je 244 članov.

Aktiven in uspešen je tudi **krožek**, v katerem 22 upokojenk izdeluje ročna dela, vodi pa ga prizadevna Berta Lamut. Za letošnji praznik žena so pripravile bogato in pestro razstavo svojih izdelkov, ki jo je obiskalo kar lepo število krajanov.

Gojijo se **keglanje, streljanje in šah**. S športom se ukvarjajo bolj za razvedrilo, vendar pa na nekaterih tekmovanjih dosegajo tudi odlične uvrstitve. V letnem programu dela, ne načrtujejo

vseh športnih in razvedrilnih programov, saj so nekateri med njimi postali preveč dragi (avtobusni izleti, kegljanje, daljše planinske ture ipd.) in za upokojenski žep niso več dosegljivi, pravi referent za šport Ivan Potočar. Društvo dobro sodeluje z družbenopolitičnimi organizacijami in drugimi dejavniki v svoji krajevni skupnosti, kjer so na vseh področjih tudi delegatsko zastopani. **Aktivni so v borčevski organizaciji**, saj je med upokojenci precejšnje število borcev NOV in

nih razmer ne morejo stanovanj dokupiti. V stanovanjskih zadevah dobro sodelujejo tudi z mestno Zvezo DU, je povedal predsednik stanovanjske komisije Stanko Štanc.

Ruški upokojenci imajo lepo urejen in prostoren dom, v katerem je tudi dvorana za zbornice in prireditve članov ter drugih. Dobro skrbijo za sprotno vzdrževanje doma, čeprav jim ob visokih cenah primanjkuje denarja.

Svojim članom, ki so si že nadelali osmi križ, posvečajo posebno pozornost. **Ob tednu starejših jim pripravijo prijetno srečanje, bolne pa obiščejo na domu.** Seveda ne pozabijo tudi svojih »mlajših« članov in onih, ki živijo

Lep in urejen dom ruških upokojencev je ogledalo njihove pridnosti

aktivistov. V svoje varstvo so prevzeli spominsko obeležje na Zampovi domačiji nad Rušami, ki so jo Nemci pomladi leta 1945 zažgali, dva od domačih ustrelili, Zampova mama (sestra Alfonza Sarta) in hčerka Danica pa sta umrli v taborišču Auschwitz. Vsako leto 4. ali 22. julija pripravijo pohod na to domačijo in se poklonijo spominu na žrtve te partizanske kmetije. Društvo tudi vsestransko skrbi za svoje člane – nabavlja drva in ožimnice, pomaga z raznimi nasveti, priporočili in prošnjami, saj člani mnogokrat ne vedo kako in kje iskati pomoč.

Stanovanjsko problematiko kar zadovoljivo rešujejo s sedeminpetdesetimi lastnimi stanovanji, žal pa zaradi vse težjih denar-

v domovini za ostarele. Redno jih obiskujejo in jim pripravljajo kulturne programe in koncerte z domačim pevskim zborom. S sredstvi za obdaritev sta jima priskočili v pomoč tudi KS Ruše in Bistrica. Prijetna in pristrana so srečanja s pobratenim društvom upokojencev iz Raven na Koroškem. Rušani imajo radi Koroško in njihove gostoljubne prijatelje. Vsako jesen jih povabijo na kostonjev piknik, ki je postal med društvom že tradicionalen.

Na skupščini so pohvalno ocenili tudi svoje glasilo Vzajemnost, za katero pravijo, da je predvsem v zadnjem času postalo vsebinsko mnogo bolj zanimivo in pestro.

Ivan Bučar

Vabila – obvestila

»Ob 45. obletnici prenosa ranjencev, ki so ga opravile enote Devetega korpusa avgusta 1944. iz Primorske in Gorenjske na Notranjsko in ob 45-letnici delovanja prvega partizanskega letališča na Slovenskem v Loški dolini organizira odbor Skupnosti borcev 31. divizije NOV in družbenopolitične organizacije občin Ajdovščina, Cerknica, Idrija in Postojna šesti pohod po poti prenosa ranjencev v dneih med 15. in 17. 9. 1989.

Začetek pohoda bo 15. 9. 1989 ob 10. uri v Cerknem izpred starega gasilskega doma. Kulturni program izvaja OŠ Cerkno. Pohodniki se bodo ustavili na nekdanjih okrevališčih ranjenih partizanov in sanitetnih postajah in položili vence na grobišča. Zvečer ob 20. uri bo srečanje s krajski na Vojskem.

Šestnajstega septembra 1989 bo pohod preko Hudega polja do Predmeje, kjer bo ob 17. uri komemoracija pri grobišču na Predmeji, ob 20. uri pa v Zadržnem domu na Otlici kulturno-zabavni program in srečanje s krajski.

Sekcija partizanskega zdravstva organizira v nedeljo, 17. septembra 1989, ob 9. uri v Zdravstvenem domu v Postojni simpozij na temo: »Ilegalno delo zobozdravstvenih delavcev v Sloveniji v letih 1941–1945 in organizacija ter delo zobozdravstvenih delavcev v Sloveniji v letih 1941–1945 in organizacija ter delo zobozdravstvenega partizanskega kadra v času NOB v Sloveniji.«

V nedeljo, 17. septembra 1989, ob 10.30 polaganje vencev ob spomeniku partizanski saniteti na Mačkovcu pri Postojni.

Pohodniki bodo ob 12. uri prispeli na Nadleško polje v Loško dolino.

Program zaključne slovesnosti v Loški dolini v počastitev evakuacije ranjencev in v zahvalo partizanskega zdravstva je naslednji:

Ob 10. uri bo na športnem igrišču v Starem trgu nogometna tekma med ekipo OŠ Notranjskega odreda Stari trg in ekipo OŠ X. SNOUB Ljubljanske iz Ljubljane v spomin na nogometno tekmo borcev teh enot v Starem trgu leta 1944.

Ob 12. uri bo na Nadleškem polju predsednica krejvne konference SZDL Loška dolina, tovarišica Stanka Grum, pozdravila pohodnike in udeležence, govor bosta imela tovarišica prof. dr. Božena Ravnikar–Nataša, ki je vodila partizansko bolnico »S« v Snežniku in evakuacijsko bazo na letališču, ter komandant letališča, tovariš Obrstar Stane.

Kulturni program bo izvajala pihalna godba Kovinoplastike, pevski zbor iz Starega trga in učenci OŠ Stri trg.

Ob 13. uri bo 40-minutni letalski program s prikazom reševanja ranjencev, pobiranjem in dostavo pošte, padalci itd.

Na pohod so vabljeni mladina, planinci, borci in vsi drugi. Udeleženci naj sporočijo udeležbo na naslov: Zveza združenj borcev NOV Slovenije, Občinski odbor Idrija, 65280 Idrija do 11. septembra 1989.

Vsi prijavljeni za tridnevni pohod morajo prispeti pred hotel Eta v Cerkno dne 15. septembra 1989 med 8.30 in 9. uro. Oprema naj bo planinska.

Predsednik skupnosti: Ivan Franko-Iztok

Vabimo vse borce VOS – OF, Narodne zaščite, VDV, OZNE in druge občane na odkritje spominskega obeležja v spomin na 371 borcev VOS – OF, NZ, VDV in OZNE, ki so padli na Primorskem v letih 1941–1945.

Odkritje obeležja bo v **soboto, 16. septembra, ob 10. uri v upravni zgradbi Uprave za notranje zadeve v Kopru, Ukmarjev trg 4.**

Skupnost borcev VOS–OF za Južno Primorsko

Borce Notranjskega odreda in Desete SNOUB – Ljubljanske vabimo, da se 17. septembra udeležijo povratne nogometne tekme med ekipama Osnovne šole Notranjski odred iz Cerknice in Osnovne šole Desete SNOUB – Ljubljanske iz Ljubljane – na Viču. Tekma bo na igrišču Osnovne šole Janez Hribar v Starem trgu pri Ložu. Začetek tekme ob 10. uri.

Poleg tega vabimo borce obeh enot, da se ob 12. uri istega dne na Nadleškem polju udeležijo proslave 45-letnice partizanskega letališča v Loški dolini ter prenosa ranjencev z Gorenjske in Primorske na Notranjsko.

Po proslavi bo ob 13. uri organiziran bogat letalski miting.

Odbor Notranjskega odreda in odbor X. SNOUB Ljubljanske

Domicilni odbor 19. SNOUB Srečka Kosove-la Sežana vabi vse kosovelovce in njihove svojce, da se v **soboto, 23. septembra**, udeležijo srečanja, ki bo v **Štanjelu** ob obletnici ustanovi-

tve brigade. Uradni del proslave se bo začel ob 14. uri.

Še posebno lepo vabimo tiste borce, ki so bili udeleženci pohoda v Benečijo in do sedaj še niso prejeli posebne spominske medalje in priznanja, so pa pravočasno izpolnili predpisani vprašalnik, ali kako drugače to sporočili Dimicilnemu odboru. Ugotovljeno je, da je bila pri zadnji delitvi, ki je bila v Ajdovščini, večina borcev-pohodnikov v Benečijo iz Kosovelove brigade pomotoma izpuščena. Priznanja pohodnikom, ki so padli v NOV ali pa pozneje umrli, lahko dvignejo svoji.

Za domicilni odbor 19. SNOUB S. Kosovela Š. Bratina

Sklicujem zbor delegatov pododborov skupnosti borcev Artilerijske brigade 4. armade in Političnih pregnancev na Sardiniji v **soboto, 16. septembra 1989, ob 9. uri na Srednji tehnični in naravoslovni šoli** (cesta v Staro vas 2, v Postojni).

Vabimo vse delegate pododborov Artilerijske brigade 4. armade in političnih pregnancev na Sardiniji, da se udeležijo zbora delegatov skupnosti borcev v Postojni.

Po zasedanju bo v veliki dvorani Srednje tehnične in naravoslovne šole v Postojni ob 11. uri skupna proslava, ki jo prirejajo v počastitev 45-letnice ustanovitve Artilerijske grupe 8. korpusa NOVJ (Pozneje preimenovane v artilerijsko brigado 8. korpusa oziroma 4. armade) in »slovenskih čet«. Poleg nagovorov bo tudi kulturni program, v katerem bodo sodelovali: Pevski zbor Postojna, pihalna godba in recitatorji Srednje šole Postojna. Sledilo bo tovariško srečanje.

Predsednik odbora artileristov Franc Bittner
Predsednik odbora »sardincev« Alojz Stegu

Najprej se bodo srečali v SO Trebnje, kjer bodo pregledali svojo preteklo aktivnost, nato pa se bodo udeležili odkritja spominskega obeležja v Radulji na Žarkajškovi hiši, kjer bo odslej visela spominska plošča, ki bo pripovedovala o tem, da je bil prav tam v vojnem času občasni sedež novomeškega Orožnega odbora OF, komiteja KPS, tabor Gubčeve brigade in osrednje partizanske kurirske (poštne) postaje TV 15. Z odkritjem obeležja bodo nekdanji aktivisti in drugi udeleženci odkritja izrazili spoštovanje in priznanje prebivalcem Radulje ter bližnjih krajev za njihovo požrtvovalno podporo narodnoosvobodilnemu gibanju. Sestanek aktivistov OF bo 9. septembra ob 9. uri, odkritje obeležja pa ob 12. uri. Sledilo bo tovariško srečanje pri gozdarski koči v Radulji.

OO aktivistov OF
Novo mesto

Vabimo vse borce VOS-OF Primorske in vse druge občane na odkritje spominskega obeležja v spomin na ustanovitev Okrožne komisije VOS-OF za Tržič, ki bo v nedeljo, 10. septembra 1989 ob 15. uri v vasi Opatje selo na Krasu.

Slavnostni govornik bo generalpolkovnik JLA Branko Jerkić. Po odkritju obeležja in po tovariškem srečanju bo ob 17. uri proslava 85-letnice delovanja prosvetnega društva Kras iz Opatjega sela.

Odbor skupnosti borcev VOS-OF Primorske

Področni odbor koroških partizanov Ljubljana organizira v nedeljo, 17. septembra 1989, pohod po poteh Zupanca, Lenarta in Gašperja iz Železne Kaple do Peršmana. Pohod traja približno 3 ure, t.j. 8 km po partizanskih poteh, tisti pa, ki ne morejo hoditi, se bodo lahko z avtobusom peljali do Peršmana, kjer bo skupno tovariško srečanje. Prijavite se lahko na telefon 575-187 (Prek), 559-967 (Cvetek) ali 345-918 (Pohleven) do 12. septembra 1989. Vse ostale informacije dobite ob prijavi. Odhod avtobusa bo ob 7. uri s Trga osvoboditve (pred Univerzo) v Ljubljani, vrnitev pa ob 20. uri.

Dne 7. in 8. oktobra pa organizira Področni odbor Ljubljana obisk Petrove gore na Hrvaškem in otoka Rab – taborišče Kampor. Vse informacije o tem obisku lahko dobite na istih telefonskih številkah.

Vabi odbor

Eikroj

TV-15
Časopis borcev NOB

Ustanovitelj: RO ZZB NOV Slovenije
Izdajateljica: Založba Borec
Naslov uredništva in uprave: Ljubljana, Miklošičeva 28/I, tel. 327-780
Delavci v uredništvu: Zvone Kržičnik (v. d. glavnega in odgovornega urednika), Živa Drole, Bojana Zokaj-Joših, Bojan Kunčar, Milenko Strašek (novinarji) – uredniki rubrik, Viktor Konjar, Mirjana Menec (lektorica-redaktorica), Drago Setničar (tehnični urednik-oblikovalec), Mara Okorn (tajnica uredništva).
Predsednica časopisnega sveta: Mira Svetina.
Ziro račun: 50101-603-45772.
Tiskarna: ČGP Delo.

TV-15 je oproščen tem. prom. davka po mnenju Sekretariata za inf. SRS.

Rdeči križ Slovenije

Rdeči križ Slovenije sporoča, da bodo v mesecu septembru krvodajalske akcije v naslednjih slovenskih krajih:

V Sežani in **Jakobskem dolu** bo akcija 8. septembra, v **Komnu** 11. septembra, v **Postojni** 12., 13., 14. in 15. septembra, v **Šentlju-Gersak** 15. septembra, v **Trzinu** 18. in 19. septembra, v **Slovenskih Konjicah** 20. in 21. septembra, v **Zrečah** 22. septembra, v občini **Ljubljana Moste Polje** 25. septembra, v **Slov. Bistrici** 26. in 27. septembra, v občini **Ljubljana Šiška** 28. septembra in v **Zg. Velki** tudi 28. septembra, v **Polzeli in Oplotnici** pa 29. septembra.